

nummer 1 februari 1999

TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING

VAN DOCENTEN IN GESCHIEDENIS EN

STAATSINRICHTING IN NEDERLAND (VGN)

Kleio

**Het achtste
lustrum van
de VGN**

**Een greep uit
veertig jaar**

**'The Prince
of Egypt'**

**De jaarvergade-
ring van 20 maart:
agenda en stukken**

'Canon'-enquête

Algemeen Bestuur

Kees Weltevrede

voorzitter (OAC, KLEIO, Euroclio, contacten met het wetenschappelijk onderwijs, KNHG, SLO, Platform VVVO en de Inspectie)
Dubbeldamseweg Zuid 350,
3312 KT Dordrecht.
Tel. 078 - 6390 699.
Fax 078 - 6399 001
E-mail: c.weltevrede@wxs.nl

Riemke Leusink

vice-voorzitter (Commissie Vrouwen- en Gender-geschiedenis, Euroclio, stofomschrijvingen, CEVO)
Dr. J.P. Heyelaan 4,
3818 GT Amersfoort.
Tel. 033-4657 363,
Fax 033-4657 384,
E-mail: leusink@worldonline.nl

Harald Buskop

secretaris extern (algemene correspondentie, Commissie PABO, Atlantische Onderwijs-commissie, VALO)
Sportlaan 370,
2566 LP Den Haag.
Tel. 070 - 364 8946.
Fax 070 - 364 8946.
E-mail: hbuskop@worldonline.nl

Loek Janssen

secretaris intern (correspondentie met VGN-commissies en leden, Commissie Basisvorming, archiefwereld)
Ananasstraat 1,
6543 ZH Nijmegen.
Tel. 024 - 373 4800.
E-mail: janssen.scholten@gironet.nl

Hans Kummerer

penningmeester (financiën en administratie, Didactiek- en activiteitencommissie, contacten met historische verenigingen, omgevingsgeschiedenis)
Dr. Dreeslaan 205,
5707 KC Helmond.
Tel. 0492-551138,
Fax 0492-574277.
E-mail: jn.kummerer@hetnet.nl

Herry Groothuis

(Commissie Vbo/Mavo, Commissie Staatsinrichting, contacten met het Cito)
Bollenhofsestraat 17,
3572 VH Utrecht.
Tel. 030 - 2713 204.
E-mail: h.groothuis@worldonline.nl

Renée Schreuder

(Commissie Volwasseneneducatie, Commissie Cliomatica)
Couwenhoven 46-01,
3703 EM Zeist.
Tel. 030 - 6959 506.
E-mail: srd@wxs.nl

Ineke Veldhuis-Meester

(Intercommissie, Commissie Havo/Vwo, WIEG, contacten met lerarenopleiders van universiteiten en hogescholen)
Quintuslaan 4,
9722 RV Groningen.
Tel. 050-5270 099.
E-mail: c.e.m.veldhuis-meester@uclo.rug.nl

U kunt zich opgeven als lid van de VGN bij de administratie: Purmerendstraat 239, 2547 JD Den Haag.

Contributies voor 1998:

- Bij bezoldiging t/m HOS-schaal 10: f95,-
- Bij bezoldiging vanaf HOS-schaal 11: f115,-
- VBO/MAVO-docent met drie of meer vakken: f65,-
- Bij minder dan 16 uur: f80,-
- Kennismakingslidmaatschap (alleen voor studenten): f45,-
- Buitengewone leden (zij die niet meer in het onderwijs werkzaam zijn): f85,-
- Partnerlidmaatschap: f140,- een abonnement:
- Binnenland f100,-
- Buitenland, f125,- binnen Europa
- Buitenland, f135,- buiten Europa (luchtpost)
- Losse nummers f 15,-

Prijzen voor advertenties in Kleio:

- 1 pagina f510,-
 - 1/2 pagina f400,-
 - 1/4 pagina f225,-
- bijsluiters f410,-

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot de eind-redacteur.

VGN-e-mail: <http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>
VGN-giro: 128701, t.n.v.
Penningmeester VGN, Den Haag.

Van de redactie

In dit laatste jaar van de eeuw beleeft Kleio haar veertigste jaargang. Zoiets stemt tot enige overpeinzingen, al hoeft er na het recente lustrumfeest niet nog eens expliciet te worden stilgestaan bij het jubileum van het VGN-orgaan. Het is vleidend dat voorzitter Kees Weltevrede ons blad kwalificeert als het visitekaartje van de VGN. Ondertussen blijft de redactie gewoon haar best doen om acht keer per jaar een leesbaar en informatief nummer uit te brengen, vol didactische en vakwetenschappelijke bijdragen, recensies, aankondigingen, nieuwtjes en al wat u verder van Kleio gewend bent.

Het hoofd van menig toegewijd geschiedenisdocent zal trouwens sowieso niet staan naar nostalgisch terugkijken. De blik moet immers vooruit, naar de introductie en uitbouw van de Tweede Fase. 1999 is een cruciaal jaar. Velen lopen conferenties af om verantwoord een nieuwe methode te kiezen en plannen van toetsing en afsluiting op te stellen. Ook komt er steeds meer discussie op gang over de vraag wat de 'canon' van de geschiedenis zou moeten inhouden; dit naar aanleiding van het rapport-De Wit. Wie direct mee wil praten, kan op 20 maart de jaarvergadering in Utrecht bijwonen. In ons gekleurde middenkatern treft u de jaarstukken aan van alle geledingen van de VGN en de informatie bij het middagedeelte, ter voorbereiding van de discussie. Doormiddel van de canon-enquête in dit nummer hopen we inzicht te krijgen in de gewenste vakinhoud van het geschiedenisonderwijs.

Zoals eerder aangekondigd, staat dit nummer van Kleio deels in het teken van veertig jaar VGN. Een terugblik met veel foto's, die ongetwijfeld bij menigeen eigen herinneringen op zal roepen. De redactie wenst u veel leesplezier toe en kijkt graag uit naar uw reactie!

Jan van Oudheusden

Redactie

Jan van Oudheusden,

voorzitter, Massenetstraat 21,
5144 WP Waalwijk.
Tel. 0416 - 33 74 30.
E-mail: jan.oudheusden@wxs.nl

Jos Trippenzee, secretaris,

Beltmolen 30,
3833 KM Leusden.
Tel./fax 033 - 494 18 24

Ruud Slotboom,

Hazenhof 54, 3451 LL Vleuten.
Tel. 030 - 677 40 61.
E-mail: ruud.slotboom@nos.nl

Huib Oattes,

Roerdomp 80,
3641 TK Mijdrecht.
Tel. 0297 - 28 11 97.
E-mail: hfoattes@wxs.nl

Carla van Boxtel,

Evieveld 6,
5422 AK Gemert.
Tel. 0492 - 36 11 36.
E-mail: c.vanboxtel@fss.uu.nl

Hans Pols,

Van Aerssenstraat 140,
2582 JT Den Haag.
Tel. 070 - 3501 380.

Marijke Meuwissen,

Kwartelstraat 34bis,
3514 EW Utrecht.
Tel. 030 - 273 1670.

Stefan Boom,

Albrechtlaan 28,
1404 AL Bussum.
Tel. 035 - 694 87 42
E-mail: stefanbo@worldonline.nl

Tineke Bogaerts,

eindredactie,
Omloop-West 9,
3402 XM IJsselstein.
Tel. 030 - 688 35 76
Fax 030 - 688 84 59
E-mail: c.bogaerts@consunet.nl

ISSN 0165-6449

Wilt u artikelen voor Kleio toesturen aan de secretaris van de redactie. Berichten voor de Kleiokrant, aktualiteiten, mededelingen van commissies, aankondigingen, brieven: alles betreffende het komende nummer moet naar de eindredacteur.

In dit nummer

- 2 **Hoe de VGN haar veertigste verjaardag vierde**
Een dagje Dordrecht
Jan van Oudheusden
Op zaterdag 21 november jl. vierde de VGN haar achtste lustrum in Dordrecht. Lezingen, rondleidingen, een borrel en een diner zorgden voor een informatieve en gezellige feestdag.
- 7 **Een greep uit veertig jaar VGN (1958 - 1998)**
'Dat de VGN moge bloeien tot in lengte van dagen'
Anita Pijpelink
In de afgelopen veertig jaar heeft zich heel wat afgespeeld in het geschiedenisonderwijs en daaromheen, waarmee de VGN te maken kreeg. Enkele zaken komen hier aan de orde: een verhaal van ups en downs.
- 14 **Museumnieuws**
Voor '1880 - 1919' naar het museum
Jan van Oudheusden
Met leerlingen naar het Nationaal Vakbondsmuseum in Amsterdam en het Industrien in Kerkrade: wat kan je er wel en wat kan er niet van verwachten.
- 18 **Voor de Bijbel naar de bios?**
Bespreking van de tekenfilm 'The Prince of Egypt'
Anton van Hooff
- En verder*
- 20 **Boek van de maand**
- 24 **Boeken**
- 28 **De Kleio-canon-enquête**
- 31 **Kleiokrante**

Dit nummer van *Kleio* heeft een middenkatern met de stukken voor de Algemene Ledenvergadering op zaterdag 20 maart a.s. in de Gertrudiskapel in Utrecht. Een strookje om u op te geven vindt u op bladzijde 31.

Hoe de VGN haar veertigste verjaardag vierde

Jan van Oudheusden

Een dagje Dordrecht

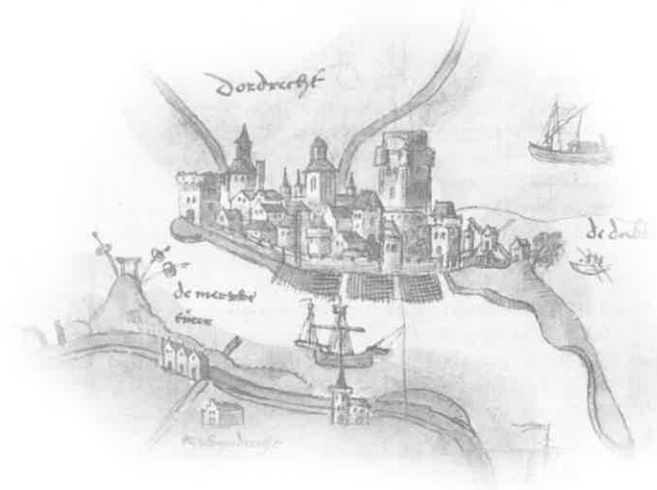
Een aangenaam herfstzonnetje luisterde de 21ste november 1998 de viering op van het achtste lustrum van de VGN. De locatie was perfect: het historische stadscentrum van Hollands oudste stad, Dordrecht. Het was voorzitter Kees Weltevrede gegund om de trotse gastheer te mogen spelen op zijn eigen thuisbasis.

2

De lustrumcommissie, onder leiding van Johan Raven, had een aantrekkelijk programma in elkaar gezet: 's morgens lezingen aanhoren, 's middags de stad bezichtigen, 's avonds dineren. De organisatie, van de parkeeraanwijzingen tot en met de maaltijdbonnen, was perfect.

*Vol bewondering voor
'het Dordtse geveltje',
de meesterproef van
het metselaarsgilde.*

De ongeveer honderd aanwezigen konden in de prachtige raadszaal van het historische stadhuis van Dordrecht zich niet alleen aan de ambiance vergapen, maar ook aan een keurig rijtje oud-voorzitters, de gestaalde kaders van de VGN. Maar liefst acht van de dertien oudgedienden waren aanwezig: Hélène Budé, Nico Maarssen, Tom Stoelinga, Rien Bosch, Hans Ulrich, Klaas van Dijk, Jan Bouwsma en Jan Drewes. Zij luisterden naar de openingstoespraak van de heer G. Veldhuijzen, loco-burgemeester van Dordrecht, zelf ook historicus. Hij was de eerste in het rijtje sprekers die de positie van Dordrecht als oudste stad van Holland benadrukte. Reeds in 1199 werd voor Dordrecht de kwalificatie 'stad' gebruikt, terwijl concurrent Geertruidenberg eerst in 1213 marktrechten verwierf. Veldhuijzen stak zijn gehoor een hart onder de riem door de moeilijke positie van het vak geschiedenis, met name in het vmbo, aan te klagen. Zal de toekomstige jonge Nederlandse zijn geschiedenis nog wel kennen? Gelukkig stelt de VGN zich in zijn ogen voldoende strijdbaar op. *'Geschiedenis is een prettig en tegelijk een nuttig vak. Fouten in het verleden kunnen worden voorkomen, als we het verleden leren kennen'*, zo besloot de loco-burgemeester.

'Geschiedenis is cool'

Het woord was vervolgens aan Kees Weltevrede, de voorzitter van de VGN. Zijn feestrede met kritische opmerkingen over de positie van ons vak is hierna afgedrukt. Een belangrijk moment in deze rede was de uitreiking van de Huib de Ruyterprijs aan Ruud Soeter, drijvende kracht in de didactiekcommissie.

In zijn antwoord op de lofuitingen aan zijn adres gaf Ruud Soeter aan, dat de prijs voor de hele didactiekcommissie bestemd was. *'De commissie werkt efficiënt en concreet. We organiseren niet alleen de didactiekconferentie, wij zijn ook een soort activiteitencommissie van de VGN. Onze conferenties dragen bij tot laagdrempelig, direct bruikbaar lesmateriaal. Meer pretenties hebben we niet, want we zijn nu eenmaal geen wetenschappers.'*

doel. Hij gaf ook aan waar een gevaar schuilt: *'Door verwetenschappelijking dreigt het schoolvak te saai te worden, kijk maar naar de nieuwe methodes. Geschiedenis moet in de eerste plaats leuk zijn en ook leuk blijven. Dan is het een machtig vak! Leerlingen moet je horen zeggen: "Geschiedenis is cool!"'*

De oudste of de grootste?

De mediëvist prof. Jan van Herwaarden hield een causerie gebaseerd op de studie *Geschiedenis van Dordrecht* (deel 1 tot 1572, Hilversum 1996) waaraan hij meewerkte. Hij gaf zich veel moeite om aardige en interessante aspecten van de middeleeuwse periode naar voren te halen, waarmee de docent ook zijn puberleerlingen nog zou kunnen boeien.

Hij schetste heel concreet hoe onze middeleeuwse voorouders altoos druk in de weer moeten zijn geweest om de dijken aan de plempen, het drassige land op te hogen en van heinde en verre bouwmaterialen aan te slepen. Hij maakte duidelijk hoe je met schaarse bronnen moet omgaan, welke conclusies wel en welke niet gerechtvaardigd zijn.

VGN-voorzitters: v.l.n.r. Rien Bosch, Jan Bouwsma, Hélène Budé-Janssens, Jan Drewes, Nico Maarssen, Hans Ulrich en Klaas van Dijk.

Soeter signaleerde positieve ontwikkelingen in het schoolvak geschiedenis. Er zijn veel verbeteringen doorgevoerd op didactisch gebied. Het vak kreeg een duidelijker lijn en structuur, richting en

De lunch in de Raadskelder onder het stadhuis van Dordrecht.

digd zijn en dat je je leerlingen ook kunt leren dat niet alles even concreet vast ligt, zeker wanneer het om de Middeleeuwen gaat.

Bijvoorbeeld: wanneer is een vestiging een stad? Dat is vaak niet precies te zeggen. Veel bronnen ontbreken en je moet dan zelf gaan redeneren.

Datzelfde is het geval wanneer het gaat om de grootte van een stad. Over de omvang van de bevolking bestaan geen exacte gegevens, dus het blijft reconstrueren en extrapoleren. Wat toen een grote/de grootste stad van Holland was met zijn circa 10.300 inwoners, Dordrecht, wat was dat vergeleken met de steden van nu?

Van Herwaarden ging in op allerlei zaken die in Dordrecht speelden in de Middeleeuwen, zoals de voortdurende stromen immigranten die de stad in de loop der tijden binnenkwamen – een thema dat je gemakkelijk door kunt trekken naar het heden –, de verschillende pestepidemieën en overstromingen, het Dordtse stapelrecht van 1299 en ten slotte ook de Hoekse en Kabeljauwse twisten.

Hierbij liet hij helder zien, dat het oppassen geblazen is met eenduidige definities. *'De namen hebben een tweedeling gekijkt die in werkelijkheid tekort blijkt te schieten.'*

Dordt ontwikkelde zich tussen 1350 en 1495 van gematigd Hoeks tot gematigd Kabeljauws.

De geschiedschrijfster van de VGN

Voor het eerst heeft een historisch onderzoeker een poging gewaagd om het verleden van de VGN in kaart te brengen. Anita Pijpelink gaf een heldere en boeiende uiteenzetting van de geschiedenis van onze vereniging. Zij heeft niet alleen de archiefstukken goed bestudeerd, maar ook gesprekken gevoerd met oudgedienden en actieve leden. Het resultaat is een doctoraalscriptie van meer dan 150 pagina's. Als probleemstelling koos Pijpelink voor een drietal waardeoriëntaties: de VGN onderwijskundig, de VGN belangengericht, en de VGN als professioneel oriëntatiepunt.

Haar rede – waarvan de laatste zinnen overgingen in de vrolijke tonen van een hoempa-orkestje onder de stadhuisramen – is tot een artikel verwerkt, dat elders in dit nummer van *Kleio* afgedrukt staat.

Verder vertier

Het middagprogramma bestond uit een keuzemenu. De één bracht een bezoek aan het gemeentearchief en het Dordrechts Museum, de ander koos voor een stadswandeling onder leiding van een gids. Desgewenst kregen de deelnemers de Grote Kerk te zien en konden zij de monumentale toren beklimmen, om beloond te worden met een machtig uitzicht. Of ze lieten zich rondleiden door de Statenzaal

waar in 1572 de eerste vrije Statenvergadering werd gehouden; een betrekkelijk povere inrichting voor zo'n historische zaal! Anderen lieten zich inwijden in de geheimen van stadsarcheologie en monumentenzorg. Alle deelnemers kregen een goede indruk van de sfeervolle, eeuwenoude straatjes, karakteristieke bruggen en met pleziervaartuigen gevulde grachten.

De dag werd feestelijk besloten met een borrel en een diner op een van de meest karakteristieke locaties van Dordrecht, restaurant Groothoofds-poort, daar waar Merwede, Maas en Noord samenvloeien en de vroege vaders van weleer ooit één van de fraaiste monumenten van Dordrecht hebben opgericht, de Groothoofds-poort, uitkijkpunt over het weidse Hollandse rivierenlandschap. De deelnemers keken terug op een zeer geslaagde dag.

Het Lustrum van de VGN

Feestrede van de voorzitter van de VGN, uitgesproken op 21 november 1998, tijdens de lustrumviering in Dordrecht.

Het aandachtige publiek

Geachte loco-burgemeester en vertegenwoordigers van het stadsbestuur van Dordrecht, geëerde gasten en beste collega's.

Van harte welkom op de veertigste verjaardag van onze VGN. Onder het bijbelse motto 'Vier uw vierdagen' zijn we hier bijeen om dat ook werkelijk te doen. Wij zijn blij dat we worden ontvangen in deze mooie stad, die bovendien getuige en initiator is geweest van een aantal belangrijke gebeurtenissen in de geschiedenis van Nederland. Ik mag u er een paar noemen. Dordrecht was de eerste stad met stadsrechten in het graafschap Holland, hét centrum van laatmiddeleeuwse handel in de dertiende en veertiende eeuw; hier werd in 1572 de eerste onafhankelijke statenvergadering gehouden en de beroemde of beruchte synode in 1618. U zult al wel gemerkt hebben dat ook de voorzitter van de VGN zijn standplaatsgebondenheid heeft en er bovendien van staat te glunderen.

Ik wil het stadsbestuur en met name de heer Veldhuyzen bedanken voor het mooie cadeau (de reeds verschenen delen van *Geschiedenis van Dordrecht*). Ik denk dat alle historici iets met boeken hebben. We zijn bezig met het oprichten van een documentatiecentrum van boeken en leermiddelen die te maken hebben met het geschiede-

nisonderwijs. Daar zal ook plaats zijn voor dit fraaie standaardwerk. Misschien kan het model staan voor de geschiedenis van een groot aantal steden, dorpen en regio's.

In veertig jaar is er een heleboel gebeurd. De veranderingen lijken in een eenparig versnelde beweging plaats te vinden. We kunnen uitgebreid terugkijken op wat er gepasseerd is - dat is deel van ons beroep - en ik heb al mogen lezen wat de hoogtepunten zijn uit onze eigen geschiedenis, maar ik loop niet vooruit op het mooiste cadeau dat de vereniging voor haar verjaardag krijgt: een eigen geschiedenis! Op deze plaats wil ik Anita Pijpelink bedanken voor haar inspanningen om de geschiedenis van de VGN te beschrijven.

We zeggen vaak dat je de geschiedenis moet bestuderen om het heden te begrijpen en misschien nog wel iets over de toekomst te kunnen zeggen. Daarom wil ik enkele opmerkingen maken over het heden en dan ook nog iets zeggen over de toekomst.

Het heden

Als ik de balans opmaak van de positie van ons vak in het voortgezet onderwijs, maak ik me zorgen over het vmbo. Gaat het werkelijk gebeuren dat

zestig procent van de schoolpopulatie nog maar twee uur geschiedenis krijgt in de basisvorming, dat wil zeggen dat aan die leerlingen na hun veertiende jaar het vak niet meer wordt onderwezen? Kiest onze maatschappij ervoor, dat dat voldoende is voor het historisch besef en voldoende is voor de vorming tot staatsburger?

Het bestuur doet al het mogelijke om de verantwoordelijke volksvertegenwoordigers en beleidsmakers hierop te wijzen.

Dan is er de Tweede Fase. Wat moeten we denken over de invoering hiervan? Waarom is het combivak nog niet van de grond gekomen? Is dat bestuurlijk onvermogen van het ministerie of van het Procesmanagement Voortgezet Onderwijs?

De VGN heeft vele malen voorstellen ingestuurd, advies gegeven, aangedrongen op de instelling van een werkgroep en dergelijke. Officieel hebben we op onze brieven nog nooit een antwoord gekregen.

Dan moet ik de Pabo noemen. Komt er in Nederland straks een onderwijzer of onderwijzeres voor de klas te staan die in de opleiding totaal slechts tachtig uur geschiedenis heeft gehad, dat wil zeggen twee studiepunten?

U ziet: er is geen reden tot zelfgenoegzaam achteroverleunen.

Kees Weltevrede reikt de Huib de Ruyterprijs uit aan Ruud Soeter.

We zijn tevreden over het feit dat we tenminste in twee profielen van het havo en vwo zitten, al vraag ik me af waarom geschiedenis eigenlijk niet nodig is voor de profielen Natuur en Techniek en Natuur en Gezondheid. We zijn ook tevreden over de steun voor het rapport van de commissie-De Wit, waarin wordt vastgesteld dat geschiedenis een groot maatschappelijk draagvlak heeft. Geschiedenis wordt gezien als een apart verplicht vak, dat mede zorgt voor maatschappelijke cohesie, historisch besef en opvoeding tot staatsburger en dat bijdraagt tot de bewustwording van normen en waarden.

De toekomst

Komt er een algemene herwaardering van de historische dimensie in het onderwijs? Er is misschien nog nooit zoveel aandacht geweest voor geschiedenis in de media. Door de Europese samenwerking komt er tegelijkertijd een vraag naar de eigen historische identiteit: Wie zijn de Nederlanders? Ankersmit wijst op het feit dat 'er een veel grotere behoefte aan historische expertise bestaat dan onze zo technologisch georiënteerde beleidsmakers zich realiseren. Daarom, in ieder nationaal gremium waar men verreikende maatregelen ontwikkelt, zouden eigenlijk ook een of meer historici zitting moeten hebben om te zien of voorgestelde maatregelen zich wel voldoende verdragen met een aantal onverbiddelijke historische realiteiten. Een hoop ongelukken, teleurstellingen en slechte investeringen kunnen aldus vermeden worden. De historicus beschikt

over een expertise die absoluut onmisbaar is voor iedere verantwoorde politieke besluitvorming op groter schaal'.

De kern van dit verhaal geldt ook voor het geschiedenisonderwijs. De VGN ziet nieuwe uitdagingen op zich afkomen. Hoe gaan we om met de moderne informatiemaatschappij die zich aan ons opdringt? Gaan we door in het spoor van de HEG, de WIEG of van de nieuwe varianten en invullingen die de commissie-De Wit aanbeveelt? Daarom moet er, liefst verenigingsbreed, een toegroeien zijn naar een vastberaden koers, waarin duidelijk aangegeven wordt waar het geschiedenisonderwijs voor staat.

We kunnen niet volstaan met de opmerking: 'Geschiedenis is een discussie zonder eind'. Dat begrijpt en accepteert de buitenwereld niet. We moeten zorgen voor een geschiedeniscurriculum dat brede maatschappelijke steun heeft. Een curriculum waarvan men zegt: ja, zo moet het vak eruit zien. We moeten meer marktgericht gaan denken, meer promotieactiviteiten ontwikkelen.

De VGN moet ook zichzelf analyseren. Daarom beginnen we met een brede sterkte-zwakte-analyse van de interne structuur en communicatie van bestuur en commissies. We moeten meer samenwerken met andere vakinhoudelijke verenigingen, om naast de vakbonden, de schoolleidingen, het PMVO en het ministerie van OC&W een rol van betekenis te kunnen spelen op het onderwijs slagveld.

De historische wereld maakt aanstalten

om meer structuur in de contacten te brengen. Dat zijn tekenen van ontwikkeling!

Uitreiking van de Huib de Ruyterprijs

De Huib de Ruyterprijs is ingesteld om mensen te onderscheiden die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor het geschiedenisonderwijs. De prijs is al vele malen uitgereikt. Ik breng een aantal namen in herinnering van degenen die voorgingen: Hella Haasse, Harry van Wijnen, Kees Slager van OVT, en vorig jaar Maria Grever.

Nu krijgt Ruud Soeter hem. Waarom?, zo zult u zich afvragen.

Het is de verdienste van Ruud dat hij de didactiekconferenties de laatste vier à vijf jaar gemaakt heeft tot landelijk spraakmakende evenementen. Kwamen in het verleden zo'n veertig of vijftig mensen op de Pietersberg in Oosterbeek bijeen, tegenwoordig zijn het er over de honderd, en de groei is er nog niet uit. Wil je echt op de hoogte blijven van de nieuwe trends en ontwikkelingen, dan bezoek je de didactiekconferentie van de VGN.

Daarbij moet ook gezegd worden: Ruud is nauwkeurig; een afspraak met hem is een afspraak; hij is bescheiden; hij is gedegen; hij dringt zich niet op de voorgrond; hij weet rekening te houden met andermans zwakke punten; hij geeft goed leiding zonder dat je dat merkt; bovenal is Ruud een aimabel mens!

Het bestuur van de VGN beseft dat hij dat alles niet alléén doet. Hij werkt samen in een team.

Het team van de didactiek- en activiteitencommissie is succesvol. Er worden reizen en excursies georganiseerd, en ook deze lustrumbijeenkomst is de verdienste van die commissie. Samen met Johan Raven heeft Ruud het reizen weer echt naar een hoger plan getild. Om dit alles verdient hij de prijs.

Toen ik hem dat meedeelde, zei hij onmiddellijk dat de prijs voor de hele commissie moest zijn, en dat hij de prijs wilde delen. Dat siert de mens Ruud Soeter.

Beste Ruud, ondanks persoonlijke tegenslagen ben je een rasoptimist. We hopen je nog lang in de VGN mee te mogen maken!

Kees Weltevrede

Anita Pijpelink

‘Dat de VGN moge bloeien tot in lengte van dagen’

7

In 1966 stond in Kleio een recensie over ‘Ondergang’ van Presser door J. Meijer. Meijer was er duidelijk niet enthousiast over.

Hij verweet Presser onder meer teveel in gruwelijke details te treden.

Naar aanleiding van deze bespreking schreef Han Lammers in de Groene Amsterdammer:

‘We menen dat de vereniging van geschiedenisleraren, waarvan Kleio de officiële uitgave is, een invloedrijk instituut is, niet zozeer als zodanig, maar omdat haar leden in belangrijke mate meewerken om de kijk van opgroeiende mensen op het recente verleden te vormen.’¹

In dit artikel kunt u het een en ander lezen over wat er zoal speelde bij de VGN en haar leden vanaf de oprichting van de vereniging.

Drs. Anita Pijpelink studeerde maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit. Voor haar doctoraalscriptie bestudeerde zij het verleden van de VGN en de ontwikkelingen in het schoolvak geschiedenis.

Anita Pijpelink.

De vakvereniging van geschiedenisleraren was zich terdege bewust van de invloed van leraren op leerlingen. Zij had vanaf haar oprichting diverse bijeenkomsten georganiseerd om het geschiedenisonderwijs naar een kwalitatief hoger niveau te brengen. De bakermat van de VGN, de Vereniging van docenten in Geschiedenis en staatsinrichting in Nederland, lag ook in een conferentie over het onderwijs in het vak geschiedenis. Deze conferentie vond plaats op 14 en 15 april 1958 in de Ridderzaal te Den Haag en was georganiseerd door de Fraternité Mondiale of, zoals de Engelse benaming was, de World Brotherhood. Dit was een internationale organisatie die in 1950 was opgericht door onder meer Paul-Henri Spaak en Konrad Adenauer. De Fraternité Mondiale wilde verdraagzaamheid en begrip tussen de verschillende volkeren in de wereld bevorderen. De organisatie hield zich ook bezig met het zoeken naar de oorzaken van onbegrip tussen groepen mensen.

Eén van die oorzaken was volgens de Fraternité Mondiale de aard van het geschiedenisonderwijs. Dit was te veel gericht op de nationale geschiedenis. De twee wereldoorlogen waren daar een bewijs van. In de jaren vijftig werden door de Fraternité diverse confe-

renties belegd, die leraren wezen op de gevaren en mogelijkheden van het geschiedenisonderwijs.

De conferentie van 14 en 15 april 1958 handelde over een herziening van de leerboeken geschiedenis. Op dit tweedaagse colloquium werd besloten tot de oprichting van een vereniging voor geschiedenisleraren.

Het Bilderbergrapport

Het plan voor een dergelijke vereniging was al eerder geopperd, maar de noodzaak werd in 1958 meer dan ooit gevoeld.

Kort voor de conferentie waren immers de overheidsplannen met het Voortgezet Hoger en Middelbaar Onderwijs (VHMO) bekend geworden. Deze plannen waren door een werkgroep uit het Rijksschooltoezicht, die onder voorzitterschap van M. Goote stond, vastgelegd in het zogenaamde Bilderberg-rapport (genoemd naar het hotel van de Bilderberggroep waar de werkgroep toen vergaderde).

In dit rapport, waarvan al snel bleek dat de toenmalige minister van Onderwijs, Cals, het een warm hart toedroeg, werd het vak geschiedenis bedreigd met een urenvermindering op het toekomstige vwo en havo. Dat was onacceptabel, omdat de leerlingen van deze schooltypen de overdragers en bewaakers van het cultureel erfgoed zouden worden. Juist deze leerlingen dienden daarom goed geschiedenisonderwijs te volgen en dat was alleen mogelijk als er voldoende uren beschikbaar zouden zijn.

In een brochure gaf een groep bezorgde leraren aan dat het geschiedenisonderwijs van alle kanten bedreigd werd en dat veel waardevolle informatie nooit in handen van de geschiedenisdocenten kwam. Om met name in dat laatste verandering te brengen, werd op de conferentie van 1958, waar meer dan honderd mensen uit de geschiedeniswereld aan deelnamen, het besluit tot oprichting van de VGN genomen.

Dit besluit was bijzonder genoeg om de volgende dag in een landelijk dagblad te verschijnen, waar het zelfs als de meest belangrijke uitkomst van de conferentie werd betiteld.

Tijdens de conferentiedagen werd een voorlopig bestuur gevormd dat leden ging aantrekken en de stichting van de vereniging zou voorbereiden. Dit bestond uit de heren L.M.J. van de

Laar, J. Moora, G.J. de Voogd en S.B.J. Zilverberg.

Dat de behoefte aan een vereniging van geschiedenisleraren groot was, bleek onder meer uit een brief van de secretaris van de Historische Kring Tilburg, een katholieke leerkring die bestond uit afgestudeerde historici, waarin stond te lezen: *'In dank ontvang ik uw brief voor de plannen tot oprichting van een geschiedenis-leraren vereniging hier te lande. Eindelijk! En gelukkig!'*²

Op 22 november 1958 vond in Utrecht de oprichtingsvergadering van de VGN plaats. De vereniging telde op dat moment zo'n honderd leden. Professor P. Geyl gaf kleur aan deze vergadering met een lezing over 'Het volk in de Bataafse revolutie'. Tevens werd het eerste bestuur gekozen en werden de statuten en het huishoudelijk reglement vastgesteld.

Het bestuur bestond uit zeven personen: voorzitter Van de Laar, vice-voorzitter W.J.M. Boonekamp, secretaris H. Sinnema, penningmeester Moora en de leden H.J. de Graaf, A.F. Manning en mejuffrouw A.E. Revers.

De VGN onderhield nauwe contacten met de drie Landelijke Pedagogische Centra (LPC), te weten het Christelijk Pedagogisch Studiecentrum (CPS), het Katholiek Pedagogisch Bureau (KPB) en het Onderwijskundig Studiecentrum (OSC). In het bestuur namen daarom vertegenwoordigers van deze drie PC's zitting.

De eerste jaren

De doelstelling van de VGN was het bevorderen van de belangen van het geschiedenisonderwijs in het algemeen en op scholen voor VHMO en kweekscholen in het bijzonder. Daarnaast wilde de VGN de samenwerking tussen geschiedenisleraren bevorderen en nieuwe gegevens over het onderwijs in geschiedenis en de geschiedwetenschap uitwisselen.

Tot aan de invoering van de Mammoetwet in 1968 was de VGN een club van het VHMO, een echte eerste-graders-mannenclub. Leraren aan Gymnasia, Lycea en HBS'en gaven gestalte aan de vereniging. Docenten, die geschiedenis gaven op een MULO of ULO speelden tot 1968 in feite geen rol.

Opvallend is dat de VGN een onverzuild organisatie was, in een tijd dat de verzuiling hoogtij vierde. De vereniging

stond open voor alle geschiedenisleraren, opgeacht hun levensbeschouwelijke visie. Dit is opmerkelijk, omdat het vak zich bij uitstek leende voor het overbrengen van levensbeschouwelijke beginselen. De Middeleeuwen kregen bijvoorbeeld in katholieke geschiedenisboeken grote en positieve aandacht, terwijl in protestantse boeken de Reformatie breed uitgemeten werd. Ook werd de Opstand in beide kampen verschillend 'geïnterpreteerd'.

Een onverzuiilde vakvereniging voor geschiedenisleraren lag niet erg voor de hand, maar was het gevolg van de overheidsplannen met het vak. De angst voor minder uren en verschraving van het vak verbond de geschiedenisleraren. Bestuurslid Moora juichte de onverzuiildeheid van de VGN toe: 'Het is geen alledaags gebeuren in Nederland dat een vakvereniging niet

verzuiild is. Moge de VGN het zo kunnen houden en bloeien tot in lengte van dagen'.³

In de onderstroom werd de verzuiling echter wel gevoeld. Het waren met name de katholieke geschiedenisleraren

die hun identiteit niet wilden verliezen of zoals oud-bestuurslid H.E. de Wolff het formuleerde: 'van de protestanten had je sowieso nooit last, het waren altijd de katholieken'.⁴

De katholieke zuil was de meest hechte zuil in de Nederlandse maatschappij en integratie was voor de katholieke leraren een erg grote stap. Dat was voor de Historische Kring Tilburg de reden om een kwaliteitszetel in het eerste bestuur te bedingen. De Kring wilde toetreden tot de VGN, maar de katholieke identiteit moest gewaarborgd worden middels een stem in het kapittel.

Binnen de VGN waren met name zuster Alix van Alkemade en pater P.A.M. Geurts de integrerende krachten. Zij zorgden ervoor dat katholieke geschiedenisleraren zich thuisvoelden bij de VGN.

Activiteiten

Meteen vanaf het begin liet de VGN het gezicht zien van een vakvereniging die haar leden wilde bijhouden op didactisch en wetenschappelijk gebied. In 1960 werd in samenwerking met de drie pedagogische centra de commissie voor geschiedenisdidactiek opgericht. De jaarlijkse didactiekconferenties op de Pietersberg waren befaamd en werden door veel geschiedenisleraren bijgewoond. In 1962 werd de commissie voor Post-Academiale Vorming opgericht, die voorgezeten werd door H.J. Nannen. Geschiedenisleraren konden, dankzij de activiteiten van deze commissie, in een aantal steden verspreid over het land lezingen volgen die gegeven werden door vakhistorici.

Boven: VGN-bestuur begin jaren tachtig.
Beneden: Lunch tijdens een jaarvergadering.

10

De leden werden ook via het VGN-orgaan bijgeschoold. Het eerste bestuur had het als een absolute levensvoorwaarde beschouwd dat er een eigen blad in het leven werd geroepen. Het werd vernoemd naar Kleio of Clio, de eerste van de negen muzen uit de Griekse mythologie, de beschermster van de geschiedschrijving.

De eerste redactie wilde in *Kleio* zowel didactische als wetenschappelijke artikelen plaatsen. Het eerste nummer, dat in september 1959 verscheen, bevatte dan ook onder meer een didactische verhandeling over de semi-concentrische methode en een wetenschappelijk artikel over Kerk en Staat in de Middeleeuwen.

In het begin rolde *Kleio* drie keer per jaar van de persen bij uitgeverij Van Goor. In 1963 en 1966 werd het aantal jaarlijks te verschijnen nummers verhoogd.

Kleio had en heeft een belangrijk aandeel in de VGN. Het blad brengt het contact tot stand tussen het bestuur en de leden en het brengt geschiedenisleraren op de hoogte van de nieuwste didactische en wetenschappelijke inzichten.

De staatsgreep

Dat de VGN ooit haar veertigjarig jubileum zou kunnen vieren, had begin jaren zestig niemand kunnen voorspellen. Bijna was de vereniging al in de eerste bestuursperiode een zachte dood gestorven.

In de eerste twee jaren werd er door de leden weinig vernomen van het bestuur. En dat terwijl het geschiedsonderwijs bedreigd werd met een uitenvermindering. De leden verwachtten van het bestuur acties tegen deze plannen. Er werd protest aangediend en het bestuur beloofde beterschap. Maar er veranderde niets. Bestuurslid Moora moest de leden gelijk geven. Het had de VGN volkomen aan daadkrachtige leiding ontbroken. Hij wist ook wel wat de oorzaak was. Zowel de voorzitter, de secretaris als hijzelf als penningmeester waren directeur op een middelbare school. Hierdoor hadden zij onvoldoende tijd voor hun VGN-functie. Moora riep zijn collega-bestuursleden op plaats te maken voor een nieuw bestuur, maar van een en bloc opstappen wilden zij niets weten. Wel werd een versneld rooster van aftreden vastgesteld.

In Den Haag werd rond diezelfde tijd de *Stijgbeugelgroep* opgericht. Dit was een groepje jonge, progressieve geschiedenisleraren, dat twee boekjes met lesmateriaal op de markt bracht. Er zaten ook enkele leden van 'Novem' bij, de verenigde negen auteurs van *Wereld in Wording*.

De Stijgbeugelgroep zag met lede ogen de inactiviteit van het VGN-bestuur aan. Toen na een gesprek met voorzitter Van de Laar bleek dat deze zich niet aangesproken voelde door de wensen, was de maat vol.

Op de jaarvergadering van 1962 werd onder leiding van Jousma en Geurts het VGN-bestuur afgezet. Deze daad is de VGN-geschiedenis ingegaan als 'de staatsgreep'. Met name voorzitter Van de Laar kreeg de volle laag. De Stijgbeugelgroep verweet hem geen hart voor het vak te hebben. Hij was volgens zijn critici alleen voorzitter geworden als mogelijk opstapje naar een hogere functie. En zo was het ook, want enige tijd later werd hij staatssecretaris van Onderwijs.

De rebellen Jousma en Geurts schoven de jonge geschiedenisleraren N.J. Maarsen en H.E. de Wolff naar voren als respectievelijk voorzitter en secretaris van de VGN.

De jaren zestig en zeventig

Met het aantreden van het nieuwe bestuur in 1962 kreeg de VGN een ander karakter. Onder het eerste bestuur was de vereniging weinig gericht geweest op de geschiedenisleraar en was *Kleio* te wetenschappelijk. Dat ging veranderen: de VGN werd een vakvereniging voor geschiedenisleraren, die veel aandacht besteedde aan de didactische bij- en nascholing van haar leden en die de belangen van het vak verdedigde.

Onder het prille voorzitterschap van Maarsen werd in Den Haag een eerste conferentie georganiseerd. Hiervoor had de VGN subsidie van het ministerie van Onderwijs gekregen. Het aantal inschrijvingen viel echter danig tegen na de periode van inactiviteit en malaise. Om te voorkomen dat het ministerie in de toekomst geen subsidies meer zou geven voor dergelijke activiteiten, gaf elk organiserend commissielid familie en vrienden op om de zaal toch maar vol te krijgen. De commissie dacht blijkbaar dat het ministerie kwam controleren.

De post-academiale vorming werd grootscheeps aangepakt en de regionale nascholingsavonden, die de commissie organiseerde, werden over het algemeen goed bezocht. Rond 1975 echter daalde het aantal deelnemers en ook de motivatie bij de didactici en wetenschappers om door het land te reizen, werd minder. Dat was voor de VGN, op aandringen van P. Gieles, het teken de post-academiale vorming anders in te richten. Er werden cursussen opgezet, die uit drie avonden bestonden, waarin zowel didactische als wetenschappelijke onderwerpen aan de orde werden gesteld.

Doordat deze cursussen niet plaatselijk waren, veranderde voor de deelnemers het karakter van de VGN. Daar moesten sommige leden aan wennen en in het jaarverslag van 1977 staat dan ook te lezen dat: '*de VGN ook niet meer de vereniging (is) van de gezellige bijeenkomsten met collega's uit de eigen regio zo drie, vier keer per jaar, waar een deskundige spreker de laatste ontwikkelingen in het wetenschappelijk onderwijs meedeelde, en waar tijdens de koffietafel, die je ook niet eens zelf hoefde te betalen, ervaringen konden worden uitgewisseld*'.⁵

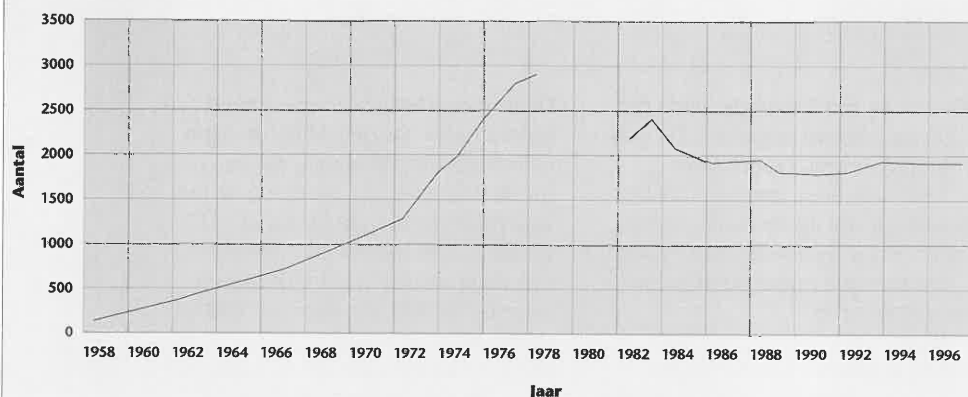
Ontwikkelingen in het onderwijs

De aandacht die de VGN altijd heeft geschonken aan de didactische vorming van de geschiedenisleraren, is sterk gerelateerd aan de kritiek die er op het eind van de jaren vijftig en in de jaren zestig kwam op het geschiedenisonderwijs. Het zou leerlingen onvoldoende voorbereiden op de maatschappij.

'Leerlingen kennen wel veel feitjes, maar hebben een gebrek aan culturele en maatschappelijke vorming', was een veelgehoord geluid.

De leerstof werd volgens de critici te droog gebracht en het geschiedenisonderwijs moest meer aandacht besteden aan de contemporaine geschiedenis.

De VGN trok zich deze kritiek aan en wilde ervoor zorgen dat geschiedenis haar vaste plaats in het voortgezet onderwijs zou behouden. Naast de didactiekconferenties, de nascholingsavonden en artikelen in *Kleio*, werden ook de seminaria voor jonge docenten belangrijk bij de didactische scholing. Om geschiedenis van het imago van een saai feitenvak af te helpen en docenten kennis te laten maken met de nieuwste didactiek bracht de VGN

Ledenaantal VGN (1958-1997)⁷

Bron: Financiële jaarverslagen VGN 1958-1997.

enkele dikke rapporten uit, het *Doelstellingenrapport* uit 1967, het *Brugklasrapport* uit 1971 en het *Onderbouwrapport* uit 1976.

Het algemene doel van deze publicaties was het geschiedenisonderwijs hervormen, waarbij de leerling centraal gesteld werd. Het onderwijs in het vak geschiedenis moest gaan aansluiten bij de leef- en denkwereld van de leerlingen.

Was het *Doelstellingenrapport* een theoretisch didactische verhandeling, in de andere twee rapporten was een uitgewerkt lesvoorbeeld opgenomen. In het *Brugklasrapport* een lesvoorbeeld over 'Het oude Egypte' en na het lezen van het *Onderbouwrapport* konden leraren direct aan de slag met het onderwerp 'De arbeidende klasse in Nederland in de negentiende eeuw'.

Het bestuur dat in 1962 aantrad, wilde graag meer leden in de VGN. In 1964 werd daarom de Propagandacommissie opgericht die de vereniging bekend moest maken bij geschiedenisleraren en bij de pers en de media. Dat wierp zijn vruchten af, want het aantal leden nam toe.

De stijging na 1968 kan grotendeels verklaard worden door de toestroom van mavo-leraren. Deze docenten werden meestal geen lid van een vakvereniging. Dikwijls gaven zij les in verschillende vakken. Mavo-leraren hebben als gevolg hiervan altijd een aparte plaats ingenomen binnen de VGN: er werden kortingen aangeboden en gecombineerde lidmaatschappen. Ook waren het de geschiedenisleraren van de mavo die als eersten een aparte commissie vormden binnen de vereniging.

Het centraal examen

Vanaf 1972/1973 tot 1978 nam het aantal leden explosief toe, tot bijna drieduizend. Deze groei was het gevolg van de plannen van het ministerie van Onderwijs om voor het vak geschiedenis een verplicht centraal schriftelijk eindexamen (cse) in te stellen. In 1971 was de Commissie Eindexamenexperimenten Geschiedenis en Staatsinrichting (CEGES) in het leven geroepen, die de mogelijkheid voor een cse-geschiedenis moest onderzoeken. Veel geschiedenisleraren waren fel tegen een cse, vanwege de beperkingen die zo'n examen voor de docenten met zich meebracht. Zij vreesden een vershraling van het vak en vestigden hun hoop op de VGN.

Het bestuur echter was bang dat zonder een cse geschiedenis een vak achter de lijn zou worden en wilde met de overheidsplannen meegaan om dat te voorkomen. Eind jaren zeventig dreigde er een schisma te ontstaan binnen de vereniging toen een groep

fanatieke tegenstanders, de Werkgroep Eindexamen Geschiedenis, met de toepasselijke afkorting WEG, tegenover het bestuur kwam te staan. Op een turbulente ledenvergadering in 1978 spraken de leden zich middels een motie uit tegen verplichte invoering van een cse. Het bestuur bracht het standpunt van de leden over aan het ministerie. Alle commotie bleek uiteindelijk vergeefs, want in 1980 besliste staatssecretaris K. De Jong Oz. anders: vanaf het schooljaar 1981/1982 kreeg het vak geschiedenis en staatsinrichting een verplicht cse.

Het oordeel van de leden was verpletterend: de VGN had geen vuist kunnen maken tegen de cse-plannen. Een enorm aantal leden zegde het lidmaatschap op en de VGN kwam in een moeilijke periode terecht. Niet ten onrechte zei Maarsen tijdens zijn tweede voorzitterschap dat de VGN op dat moment niet veel meer was dan de uitgeefster van *Kleio*. Ook het feit dat de nascholing, die door het ministerie bij de initiële opleidingen was gelegd, niet meer tot het verzorgingspakket van de vereniging behoorde, deed de situatie geen goed.

Een kleine identiteitscrisis dus, waar het toenmalige bestuur alles aan deed om deze snel tot een einde te brengen.

De laatste jaren

In de jaren tachtig hield het centraal examen de VGN-gemoederen opnieuw bezig. Er moest gemoderniseerd worden. De werkgroep Herziening Eindexamen Geschiedenis (HEG), ingesteld in 1984, zwengelde menige keer de discussie aan in *Kleio*. Nadat de HEG in 1987 haar eindadvies had uitgebracht, zag de Werkgroep Implementatie Examen Geschiedenis (WIEG) erop toe dat alle leraren op de hoogte raakten van de nieuwe regeling met haar implicaties op het gebied van stofkeuze en methodiek.

Nieuw elan bracht het eindexamenonderwerp 'Vrouwen in de twintigste eeuw' voor 1990 en 1991. Het leidde tot de oprichting van de Commissie Vrouwengeschiedenis in 1988, die vanaf dat moment 'de vrouw' haar plaats probeerde te geven in het geschiedenisonderwijs. Dit voor velen nog onbekende terrein van de geschiedenis bracht een nascholingsgolf met zich mee. De VGN publiceerde de eerste reader voor docenten bij een eindexamenonderwerp.

De activiteiten van de vereniging breid-

den zich ook verder uit. De Commissie Clomatica introduceerde de nieuwe media, de Didactiekcommissie organiseerde de eerste buitenlandse studiereizen. Er werden contacten gelegd met verenigingen en docenten in het buitenland via de overkoepelende vereniging Euroclio, die in 1993 werd opgericht en waarin VGN-leden tot nu toe een groot aandeel hadden.

Voor de VGN ligt er nog steeds veel werk klaar. De modernisering van het examen bleek vooruit te lopen op de grote door het Ministerie van Onderwijs gestuurde omvorming van het hele onderwijs. Al is de basisvorming een feit, de Bovenbouw vmbo en de Tweede Fase zijn nog volop in ontwikkeling en de VGN streeft naar een volwaardige plaats daarin voor geschiedenis en staatsinrichting.

Ten slotte

In de eerste helft van de jaren zestig was de VGN niet erg strijdvaardig op het ministerie van Onderwijs om haar wensen te verwezenlijken. Oud-bestuurslid De Wolff wijt dat aan het feit, dat leraren 'een beetje deftig' waren.⁶ Leraren konden op aanzien en respect uit de samenleving rekenen en dat wilden ze niet graag op het spel zetten. Inmiddels is het met dat aanzien en respect drastisch veranderd. Enige maanden geleden stond in de *Volkscrant* te lezen dat de leraar dat aan zichzelf te danken heeft, omdat hij of

het lobbycircuit actief geweest. Mede daardoor is het nieuw ontworpen vak Mens- en Maatschappijwetenschappen geen schoolvak geworden.

Wat de leden van de VGN de afgelopen veertig jaar heeft verbonden, is het voorrecht om opgroeiende mensen het verleden in al haar aspecten te laten zien. Wat dat betreft had Han Lammers in 1966 gelijk: de VGN is een invloedrijk instituut.

13

Met de komst van drie vrouwelijke voorzitters was de tijd van de eerste graders mannenclub voorgoed voorbij. De reeks werd geopend door Z. Matthee, zij werd opgevolgd door J. van der Leeuw-Roord en H. Budé-Janssens sloot in 1997 voorlopig de rij. Het ledental van de VGN bereikte, ondanks dit alles, in 1991 een dieptepunt. In de jaren erna waren intensieve campagnes nodig om het weer enigszins op peil te krijgen. De laatste vier jaar schommelt het aantal leden rond de 1900.

zij zich bij de voornaam laat noemen en zich slecht kleedt. Saillant detail is, dat één van de opstellers van dit artikel een (oud-)lid van de VGN is.

Leraren en hun organisaties kennen de weg naar het ministerie intussen wel. Het begrip lobbyen is ook bij lerarenorganisaties geen vies woord meer. Voor de VGN betekende de afloop van de cse-kwestie dat zij zich moest gaan beraden over haar effectiviteit. In de loop van de jaren tachtig en jaren negentig is de VGN diverse malen in

Noten

- ¹ *Kleio*, jaargang 7, nummer 3, 21.
- ² Algemeen Rijksarchief (ARA), tweede afdeling, archief VGN, toegangsnummer 2.19.042.65, inv.nr. 34.
- ³ ARA, tweede afdeling, archief VGN, inv.nr. 4.
- ⁴ Interview met H.E. de Wolff, oud-bestuurslid VGN, d.d. 04-02-1998.
- ⁵ 'Jaarverslag 1977', in: *Kleio*, jaargang 19, nummer 2, 193.
- ⁶ Interview met H.E. de Wolff.
- ⁷ Het gaat hier puur om het aantal leden van de VGN; door de abonnementen van scholen, met name Mavo's, en bibliotheken is het aantal nummers van *Kleio*, dat iedere maand verscheen en nu nog verschijnt aanzienlijk hoger.

Voor '1880-1919' naar het museum

14

Bijna in iedere plaats in Nederland is er wel een museum te vinden dat ook wat '1880-1919' in de collectie heeft, niet zo precies afgebakend, maar wel aanwezig. Iedereen zal in zijn of haar eigen woonplaats wel iets kunnen vinden dat te gebruiken is om wat meer inzicht te geven in een onderwerp van de stofomschrijving 'Nederland 1880-1919' of het contrast met de eigen tijd te laten zien. Verder zijn er natuurlijk enkele grote, gespecialiseerde musea waarvan de collectie vooral gericht is op de negentiende en twintigste eeuw.

In dit museumnieuws valt het licht op een heel nieuw museum in Kerkrade en op een heel centraal gelegen museum in Amsterdam om te bezoeken in het kader van het eindexamen van dit jaar.

Het Nationaal Vakbondsmuseum

Het Nationaal Vakbondsmuseum in Amsterdam is gevestigd in het voormalige hoofdkantoor van de Algemeene Nederlandsche Diamantbewerkersbond (ANDB). Het gebouw ligt in de Plantagebuurt, aan de Henri Polaklaan, op een steenworp afstand van de ingang van Artis. Het is ontworpen door de beroemde architect Hendrik Pieter Berlage en het werd in het jaar 1900 als vakbondsgebouw in gebruik genomen.

Henri Polak was de oprichter en jarenlang de voorzitter van de ANDB. Het gebouw moest de kracht van de georganiseerde vakbeweging uitstralen. Het

Het onderhandelingscircuit dat per CAO-ronde het overleg over de arbeidsvoorwaarden voert, is er niet altijd geweest. Daar is veel strijd aan vooraf gegaan. In het Nationaal Vakbondsmuseum is te zien hoe de lange weg vanaf het vroege arbeidersverzet via het oprichten van vakbonden en vakcentrales heeft geleid tot een landelijke overlegstructuur met daarin als hoofdrolspelers de 'sociale partners', werknemers en werkgevers. Veel is in de afgelopen honderd jaar veranderd, maar sommige principes blijven hetzelfde. Nog steeds hebben werknemers gemeenschappelijke belangen en kunnen ze daar het best gezamenlijk voor opkomen. Wie het museum heeft bezocht kan thuis aan de hand van deze lesbrief alle historische feiten nog eens op een rijtje zetten.

was een symbool van het omhoog strevende proletariaat. Wie de brede trap opging, moest zich verheven voelen als strijder voor de goede zaak van het socialisme. Het gebouw kreeg een toren en ook versieringen aan de dakrand die sterk aan kantelen van middeleeuwse kastelen deden denken. Door dit alles werd 'De Burcht' de uitdrukking van de idealen van de ANDB.

Henri Polak en Jan van Zutphen, de beide coryfeeën in deze bond en na 1906 ook in het NVV, waren van mening dat een vakbond niet alleen moest zorgen voor het materiële belang van de leden, maar dat zij daarnaast ook een opvoedende taak had. Aandacht voor kunst en cultuur passen in dat denken.

Het gebouw is een uiting van de zogenaamde 'gemeenschapskunst': die term verwees naar het streven zoveel mogelijk samenwerkende kunstenaars, schilders, beeldhouwers, architecten en dichters, aan één project te laten werken.

Architect Berlage wees de overdadige bouwstijlen van zijn dagen af. Hij koos voor soberheid, voor een eerlijk gebruik van bouwmaterialen en het zichtbaar tonen van de constructie. Er kwamen kantoorruimten, twee vergaderzalen, een drukkerij en een bibliotheek.

De schilder Richard Roland Holst aanvaardde de opdracht in muurschilderingen de strijd van de arbeidersklasse voor een betere maatschappij symbolisch uit te beelden. Hij was er tot 1907 mee bezig. Hij wilde met zijn schilderijen 'het wezen en het doel van den ontzaglijken bevrijdingskamp der arbeiders'

ders' en 'de eigenschappen en deugden van het strijdende proletariaat' uitbeelden. Een aantal voorstellingen werd toegelicht met onderschriften van de vrouw van de schilder, de beroemde dichteres Henriëtte Roland Holst-van der Schalk. Helaas verkeren de wandschilderingen in een deplorabele staat: de meeste zijn van een vuilbruine tint en gedeeltelijk afgebladderd.

De rest van het interieur, de deuren, de scharnieren, de lambrizing, het meubilair, werd zorgvuldig vormgegeven in harmonie met de rest van het gebouw. Het trappenhuis is eigenlijk het fraaiste gedeelte van het gebouw. Het licht komt van boven door een dubbele overkapping van geel en wit glas, en dringt via glazen vloerplaten door tot in het souterrain. De muren zijn van gele en witte geglazuurde baksteen, verlevendigd met blauw-witte lijsten.

Het Nationaal Vakbondsmuseum (opengesteld in 1990) richt zich uitdrukkelijk op scholieren en studenten. Enkele ruimtes zijn ingericht met een permanente expositie van pamfletten, foto's, boekwerken, schilderijen en affiches. In de vitrines liggen voorwerpen zoals gedenkordjes, onderscheidingen en dergelijke. Ook zijn er diverse geschenken, die bij bijzondere bezoeken of jubilea in ontvangst werden genomen. Op de een of andere wijze zijn het alle getuigenissen van de lange en hardnekkige strijd voor hoger loon, kortere werktijden en betere arbeidsomstandigheden. Daarnaast is het bezoek aan de bestuurskamer en aan de grote vakbondszaal de moeite waard.

Docenten die met hun leerlingen het museum zouden willen bezoeken, doen er goed aan eerst zelf de mogelijkheden van het gebouw en de collectie te gaan inspecteren. Er moet vooraf wel wat gebeuren om de jongere generatie aan te spreken. Een goede schriftelijke inleiding over de architectuur van Berlage of over de kunst van Richard Roland Holst lijkt me een vereiste. De collectie op zich is niet bijzonder rijk of spectaculair, en de sociaal-realistische arbeiders van Roland Holst staan er bepaald niet bij om ons te ontroeren; de spreken van mevrouw Roland Holst klinken hol en wezensvreemd.

Het museum verzorgt op aanvraag rondleidingen. Voor groepen zonder gids bestaat de mogelijkheid een kijktocht te volgen, waarbij gebruik gemaakt kan worden van een camcorder.

Een bezoek aan het Vakbondsmuseum is gemakkelijk te combineren met dat aan enkele andere bezienswaardigheden in de buurt, met name de Hollandse Schouwburg (verzamelplaats van joodse gedeporteerden in de Tweede Wereldoorlog, de Hortus Botanicus of Artis.

Het Nationaal Vakbondsmuseum,

Henri Polaklaan 9, 1018 CP Amsterdam.
Tel. 020-6241166, fax 020-6237331.
Internet: <http://www.fnv.nl/Vakbondsmuseum>
E-mail: vakmus@xs4all.nl

Openingstijden:
di tm vrij 11.00-17.00 uur, za en zo 13.00-17.00 uur (voor groepen zijn ook andere tijden mogelijk).
Op officiële feestdagen gesloten.

Toegangsprijzen:
vol tarief f5,-, kortingstarief f3,- (jongeren van 13 t/m 18 jaar/CJP/studenten), kortingstarief f1,50 p.p. voor groepsbezoek onderwijs (minimaal 10 personen), gratis: jongeren t/m 12 jaar en houders van een museumjaarkaart.

Het Industrion museum voor industrie en samenleving

Het gloednieuwe Industrion bevindt zich in het hart van de voormalige mijnstreek, in Kerkrade. Het opende in juni 1998. Ongeveer op de plek waar het moderne gebouw is opgetrokken, zwogden enkele decennia geleden de mijnwerkers nog in donkere gangen. Maar niet alleen de mijnbouw vormt het thema van het Industrion. Het museum geeft een zeer veelzijdig beeld van het industriële verleden van heel Zuid-Limburg.

Het museum biedt een fraaie combinatie van tekst, beeld en geluid. Heel de collectie is geraffineerd opgesteld in één grote hal, die is opgedeeld in compartimenten.

Aan de hand van de plattegrond lopen we door het museum. We worden automatisch het verleden ingesluisd, via een straat in een arbeiderswijk in de jaren dertig.

Industriële ontwikkelingen en hun invloed op de arbeidsomstandigheden vormen het thema van de eerste echte zaal. We zien stoommachines, vrouwen en kinderen aan het werk. Hun getuigenis is te horen vanuit kleine luidsprekertjes. In de hoek staat de ongenaakbare witte gestalte van de beruchte fabrieksdirecteur Petrus Regout. Vervolgens is een vakbondsvergadering gesimuleerd. We kunnen snuffelen aan de geschiedenis van vak- en standsorganisaties.

Verderop dalen we – zo wil de suggestie – af in de schacht van een steenkolenmijn. De kleren van de mijnwerkers hangen aan hoge haken. We zien de zwarte mannen op een filmpje naar boven komen, op naar de douche. We krijgen ook een indruk van de manier waarop de mijngangen werden uitgehakt. Een mijnwerkerswoning toont de schrijnende armoede van rond de eeuwwisseling.

De samenstellers hebben zich uitgesloofd zoveel mogelijk andere aspecten van het leven in de industriële samenleving in beeld te krijgen.

Je kunt in antieke schoolbanken plaatsnemen om via filmbeelden een goed overzicht te krijgen van het ontstaan en de uitgroei van die samenleving. Mijn Limburgse neefjes keken er ademloos naar.

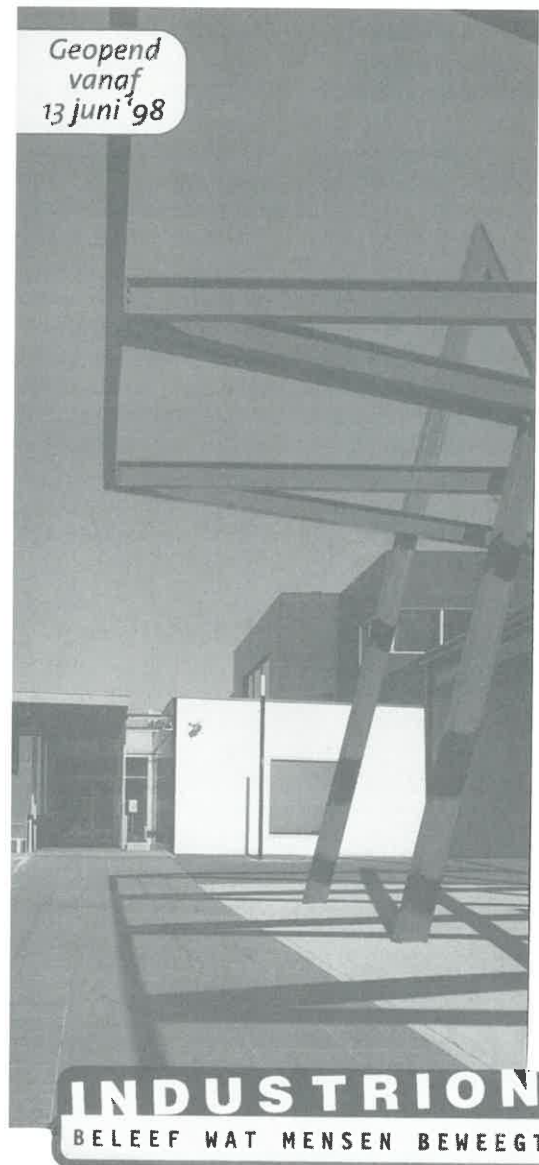
Dan zijn er nog compartimenten die handelen over onder meer de wereld van de chemie, over ijzer en staal, over keramiek en hygiëne, over elektriciteit en allerlei toepassingen, over dakpannenfabricage, over het milieu, over papier als communicatiedrager. Ten slotte is er een swingende collectie overblijfselen uit de 'sixties', waaronder enkele bijzonder nostalgische buikschuivers van het merk Kreidler.

Het Industrion beroept zich erop een serviceinstituut te zijn voor de maatschappijgerichte vakken in het basis- en voortgezet onderwijs. Ook is gedacht aan de invoering van de nieuwe vakken techniek en informatica. Het museum geeft speurtochten uit op kleurige foldertjes, aan de hand waarvan de leerlingen zelf met plezier en succes verschillende rondgangen kunnen maken. Ook is er educatief materiaal in de vorm van leskisten.

Er is een multifunctioneel leslokaal en een aula, waar regelmatig films worden vertoond.

Affiniteit met techniek is klaarblijkelijk een van de doelstellingen. Maar op

Geopend
vanaf
13 juni '98

Industrion

Museumplein 2, 6461 MA
Kerkrade.
Tel. 045-5670809,
Fax 045- 5463848,
Internet: www.industrion.nl
E-mail: info@industrion.nl

Openingstijden:
di tm zo 10.00-17.00 uur,
gesloten: 1 januari, carnavals-
zondag, 1e kerstdag.

Toegangsprijzen:
volwassenen f8,-, jeugd 6 tm 12
jaar f6,-. Groepskorting vanaf 15
personen: volw.: f6,-, jeugd 6-12
jaar f4,-.

nieuwe ontwikkelingen in het vak geschiedenis is ook ingespeeld. De geschiedenis wordt gepresenteerd aan de hand van directe bronnen: foto's, tekstfragmenten, bedrijfsreclames. De kijker wordt in de gelegenheid gesteld zich een eigen oordeel te vormen, bijvoorbeeld over Petrus Regout.

Het is nog te vroeg om te bepalen of het Industrion zich een vaste plaats in de educatieve infrastructuur van Zuid-Limburg zal verwerven. Maar hoe een modern opgezet museum een bron van 'edutainment' voor jonge mensen kan zijn, heb ik wel degelijk kunnen constateren.

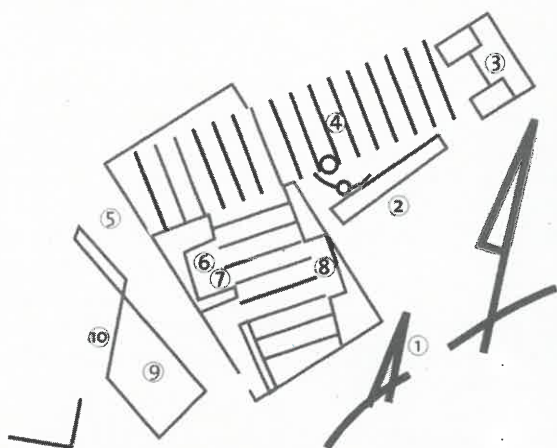
SPEURTOCHT

In de steenkoolmijn

Je hebt vast wel eens gehoord dat er in Limburg steenkolenmijnen zijn geweest. Hoe was het om daar te werken? En wat deden de mijnwerkers nu precies? Loop net als een mijnwerker de 'loonhal' binnen. Ga mee naar het 'badlokaal', waar de mijnwerkers hun werkkleding aantrokken. Stap in de lift en neem een kijkje 'ondergronds'. Kom, dan gaan we samen de mijnwerker achterna. Kijk goed op de plattegrond. Bij de cijfers kun je de antwoorden op de vragen vinden.

VEEL PLEZIER EN SUCCES!

EDUCATIEF

BELEEF WAT JOU BEWEEGT

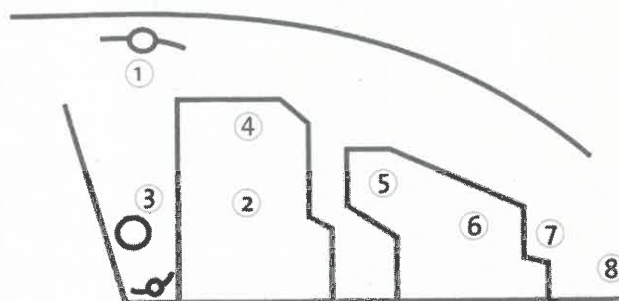
SPEURTOCHT

De fabriek

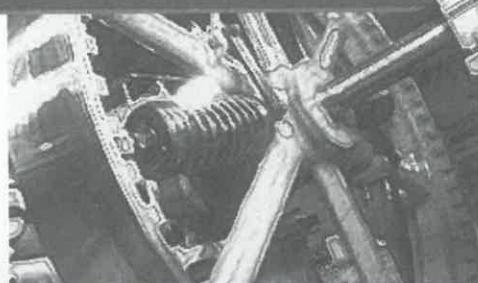
Dit museum gaat over de mens en de industrie. De industrie, dat zijn de fabrieken en de machines. Ze zijn er niet van de ene dag op de andere gekomen. Hoe de groei van de industrie verlopen is en wat dit voor de mensen betekende gaan we met deze speurtocht ontdekken. Kijk op de plattegrond waar je de antwoorden op de vragen kunt vinden.

VEEL PLEZIER EN SUCCES!

EDUCATIEF

BELEEF WAT JOU BEWEEGT

Voor de Bijbel naar de bios?

Anton van Hooff

De Mozesfilm 'The Prince of Egypt' werd geproduceerd door S. Spielberg. Er is in de Nederlandse bioscopen zowel een engeltalige versie met ondertitels als een nagesynchroniseerde variant te zien.

Kleioskoop

Kan de tekenfilm klassieke verhalen beter weergeven dan de verteller of het boek?

Na Hercules is nu ook Mozes de held van een bewegend stripverhaal geworden.

Volgens de berichten stromen de massa's in de kerstvakantie naar de bioscopen.

Wat doet een modern medium met aloude stof?

Om een antwoord te vinden stuurde Kleio een oud-redacteur naar de cinema.

18

Van Kleio 'moest' ik in de kerstvakantie weer eens naar de bioscoop. Vorig jaar sprak de redactie mij als klasieker aan om een oordeel te geven over de film *Hercules*. Dit keer werd er een beroep gedaan op mijn roomse achtergrond: ik had op de lagere school toch wel zoveel bijbelse geschiedenis gehad dat het verhaal van Mozes mij nog bijstond? "Ga dan eens kijken wat ze ermee in de film doen."

Prompt ging ik naar een van de twee Nijmeegse cinema's die *The Prince of Egypt* vertoonden. Kennelijk verwachtte men een massale toeloop. Daarvan was bij de middagvoorstelling die ik bijwoonde, echter niets te merken. Hoogstens twintig personen vulden de zaal. Hoe waar zijn de berichten over de miljoenen die zich voor kassa's verdringen? Zijn ze soms onderdeel van uitgekiende promotiecampagnes?

De bijbel aangepast

De bevreemdend lage opkomst versterkte mijn negatieve verwachtingen; de kater van *Hercules* speelde mij nog parten. Ik nestelde mij in de beste fauteuil, klaar voor anderhalf uur geestelijke kwelling terwille van de Kleiolezers.

Het lijden viel erg mee. Integendeel, anders dan bij *Hercules* is het aanschouwen van *The Prince of Egypt* alleszins de moeite waard.

Terwijl de makers van het Hercules-spektakel onbekommerd – en zonder reden – de prachtige mythe verkrachten, verontschuldigen de producenten van 'De Vorst van Egypte' zich aan het begin voor de artistieke vrijheden die ze nemen.

Vrijheid nemen ze zeker. Het biezen tussen dat in *Exodus* 2:3 voorzichtig tussende het Nijlriet erin gezet en daar alras door de dienaressen van de badende Egyptische prinses wordt ontdekt, maakt in de film een dramatische tocht over een woeste rivier. Het ontsnapt ternauwernood aan vraatzuchtige krokodillen voordat het veilig aanlandt aan een steiger van het koninklijk paleis. Het jongetje wordt wel als Hebreeuws herkend, maar anders dan in de Bijbel wordt zijn moeder niet als zoogster aangetrokken. In plaats daarvan wordt Mozes opgevoed als broer van kroonprins Ramses. Samen geven ze zich over aan baldadigheden. Zo wordt de basis gelegd voor een broederdrama, dat in de bijbelse versie ontbreekt.

Tenslotte komt Mozes tegenover zijn prinselijke broer te staan als hij kiest voor zijn verdrukte volk.

Afgezien van deze 'verfraaiing' blijft het filmverhaal behoorlijk dicht bij het goddelijke woord. Wel wordt het mechanisme van vergroting en verdichting toegepast. Zo ontluikt er een liefde tussen Mozes en Ziporra, dochter van de priester van het land Midian, waar de bijbel eenvoudig zegt dat Jethro haar gaf toen Mozes erin bewilligde daar te blijven (*Exodus* 2:21).

Ik hield mijn hart vast voor de plagen: zouden ze alle tien in hun verschrikking worden geëtaleerd? Gelukkig hebben de filmmakers weerstand geboden aan die verzoeking. Alleen de eerste ramp, het bloed worden van het water, en de laatste, de dood van de eerstgeborenen, worden apart in beeld gebracht. De plagen twee tot en met acht worden samengesmolten tot één brok ellende.

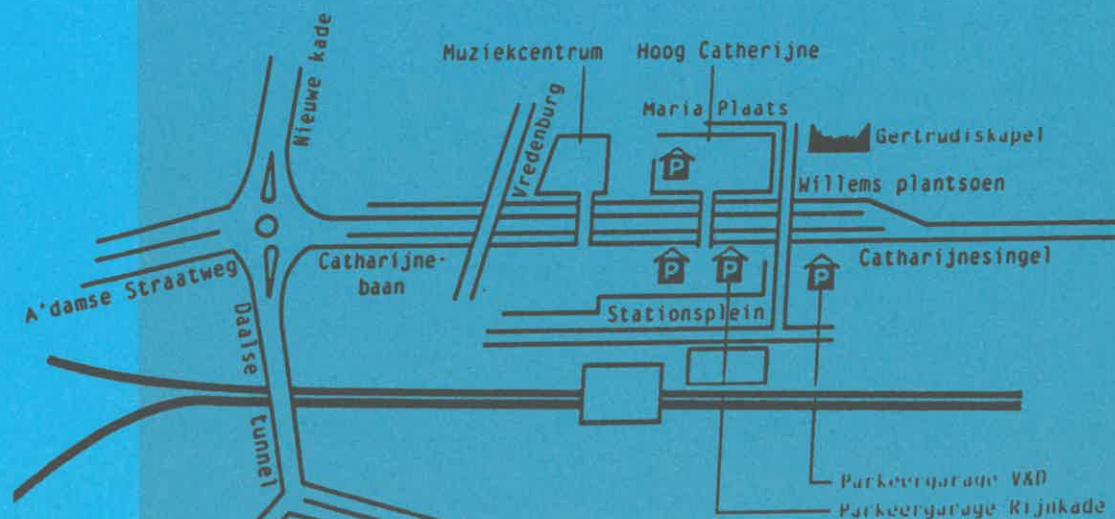
Zo blijft de vaart er lekker in. De hardheid van Gods straf wordt niet verdoezeld, maar ook niet onnodig zwaar aangezet. In een deuropening ligt een neergezegen eerstgeborene en in de volgende scène is Ramses in de

Jaarstukken 1999

De Algemene Ledenvergadering van de VGN wordt gehouden op zaterdag 20 maart a.s. in de Gertrudiskapel, Willemsplantsoen 1C, in Utrecht (vlakbij het Centraal Station). Aanvang 10.30 uur; vanaf 10.00 uur wordt er koffie geschonken. Wilt u zich schriftelijk opgeven vóór 1 maart in verband met de lunch. Een invulstrookje daarvoor vindt u in de Kleiokrant op bladzijde 31.

AGENDA

10.30	1. Opening van de vergadering. Welkomstwoord en jaarrede van de voorzitter.
10.45	2. Bespreking van de jaarstukken 2.1 Verslag ALV 21 maart 1998 2.2 Jaarverslag bestuur en beleidsplan 1999 2.3 Jaarverslagen en plannen van de commissies 2.4 Financieel jaarverslag, beleid en begroting 1999 2.5 Verslag kascommissie 2.6 Décharge kascommissie
	3. Bestuurswisseling
Aftredend is Harald Buskop (niet herkiesbaar); in het komende nummer van <i>Kleio</i> hopen wij u een kandidaat-bestuurslid voor te kunnen stellen.
	4. Benoeming kascommissie
	5. Rondvraag
12.30	Lunch
13.30	6. Ledenraadpleging over de uitwerking van de aanbevelingen van het rapport <i>Het verleden in de toekomst</i> van de commissie-De Wit.
15.30	Sluiting van de vergadering en borrel.

Verslag van de Algemene Ledenvergadering 21 maart 1998

Notulen van de jaarvergadering van 1997

1. (5.2a) Er is nog steeds geen zinnig woord te zeggen over de facilitering van vakinhoudelijk werk.
2. (5.2a) Het combinatievak zal ontwikkeld worden en daar volgt nog een adviesronde op, maar officieel is er nog niets bekend. De procedure is erg ondoorzichtig, zodat ook een standpunt innemen een kwestie zal zijn van snel en alert reageren. Overigens worden de leden zo snel mogelijk via *Kleio* op de hoogte gesteld, bijvoorbeeld over ons oorspronkelijke voorstel.
3. (5.2b) Er is wel materiaal ontwikkeld door uitgevers voor met name de (i)vbo/mavo leerlingen, maar niet alle zijn daarmee op de markt gekomen. Het VGN-bestuur zal daarover haar bevreemding uitspreken.

Het jaarverslag van het bestuur van de VGN over 1997

1. De commissie-De Wit

Er wordt wat langer gepraat over de activiteiten van de zogenaamde Brede Commissie, die zich bezighoudt met de inhoud van het vak geschiedenis en staatsinrichting op school. In die commissie hebben ook twee bestuursleden van de VGN zitting. Zij (en wij) mikken op een breed maatschappelijk draagvlak voor het vak en verwachten ook, dat er een positief rapport geschreven zal worden. In *Kleio* zal later dit jaar verantwoording worden afgelegd. Inhoudelijk mogen de commissieleden nu nog niet op de vragen van de aanwezigen ingaan.

Opgemerkt wordt dat het wel opvallend is dat juist het vak geschiedenis en staatsinrichting zich moet verantwoorden naar de maatschappij. Maar ook is er duidelijk behoefte binnen de VGN een brede discussie met elkaar te voeren over ons vak op school, bijvoorbeeld door middel van een Verenigingsraad.

Opvallende afwezigheid bij de raadplegingen van de commissie-De Wit was Euroclio, hetgeen betreurd wordt.

Overigens moet het bestuur persactiviteiten ontplooiën bij de publicatie van het rapport op 16 april, en dan met name positief nieuws, in plaats van berichten in bladen die ons eigenlijk enkel kunnen schaden.

2. De examens

Voorlopig zitten we vast aan de opdracht om de stofomschrijvingen van vbo/mavo en havo/vwo op elkaar af te stemmen.

Beleidsplan van het bestuur van de VGN voor 1998

1. Ook in de gaten houden, dat de inspectie bezig is met het samenstellen van een rapport over de resultaten van de kerndoelen van de basisvorming.
2. Een duidelijk punt van zorg is de relatie met de inspectie. We spreken elkaar te weinig, wat weer leidt tot de onduidelijkheden, zoals bij de bepaling van de thema's voor de schoolonderzoeken in relatie met het eindexamen.
3. Nog dit jaar komt het bestuur met plannen betreffende de staatsinrichting.

4. De ontwikkelingen in het staatsexamen geschiedenis en staatsinrichting moeten we in de gaten houden, zeker wanneer je het verslag over 1997 leest.

De jaarverslagen van de commissies

1. Er volgt een korte discussie over de bijdrage van de commissie Havo/Vwo aan het (concurrerende?) *Geschiedenis in de Klas*. Had dat niet via *Kleio* moeten? In ieder geval is de communicatie met *Kleio* niet goed verlopen.

Financiën

1. Vanwege het teruglopend vermogen komt het bestuur met het voorstel de contributie met ingang van 1999 te verhogen. Het voorstel wordt op twee punten gewijzigd en unaniem aangenomen.
2. Het verslag van de Kascommissie wordt uitgebracht door de heer Grevers. De kas wordt correct bevonden en de penningmeester kan worden gedechargeerd. Hierna neemt de heer Grevers op geheel eigen wijze afscheid, na zes jaren deel uitgemaakt te hebben van de commissie. De nieuwe Kascommissie zal bestaan uit de heer Senders en de dames Van Herwaarden en Van Bakkum.

Bestuurswisseling

De voorstellen worden aangenomen. Er wordt afscheid genomen van Ans van Bakkum en Margriet Hielkema.

Rondvraag

1. Het lustrum vindt plaats op 21 november; wanneer de Historici-dagen plaats zullen vinden is nog niet bekend.
2. We worden geattendeerd op een prima artikel over het nut van het vak geschiedenis in een *Kleio* van 1972, geschreven door Van het Reve.

Sluiting

Iets na vieren sluit de voorzitter de vergadering: zijn eerste volle jaar zit erop!

Jaarverslag van het bestuur over 1998

Bestuur

In maart 1998 traden Ans van Bakkum, Margriet Hielkema en Ellen Marrenga af als bestuurslid. Zij werden opgevolgd door Renée Schreuder, Ineke Veldhuis-Meester en Hans Kummerer.

Het bestuur kwam in 1998 zestien maal bijeen. De bestuursleden bezochten zoveel mogelijk de hun toevertrouwde commissies. De portefeuillerverdeling is te vinden in elk nummer van *Kleio*.

Naar vermogen werd aan de uitvoering van het beleidsplan gewerkt. Langdurige ziekte van Ineke en Harald zorgde voor extra werkdruk voor de overige bestuursleden. Om tussen de bestuursvergaderingen door snel te kunnen overleggen, bijvoorbeeld over politieke ontwikkelingen of verzoeken om advies van het ministerie en andere instellingen, kregen alle bestuursleden een e-mail-adres. Ook kwam er een eigen VGN-website. Op de begroting werd geld vrijgemaakt voor een tegemoetkoming in de kosten van abonnementen en apparatuur.

E-mail en website zorgden ook voor nauwer contact tussen het bestuur en de leden. Die wisten het bestuur overigens ook per telefoon, fax of brief te bereiken.

Via *Kleio* en de VGN-website werden de leden geïnformeerd over de activiteiten van het bestuur. Alle commissies kregen de notulen van de bestuursvergaderingen.

Ook in 1998 bepaalde het rapport van de Commissie Geschiedenisonderwijs (commissie-De Wit) in hoge mate de werkzaamheden van het bestuur. Het rapport is winst voor de positie van het vak en ondersteunt het streven van het bestuur naar volwaardig onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting aan zoveel mogelijk leerlingen, bij voorkeur tot en met het eindexamen.

Daarnaast was er veel aandacht voor de VGN zelf. Een zeer geslaagd lustrum had een bindende kracht. Het bestuur heeft het afgelopen jaar met diverse commissies van gedachten gewisseld. De inzet en betrokkenheid van commissies en individuele leden die het bestuur met raad en daad terzijde staan, maakt de VGN tot de bloeiende vereniging die zij nu reeds veertig jaar is.

Commissie Geschiedenisonderwijs

In april publiceerde de Commissie Geschiedenisonderwijs het rapport *Het verleden in de toekomst*. Het bevestigde en versterkte de positie van het vak in het onderwijs en in de samenleving. Vanwege het belang van de commissie voor het vak maakten twee bestuursleden van de VGN deel uit van de commissie. Zij legden hun oor overal goed te luisteren en stonden open voor suggesties van de leden.

Tijdens een ledenraadpleging op 20 juni in Utrecht werden de conclusies en aanbevelingen van het rapport besproken. Kees Weltevrede en Margriet Hielkema gaven een toelichting op de werkwijze van de commissie en op de inhoud van het rapport. Het bestuur ontving ook telefonische en schriftelijke reacties.

Naast kritische geluiden was er ook sprake van instemming, uit de samenleving en van leraren uit de lespraktijk.

De inhoud van het rapport was verder onderwerp van een KPC-dag op 24 juni. Daar spraken Kees Weltevrede en Ineke Veldhuis. Kees sprak ook op een bijeenkomst aan de Universiteit Utrecht op 6 oktober en tijdens een conferentie in Brussel, op 17 oktober, georganiseerd door de VGN, de beide Vlaamse geschiedenislerarenverenigingen en de stichting Geschiedenis in de klas. Het jubileumnummer van het vakblad *Geschiedenis in de klas*, waaraan VGN-leden uit de havo/vwo-commissie en het bestuur meeschreven, heeft als werkdocument een rol gespeeld bij de discussies in de Commissie Geschiedenisonderwijs.

Zoals vermeld in de laatste *Kleio* van 1998, onderschrijft het bestuur de conclusies en aanbevelingen van de commissie, net als het KNHG, waarmee in harmonie wordt samengewerkt. De volksvertegenwoordiging stemde in december Kamerbreed in met het rapport.

Het bestuur acht het van het grootste belang dat onze vereniging ook bij de uitwerking van de aanbevelingen een belangrijke rol speelt.

Basisonderwijs en Pabo

Geschiedenis in het basisonderwijs en op de pabo's kreeg onder meer vanwege de voorgestelde longitudinale leerlijn veel aandacht binnen de Commissie Geschiedenisonderwijs.

In samenwerking met de Commissie PA-BO bracht de SLO een gedegen concept-vakcurriculum geschiedenis voor de pabo uit, dat gepresenteerd werd op een geslaagde studiedag in oktober. De Commissie PA-BO staat in contact met alle pabo's van Nederland en via deze met het basisonderwijs.

Basisvorming/leerwegen vmbo

De Commissie Bavo en de Commissie Vbo/Mavo zijn gefuseerd tot de nieuwe Commissie Bavo/Vmbo.

Een eerste activiteit was het organiseren van de verkiezing van het beste historische jeugdboek. In november werd deze boekenprijs op het Muider slot uitgereikt aan Thea Beckman. In Platform VVVO-verband is door de VGN aandacht gevraagd voor de positie van ivbo-leerlingen.

In de Commissie Geschiedenisonderwijs kwam de problematiek van de adviesurentabel vmbo aan de orde. In haar rapport adviseert de commissie ook in de onderbouw van het vmbo minimaal 5 uur geschiedenis en staatsinrichting. De VGN gaf adviezen over examenprogramma en inrichtingsbesluit. Ondanks een intensieve lobby, samen met het KNHG, en ondanks een advies in die richting van de Commissie Geschiedenisonderwijs, was het nog zeer de vraag of een combinatievak geschiedenis en maatschappijleer in de bovenbouw van het vmbo er komt. Het besluitvormingsproces rond het vmbo werd opgeschoven naar begin 1999.

Tweede Fase havo/vwo

De politiek besloot tot uitstel van het combinatievak geschiedenis en maatschappijleer tot 2003. Bij de ontwikkeling van dat vak zullen de aanbevelingen uit het rapport van de Commissie Geschiedenisonderwijs een rol spelen. Tot dan volgen leerlingen in 4 havo 160 uur maatschappijleer en leer-

lingen in 4 vwo 120 uur maatschappijleer en 80 uur geschiedenis.

Het bestuur pleitte voor een zo spoedig mogelijke instelling van een volwaardige vakontwikkelgroep voor het combinatievak.

Scholen kregen de mogelijkheid om in het profielvak geschiedenis drie subdomeinen te vervangen door een door de school te bepalen tijdsperiode. Wat onder zo'n periode moet worden verstaan kon het ministerie het bestuur niet zeggen. Gedacht zal zijn aan een enkel historisch overzicht zoals dat nu in lesboeken voorkomt. De wijzigingen in het geschiedenisprogramma lopen vooruit op aanpassingen aan de bevindingen van de Commissie Geschiedisonderwijs. Het bestuur heeft ook hier aangedrongen op het instellen van vakontwikkelgroepen en inbreng vanuit onze vereniging.

De wijzigingen in het programma staan vermeld in het gele katern van *Uitleg*, nr. 30b, van 16 december 1998, dat breed onder de scholen is verspreid.

Examens

Door vertragingen op het ministerie kon een nieuwe stofomschrijvingscommissie nog niet van start gaan.

Onder eindredactie van Peter Wester schreven Margriet Hielkema, Genio Ruesen, Elise Storck en Leo Dalhuisen een handreiking voor de stofomschrijving van een thema voor het centraal eindexamen geschiedenis en staatsinrichting. De adviezen in deze gedegen handleiding berusten op ervaringen uit de praktijk en vormen een onmisbare leidraad voor komende stofomschrijvingscommissies.

Een foutief vermelde datum van de regionale besprekingen van de examens zorgde voor een enkele frons. De examenbesprekingen voorzien al jaren in de behoefte van velen om met vakgenoten de examens te evalueren en collega's uit de regio te ontmoeten. Zoals bekend heeft het besprokene tijdens deze bijeenkomsten geen rechtskracht (het correctiemodel van Cito/CEVO blijft de norm). Het bestuur wil van de gelegenheid gebruik maken zijn dank uit te spreken aan allen die deze besprekingen elk jaar weer tot een succes maken.

Tot tevredenheid van het bestuur was er ook dit jaar een groot aanbod aan nascholingen, over de examenonderwerpen en anderszins.

Staatsinrichting

De Commissie Geschiedisonderwijs constateerde consensus over geschiedenis als apart en zelfstandig vak, met de staatsinrichting als natuurlijke component.

Nadat tijdens een ledenraadpleging in november 1997 al was geopperd meer aandacht te besteden aan staatsinrichting binnen het voortgezet onderwijs, werd op de algemene ledenvergadering van 1998 besloten een werkgroep staatsinrichting in te stellen. Anne de Haan, Margriet Hielkema, Arkjan van der Linden, Pieter Vlaanderen en Herry Groothuis namens het bestuur, kwamen in juni als zodanig voor het eerst bijeen.

De werkgroep is ingesteld voor drie jaar en heeft als opdracht gekregen een rapport te vervaardigen met aanbevelingen die gericht zijn op de didactiek van de staatsinrichting. De werkgroep is in het najaar begonnen met het inventariseren van alle wensen en mogelijkheden, ten behoeve waarvan contacten zijn gelegd met relevante instanties en

groeperingen. Onder meer de Raad van State, het ministerie van Binnenlandse Zaken en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gaven aan zeer geïnteresseerd te zijn.

Een onderzoek naar staatsinrichting door de SLO ging niet door omdat een dergelijke opdracht bij nader inzien niet binnen de taakstelling van deze organisatie paste.

Volwassenenonderwijs

In het vavo komen de algemeen vormende vakken als geschiedenis en staatsinrichting steeds meer in de knel te zitten. De commissie volwasseneneducatie inventariseerde het afgelopen jaar de ontwikkelingen en mogelijkheden voor implementatie van de nieuwe examenprogramma's in het volwassenenonderwijs.

Contacten met verwante organisaties

Het afgelopen jaar zijn de banden met het KNHG aangehaald. Er werd besloten tot structureel overleg, er kwam een nieuwe Intercommissie VGN/KNHG (examenonderwerpen, vervolg Commissie Geschiedisonderwijs) en het KNHG was betrokken bij het opzetten van een landelijk historisch didactisch documentatiecentrum.

Verder is er overleg gevoerd over de Geschiedisdagen in 2000 en gaf het KNHG een bronnenpublicatie uit over het nieuwe examenonderwerp.

Kees Weltevrede vertegenwoordigt de VGN in het Platform VVVO, de vereniging van vakinhoudelijke verenigingen. Het Platform ontwikkelde dit jaar een eigen website en hield zich bezig met de startbekwaamheden voor eerstegraads docenten. De vereniging is ook de plaats waar opgekomen wordt voor het belang van de vakinhoud. Verder vindt er geregeld overleg plaats met het ministerie en andere instellingen die met onderwijs te maken hebben.

Tijdens een conferentie over leergebieden, in september in Leeuwarden, benadrukte het bestuur weer eens dat wat de VGN betreft vakkenintegratie niet aan de orde is, maar dat afstemming, vooral van vaardigheden, mogelijk en wenselijk is.

De WIEG ging haar laatste jaar in en besloot de activiteiten met een conferentie en een nieuw deel in de serie katernen voor het schoolonderzoek, over grondrechten vanaf 1814. In *Kleio* stond een bespreking van de serie. De uitgave *Dat is geschiedenis* werd voorbereid.

Het bestuur kijkt tevreden terug op het werk van de Werkgroep Implementatie Examen Geschiedenis, die een voorbeeld is voor andere vakken.

Voor ambtenaren van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen vormt de VGN een niet meer weg te denken onderdeel van hun werk. De contacten zijn hartelijk waar mogelijk en zakelijk waar nodig.

Bijna onder het motto 'Samen komen we er wel uit' probeert het bestuur ook met het Procesmanagement Voortgezet Onderwijs constructief overleg te voeren.

Ook met de Inspectie bestaan plezierige informele contacten. Het bestuur heeft zijn zorgen doorgegeven over urenaantallen, (beperkte) keuzemogelijkheden en wat dies meer zij aan de inspecteur Marja Blom. De Inspectie waakt - met de VGN - over de vakinhoud.

Na jaren trouwe dienst verliet Frits Kat de *Atlantische Onderwijscommissie* in Den Haag. Hij werd opgevolgd door Harald Buskop namens het VGN-bestuur. De actieve voorzit-

ter Frits de Graaff gaf na tien jaar de hamer over aan de al even energieke Sonja Vetter-Samuels. De AOC organiseerde in februari een conferentie rond de Vrede van Munster en gaf een boekje uit over de Vrede en de veranderende grenzen in Europa. Deelname aan de organisatie van het internationale onderwijsseminar in Munster in november besloot de Atlantische activiteiten rond deze herdenking.

Het bestuur gaf acte de présence bij deze en andere festiviteiten rond de herdenking van de *Vrede van Munster* (Munster, Den Haag, Amsterdam). Diverse VGN'ers werkten mee aan uitgaven voor het onderwijs (SLO) en een themanummer van *Kleio*. Helaas kwamen wegens gebrek aan belangstelling enkele conferenties in samenwerking met het KPC niet van de grond.

Dankzij de inspanningen van de Commissie Havo/Vwo en het KNHG krijgen de plannen voor een *Landelijk Historisch Didactisch Documentatiecentrum* vorm. De universiteit van Leiden stelde een ruimte ter beschikking en een aanvraag voor een startsubsidie is naar het ministerie gestuurd.

De Didactiek- & Activiteitencommissie nam het voortouw in de contacten van de VGN met de vele instellingen en personen in de cultureel-historische wereld buiten het onderwijs. Van het Landelijk Overleg Omgevingsgeschiedenis tot de Rijksdienst Monumentenzorg en van Erfgoed Actueel tot de Nederlandse Museum Vereniging. Het onderwijs en de museale- en archiefwereld leren elkaar steeds beter kennen.

Het *Algemeen Rijksarchief* opende een website met bronnen en vragen rond het nieuwe examenonderwerp.

Met het *Duitsland Instituut* in Amsterdam wordt geregeld overleg gevoerd, onder meer over activiteiten ter begeleiding van het nieuwe eindexamenonderwerp 'Duitsland'.

Bij de SLO zijn veldaanvragen ingediend omtrent de aanpassing van het lespakket *De verzorgingsstaat* aan de eisen van zelfstandig leren, het voorbereiden en uitvoeren van een conferentie over de didactiek van staatsinrichting in de basisvorming voor vbo/mavo en het ontwikkelen van een digitaal instrument voor praktische opdrachten en profiel- of sectorwerkstuk. Het bestuur vergaderde met Jan Sniekers.

In het voorjaar kwamen handreikingen uit voor nadere afstemming tussen verwante vakken in de basisvorming.

Veel VGN-leden stelden hun deskundigheid beschikbaar tijdens veldraadplegingen van de afdeling VALO.

Ook het KPC organiseerde diverse goedbezochte bijeenkomsten.

De VGN werkte mee aan een studiedag over KCV/CKV, georganiseerd door de *landelijke decanenvereniging* in samenwerking met de VCN en de organisaties voor de kunstvakken (februari, Amsterdam). Centraal stond de vraag in hoeverre deze mede-cultuurvakken belangrijk zijn voor de loopbaan van een leerling. Ook de ontwikkelingen rond loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) werden gevolgd.

Het bestuur vergaderde voorts met een afvaardiging van *tweedegraads lerarenopleiders*.

Interne contacten

Onze vereniging vierde op gepaste wijze zijn achtste lustrum. Ruud Soeter ontving de Huib de Ruyterprijs, onder meer voor zijn inspanningen voor de Didactiekconferenties. Anita Pijpelink verblijdde ons met een doorwrochte scriptie over de geschiedenis van de VGN.

Hulde aan de organisatie, het was een zeer geslaagde dag die we in grote verbondenheid doorbrachten in het sfeervolle Dordrecht.

Sinds juli beschikt de VGN over een eigen website <http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>.

Bestuur en *Kleio*-redactie werkten in goed overleg samen aan dit nieuwe medium.

In het kader van het regulier overleg tussen bestuur en commissies ontvingen dit jaar de intercommissie VGN/KNHG, de nieuwe Commissie Bavo/vmbo, de commissie Cliomatica en Hélène Budé een uitnodiging om van gedachten te wisselen over doelstelling, bemensing, middelen etcetera. Cliomatica kwam met het goede nieuws dat er van *Cliotest* nu ook een windowsversie is.

Ledenwerving/public relations

In 1998 kwam er een nieuwe folder uit en werd aan een nieuwe affiche gewerkt (gereed in 1999). De Startersconferentie werd voorbereid. De Onderwijs Adviescommissie toonde zich bereid een sterkte-zwakte-analyse van de vereniging te maken en een pr-plan op te stellen.

Ons verenigingsblad *Kleio* was ook in 1998 het visitekaartje van de VGN.

Buitenland-contacten

Hélène Budé zorgde er voor dat veel VGN'ers zich in het buitenland konden nascholen. De activiteiten waren talrijk. Het bestuur beveelt u haar jaarverslag van harte aan.

Het bestuur volgde de ontwikkelingen binnen Euroclio door vertegenwoordigd te zijn in de Stichting Euroclio/VGN en deel te nemen aan de jaarvergadering van Euroclio in Helsinki. Besloten werd dat het *Euroclio-bulletin* door leden van de VGN rechtstreeks bij Hélène kon worden aangevraagd.

Beleidsplan 1999

Het bestuur gaat in 1999 voort op de ingeslagen weg van 1998 (zie beleidsplan en jaarverslag 1998).

Het bestuurswerk is mooi, maar zwaar. VGN-bestuurders zijn goedwillende amateurs, vrijwilligers zonder uitvoerend bureau of ambtelijke ondersteuning. Faciliteiten in de vorm van geld of vrijstelling van lessen, worden door de overheid voor het bestuurswerk niet gegeven. Het bestuur zal zich in 1999 evenwel oriënteren op verdere professionalisering.

Commissie-De Wit

Het bestuur zal de ontwikkelingen rond het vervolg van de Commissie Geschiedenisonderwijs op de voet volgen en waar mogelijk participeren.

Het is van belang dat zoveel mogelijk leden deelnemen aan discussies over de uitwerking van de aanbevelingen in het rapport *Het verleden in de toekomst*. Dat kan in de commissies, in werkgroepen tijdens de jaarvergadering of in nieuwsgroepen op de VGN-website.

Combinatievak

Als draagvlak voor een combinatievak geschiedenis en maatschappijleer (in bovenbouw vmbo én havo/vwo) zijn volwaardige vakontwikkelgroepen en veldraadplegingen onontbeerlijk. Door het combinatievak wordt staatsinrichting steviger verankerd in ons programma (burgerschapsvorming).

Communicatie

Het bestuur hecht aan een goede communicatie binnen de vereniging. Ook in 1999 zal het bestuur commissies uitnodigen voor overleg. Wat betreft de bemensing zou er sprake moeten zijn van een grotere doorstroming en roulatie, waardoor meer leden actief kunnen zijn binnen de VGN, zeker ook docenten uit het vmbo.

De website dient verder ontwikkeld te worden, in nauwe samenwerking met de *Kleio*-redactie. Het debat moet worden gestimuleerd, bijvoorbeeld door middel van nieuwsgroepen op de website. Het bestuur zal regelmatig verslag doen van de werkzaamheden, op de website en in de *Kleio*krant.

De OAC neemt het voortouw bij het totstandkomen van een sterkte-zwakte-analyse van de VGN als vereniging en maakt een pr-plan (o.a. ledenwerving). Er komt een nieuwe affiche (van politiek tekenaar Jos Collignon) ter ondersteuning van een reclamecampagne ter bevordering van geschiedenis als keuzevak.

Basisonderwijs

Veel aandacht zal (moeten) uitgaan naar de invulling van de longitudinale leerlijn zoals voorgesteld door de Commissie Geschiedenisonderwijs. Het onderwijs op de basisschool moet goed aansluiten op dat in het voortgezet onderwijs. Een canon moet meer inhouden dan feitjes en jaartallen.

Basisvorming

In 1999 is de rapportage te verwachten door de Inspectie van de evaluatie van de basisvorming. De VGN zal op de uitkomsten moeten inspelen, terwijl tegelijkertijd de aanbevelingen van de Commissie Geschiedenisonderwijs worden uitgewerkt.

De samenleving stelt een identiek minimumpakket van kennis en vaardigheden (canon) op prijs. De voor het vak kenmerkende benaderingswijzen voorkomen staatspedagogiek en de canon zal van tijd tot tijd geëvalueerd moeten worden. Overigens is het bestuur voorstander van voldoende 'vrije ruimte' om zo'n canon heen, om als school eigen accenten te leggen.

Leerwegen vmbo

De VGN zal zich niet onbetuigd laten ten aanzien van de examenprogramma's en het combinatievak in alle sectoren. Met het rapport van de Commissie Geschiedenisonderwijs in de hand zou winst te behalen moeten zijn. Politieke besluitvorming heeft echter niet altijd plaats op basis van inhoudelijke argumenten.

Tweede Fase

Het bestuur zou graag zien dat er in 1999 veel voorlichting komt over de *praktijk* van het onderwijs in de Tweede Fase, in *Kleio*, maar ook door KPC en/of SLO en in Platform VVVO-verband. Er moet in beeld gebracht worden wat er zoal gebeurt in het land en daarover kan gediscussieerd worden.

Het bestuur wil betrokken worden bij (overleg over) mogelijke aanpassingen van de examenprogramma's.

Examens

Het bestuur streeft ernaar in samenwerking met het ministerie jaarlijks een overzicht te kunnen geven van de examenonderwerpen voor de komende *drie* jaar. Voldoende gefaciliteerde stofomschrijvingscommissies zouden ruim op tijd aan het werk moeten kunnen gaan, op basis van de handreiking van Peter Wester c.s. De intercommissie VGN/KNHG blijft een rol spelen bij de voordracht van examenonderwerpen.

Het bestuur wil in overleg met het ministerie en de Inspectie aandacht besteden aan de staatsexamens.

Staatsinrichting

De werkgroep staatsinrichting gaat door met het uitvoeren van zijn opdracht.

Het bestuur wil bevorderen dat staatsinrichting ook in de huidige lespraktijk meer aandacht krijgt; de samenleving beschouwt staatsinrichting volgens de Commissie Geschiedenisonderwijs immers als 'natuurlijke component' van geschiedenis. Dat schept verplichtingen.

Volwassenenonderwijs

Voor het vavo kan de vaststelling van de Commissie Geschiedenisonderwijs, dat ons vak een bijdrage aan de algemene ontwikkeling levert en aan het vermogen om in een democratisch bestel als volwaardig staatsburger te functioneren (burgerschapsvorming), een positief aanknopingspunt zijn, net als het gegeven dat ons vak kernvak is voor de overdracht van normen en waarden van de samenleving (democratische houding, tolerantie, relativeringsvermogen). Op basis van de inventarisatie door de commissie volwasseneneducatie kunnen initiatieven genomen worden richting politiek.

Contacten met verwante organisaties

Het bestuur hoopt op voortgaande goede samenwerking met alle instellingen en personen die actief zijn op het gebied van geschiedenis en onderwijs.

De Didactiek- & Activiteitencommissie coördineert activiteiten rond omgevingsonderwijs.

De VGN kijkt uit naar de Geschiedenisdagen in 2000. Met het KNHG blijven we eensgezind optrekken, ook in de behartiging van de belangen van (de positie van) ons vak in politiek Den Haag.

Het Landelijk Historisch Didactisch Documentatiecentrum en de leerstoel vakdidactiek hebben hoge prioriteit.

De Atlantische Onderwijscommissie begint 1999 met een conferentie over 50 jaar NAVO en geeft een lessenserie uit over de verhouding tussen Oost-Europa en het Atlantische Westen (onder redactie van Frits Kat e.a.).

Platform VVVO

In 1999 dient de positie van het Platform verder versterkt te worden. Bestuurders zouden meer faciliteiten moeten krijgen voor hun bestuurswerk.

Na de startbekwaamheden voor tweedegraads docenten moeten nu die voor eerstegraders definitief geformuleerd worden.

Buitenland-contacten

Buitenland-contacten zijn motiverend en werken blikverruimend voor de leden. De VGN is trots op de voortrekkersrol die de vereniging vervult op het terrein van de buitenland-contacten. Joke van der Leeuw en Hélène Budé hebben door de jaren heen in dat opzicht veel groots verricht.

Meer nog dan voorheen zal gekeken worden naar het 'nut' voor de dagelijkse lespraktijk van de internationale contacten. In *Kleio* kunnen voorbeelden gegeven worden van toepassing van de opgedane kennis en ervaringen (schoolboekvergelijkingen, vertaalde bronnen met opdrachten).

Het bestuur hecht aan het (voort)bestaan van Euroclio en streeft ernaar te komen tot een permanent secretariaat, bij voorkeur in Nederland. Een bestuursdelegatie zal in maart de jaarvergadering van Euroclio bijwonen in Edinburgh.

Jaarverslag coördinatrice 'Buitenland'

Ook in het afgelopen verenigingsjaar was de VGN een van de meest actieve leden van Euroclio. In Euroclio-verband vonden weer een groot aantal activiteiten plaats. Kort weergegeven ging het om de volgende zaken:

In maart werd de jaarlijkse conferentie en algemene vergadering van Euroclio gehouden in Helsinki. Namens het VGN-bestuur waren Ineke Veldhuis en Herry Groothuis daarbij aanwezig.

In april en augustus waren er bijeenkomsten in Kopenhagen en Stockholm ter voorbereiding van het werkmateriaal voor de conferentie 'Democracy and the Welfarestate', die zal plaatsvinden in april 1999 in Doorn. Deze conferentie is in het kader van SOCRATES 3.2; er zijn ook drie Nederlandse deelnemers en negen Nederlandse leraren hebben zich bereid verklaard om buitenlandse collega's te ontvangen op hun school.

In oktober namen dezelfde Nederlandse geschiedenisdocenten deel aan het vervolg-seminar (in Warschau) van de Raad van Europa 'Teaching and Learning for Democracy: Citizenship; critical analysis of the Media in Civic Education'.

Zoals uit de kranten- en radioberichten misschien al bekend is heeft het MATRA-project in Rusland, ondanks vele problemen, tot resultaat gehad dat op dit moment drie 'moderne' geschiedenisboeken getest kunnen worden op veertig Russische scholen. Mijn grote bewondering gaat uit naar de Russische collega's die onder extreem moeilijke omstandigheden aan de deadlines hebben weten te voldoen!

Het MATRA-project met Estland en Letland, waarin geprobeerd wordt een docentenhandleiding met voorbeeldmateriaal te produceren vordert gestaag.

Verscheidene malen traden VGNers op als expert in bijeenkomsten van de Raad van Europa.

Door 'Brussel' is een subsidie verleend om te onderzoeken of het mogelijk is een driejarig projectplan te ontwikkelen rond het thema 'Kolonialisme en Imperialisme'. Bij de voorbereidende vergadering bleek dat zeven landen (België, Frankrijk, Spanje, Portugal, Duitsland, Engeland, Nederland) onder Euroclio-paraplu verder wilden gaan. Tevens zal geprobeerd worden Italië bij het project te betrekken.

Naast de Euroclio-contacten was de VGN ook betrokken bij diverse andere zaken die tot mijn portefeuille 'externe en buitenlandse zaken' zouden kunnen worden gerekend.

De Stuurgroep Duitsland-Nederland werd omgezet in Duitsland Beraad en kwam in het afgelopen jaar eenmaal bijeen in september. Ik heb daar een referaat gehouden over 'Duitsland als onderwerp in het geschiedenisonderwijs in het VO'.

Bij de financiering van het Nederlands-Vlaams lesmateriaal ontstonden problemen, zodat dit materiaal nog niet gedrukt kon worden.

Het werk van de onderwijsbegeleidingsgroep bij de herdenking van de Vrede van Munster is officieel beëindigd op 2 december 1998. Bij deze plechtigheid werd door alle sprekers en in het bijzonder door onze nieuwe Minister van OCenW gewezen op het belang van het geschiedenisonderwijs en hoe leuk zijn kinderen en de kinderen van zijn vrienden geschiedenislessen vonden. Als dit nu eens omgezet zou worden in meer lestijd ...!

In augustus kwamen veertig Noord-Ierse collega's op bezoek en werden gastvrij ontvangen en rondgeleid door Jan van Oudheusden, Henry Ketelaars en Hein Reijs. In november konden, dank zij de steun van het Europees Platform weer twintig Nederlandse docenten naar Noord-Ierland voor een cursus ICT en een kennismaking met het land. De reis was zo succesvol dat ik een voorstel heb gedaan bij het Europees Platform om dit groepsstudiebezoek nog eenmaal te herhalen, maar het is niet zeker of dit past in het nieuwe beleid. Ik zou het bijzonder betreuren als er inderdaad geen mogelijkheid meer is om gebruik te maken van de enorme deskundigheid en het enthousiasme van Roger Austin, nieuw is niet altijd beter!

Af en toe leek het er in het afgelopen jaar op dat het Suriname-project dan toch eindelijk kon gaan starten maar door de politiek werd er steeds weer roet in het eten gegooid. Het projectvoorstel is oké maar wanneer er eindelijk begonnen wordt, daar durft niemand nu iets over te zeggen.

Op dit moment wordt door een werkgroep een projectvoorstel ontwikkeld en wordt er naar subsidiemogelijkheden gezocht om in Nederland, in samenwerking met andere Europese landen, een scholierenwedstrijd rond een bepaald thema op te zetten. De bedoeling is dat in alle deelnemende landen het thema hetzelfde is en de leerlingen ook in internationale bijeenkomsten samenkomen, maar dat er in de eigen taal geschreven mag worden. De ervaring van tweemaal deelnemen aan het Duitse Schülerwettbewerb leert dat in het algemeen geschiedenisdocenten enthousiast zijn maar dat het erg moeilijk is de collega's Duits te interesseren.

Beleidsplan 1999

In de organisatie van *Euroclio* staan een aantal ingrijpende veranderingen op de agenda. Joke van der Leeuw en ondergetekende zullen na zes jaar het bestuur verlaten. Op de algemene vergadering op 13 maart wordt gestemd over een voorstel tot een iets andere structuur.

In het jaar 1999 zal de laatste van drie Seminars 'Learning and Teaching for Democratic Citizenship' door de Raad van Europa worden georganiseerd. Het ligt in de bedoeling dat in dit laatste Seminar bruikbaar en 'overdraagbaar' lesmateriaal wordt geproduceerd en via een publicatie van de Raad van Europa beschikbaar komt. Een aanvraag voor een SOCRATES 3.1-subsidie zal voor 1 februari in Brussel worden ingediend om het project 'Kolonialisme en Imperialisme' mogelijk te maken.

Als het lukt om subsidie te krijgen voor een scholierenwedstrijd rond een gezamenlijk Europees thema op basis van omgevingsgeschiedenis zullen de eerste wervingen gaan plaatsvinden in het najaar. Graag zou ik de cursus in Noord-Ierland nogmaals met steun van het Europees Platform organiseren. Mocht dit niet mogelijk zijn dan wil ik zoeken naar een andere nuttige invulling voor een groepsstudiereis. Ik houd mij aanbevolen voor goede ideeën.

Voorstel

Tot slot wil ik de leden vragen of zij bereid zijn steun te verlenen aan collega's in Centraal- en Oost Europa. De situatie is daar in de meeste landen nog steeds zeer moeilijk. Zou het niet mogelijk zijn om, zoals onze Schotse collega's doen met de Vereniging van geschiedenisleraren in de Oekraïne, als VGN een Vereniging te 'adopter' in Centraal Europa? Hierbij denk ik niet alleen aan geldelijke steun maar ook aan uitwisseling van lesmateriaal etcetera.

Hélène Budé-Janssens

De commissies: jaarverslagen en plannen

ONDERWIJS ADVIES COMMISSIE

De leden van de OAC waren in 1998: Hanneke Tuithof (voorzitter), Diana Jansen, Mirjam Beekmans, Wiel Lenders en Paul van Leeuwen (secretaris). Namens het bestuur woonde Kees Weltevrede de vergaderingen bij. Verwoede pogingen om in de vacature binnen de commissie te voorzien door het aantrekken van een collega met een PABO-profiel bleven tot op heden vruchteloos. Gelukkig bleek Will Bouwman bereid een groot deel van het jaar als lid-ad-interim op te treden.

In de loop van het kalenderjaar vergaderde de OAC acht maal. Inhoudelijk stonden in 1998 drie onderwerpen centraal:

1. de commissie-De Wit,
2. de voorbereiding op de Tweede Fase,
3. het PR-beleid van de VGN.

Ad 1. Tot na de publicatie van het eindrapport heeft de OAC aan de werkzaamheden van de commissie-De Wit veel aandacht en vergadertijd besteed. Kees Weltevrede bracht de OAC van de jongste ontwikkelingen op de hoogte en vroeg de commissieleden daarop te reageren. Vanwege de snelheid van De Wit c.s. bracht deze gang van zaken de OAC-leden in een moeilijk parket. Er moest spontaan gereageerd worden, zonder tijd om tot een bezonnen oordeel te komen. Een aantal OAC-ers vond deze werkwijze onbevredigend. Het was echter – in heel pregnante zin – een voorbeeld van de klankbordfunctie die de OAC voor het bestuur van de VGN kan hebben.

Ook over het eindrapport van De Wit is in de OAC stevig gediscussieerd, zodat het bestuur alle gelegenheid kreeg zijn argumenten voor de stellingname betreffende het rapport aan te scherpen met oog op de discussie in de vereniging als geheel.

Ad 2. In de loop van het jaar heeft, op initiatief van de OAC en in samenwerking met de redactie, *Kleio* een aantal artikelen gepubliceerd, die collega's een handreiking kunnen bieden bij het voorbereiden van de Tweede Fase op hun school.

Ad 3. In overleg met het bestuur van de VGN probeert de OAC het PR-beleid van de vereniging vorm te geven. Een eerste stap daartoe is het maken van een sterkte/zwakte-analyse van de vereniging. Het bestuur vraagt alle commissies een overzicht te maken van de sterke en zwakte punten van de VGN. Op basis van die verzameling zal de OAC voorstellen betreffende de PR doen aan het bestuur.

Plannen voor 1999

De drie zaken die in 1998 centraal stonden zullen ook in 1999 de nodige aandacht vragen.

Als voortzetting van de commissie-De Wit zal een aantal werkgroepen in het leven geroepen worden. Mogelijk gaan OAC-leden daarin zitting nemen. De OAC wil de Tweede

Fase-reeks in *Kleio* zo goed mogelijk voortzetten. Tenslotte hoopt de OAC op het eind van dit jaar suggesties voor het PR-beleid van de VGN klaar te hebben.

Paul van Leeuwen, secretaris

COMMISSIE PA-BO

De leden van de commissie

Marjan de Groot (voorzitter)
Frans van Baal (secretaris)
Theo Beker
Marjolein du Jour (penningmeester)
Francien van der Meer (plv. voorzitter)
Harald Buskop
Cees van der Kooij
Hans Keissen

Veranderingen t.o.v. vorig jaar zijn:

- het voorzitterschap gaat naar Marjan de Groot;
- het secretariaat gaat naar Frans van Baal;
- Hans Keissen is nieuw lid, na vertrek van Sjef Schmierman.

Commissievergaderingen

In 1998 vergaderden we acht keer: op 11 februari, 25 maart, 15 april, 17 juni, 9 september, 7 oktober (studiedag), 4 november, 2 december.

Jaarverslag

De commissie heeft zich het afgelopen jaar bezig gehouden met de volgende zaken:

a: De Nieuwsbrief

De Nieuwsbrief is ontstaan na de studiedag in 1996, als een middel om de relatie tussen de commissie en het veld te versterken. Pas na een lange aanloop is het eerste nummer in 1996 verschenen. De reacties op het eerste nummer waren zeer positief.

Op dit moment werken we aan nummer 2, dat geheel gewijd zal zijn aan de studiedag die we in oktober 1997 hielden. Waarschijnlijk zal de nieuwsbrief in februari uitkomen.

Voor het derde nummer, in het tweede deel van 1999, zijn we aan het inventariseren welke artikelen er geleverd gaan worden.

b: Expertise-centrum Wereldoriëntatie, in samenwerking met het CPS

In het afgelopen jaar zijn er verschillende bijeenkomsten geweest waar de vertegenwoordigers van de drie vakken discussieerden over mogelijke vormen van samenwerking. Belangrijkste uitkomst was een gezamenlijke tweedaagse studiebijeenkomst van de drie vakken (aardrijkskunde, geschiedenis en natuur) in 1999. Tijdens deze studiedagen zullen gezamenlijke activiteiten afgewisseld worden met activiteiten

gericht op de eigen achterban. In januari 1999 zal er een nieuwe bijeenkomst zijn van de drie partijen, waarop verdere plannen ingevuld gaan worden.

c: PML

We hebben in alle fasen van het werk van PML geprobeerd te reageren op de voorstellen. Met name het voorstel over de 'vierslag' viel niet goed. Het zal o.i. het vak geschiedenis geweld aandoen. Ondanks al onze moeite staat de vierslag nog steeds in het advies.

d: rapport van de commissie-De Wit

We waren zeer blij met de conclusies van de commissie De Wit. Met name de delen over het basisonderwijs en de lerarenopleiding hebben onze instemming. In de toekomst willen we graag betrokken worden bij de invulling van de voorgestelde canon.

e: veldaanvraag PABO-curriculum bij de SLO

Tijdens de studiedag van oktober 1998 hebben we een dagdeel gewijd aan het voorgestelde curriculum. De aanwezigen bediscussieerden een aantal belangrijke onderdelen ervan. Van deze discussie zal een verslag verschijnen in de komende nieuwsbrief.

In 1999 zullen we een advies uitbrengen over de definitieve versie van het curriculum.

f: Cultureel Erfgoed

Tijdens de studiedag van oktober 1998 hebben we het middagdeelte gewijd aan het onderwerp Cultureel Erfgoed. Het doel van het programma was opleidingen en musea met elkaar in contact te brengen. De deelnemers gaven te kennen dat ze het een geslaagde middag vonden.

g: algemeen

In de afgelopen jaren hebben we vaak deelgenomen aan inspraak- en adviesrondes. Tot ons leedwezen moeten we constateren dat in een volgende versie van een rapport of voorstel zelden iets terug te vinden was van de reacties van de deelnemers aan de discussies. Vooral bij PML was dit overduidelijk.

Plannen voor volgend jaar

In 1999 willen we het volgende gaan doen:

- uitgeven van twee nieuwsbrieven; de eerste is gewijd aan de resultaten van de studiedag van oktober 1998;
- meewerken aan een gezamenlijke studiedag in samenwerking met de organisaties voor aardrijkskunde en natuur, en het CPS;
- het ondersteunen van andere activiteiten die door het expertisecentrum georganiseerd worden;
- het Pabo-curriculum bestuderen en van advies voorzien;
- meewerken aan het vullen van de VGN-pagina op internet;
- bespreken van nieuwe geschiedenismethoden voor het basisonderwijs.

Namens de Commissie PA-BO,
Frans van Baal

COMMISSIE BASISVORMING

De Commissie Basisvorming vergaderde in 1998 vijf maal als zelfstandige commissie. Na de fusie met de Commissie Vbo/Mavo werd nog vier keer vergaderd. De fusie vond formeel plaats op 15 oktober 1998. De commissie zal verder door het leven gaan als Commissie Basisvorming/Vmbo.

De vergaderingen vonden plaats in pizzeria Claudius in Utrecht.

In de loop van het jaar veranderde de samenstelling van de commissie: Pieter Vlaanderen trok zich terug als lid. Gelukkig konden we in Saskia Stoffelsen een nieuw lid begroeten. Dinie Beem vertrok na de fusie.

Annet van Leersum was voorzitter, René Corbeij was secretaris. Beide behielden hun functie na de fusie. De overige leden waren Marie-Jes Boonekamp-Wingen en Joost Dik.

Na de fusie werd de commissie versterkt met leden van de Commissie Vbo/Mavo: Ron Hendriks, Marijke Meuwissen, Theo van Zon en Harm van Dam. Loek Janssen woonde de vergaderingen bij namens het VGN-bestuur, na de fusie samen met Herry Groothuis. Huub Kurstjens woonde de vergadering een enkele keer bij als adviseur.

Werzaamheden

De commissie heeft zich het afgelopen jaar bezig gehouden met:

- De organisatie van de prijs voor het beste jeugdboek (voor 12 tot 15-jarigen) op historisch gebied.
- Het becommentariëren van het rapport van de commissie-De Wit.
- Het onderwerp omgevingsonderwijs.
- Het voortdurend aandacht besteden aan de positie van geschiedenis en staatsinrichting in de basisvorming.
- Het scherp volgen van de manier waarop de uitgevers reageerden op de herziening van de kerndoelen van de basisvorming.
- Het becommentariëren van de toetsen basisvorming.
- Het volgen van de discussie rond de plattegrond van de geschiedenis.

Plannen

- Het blijven volgen van de discussie rond De Wit.
- Het becommentariëren van het inspectierapport over de basisvorming.
- Het bespreken van de eindtoets basisvorming.
- Het ontplooiën van initiatieven ten aanzien van de plattegrond van de geschiedenis.
- Het becommentariëren van de eindtermen van de leerwegen vmbo.
- Het voeren van een lobby 'Geschiedenis in alle leerwegen van het vmbo'.
- Het organiseren van de examenbesprekingen vbo/mavo door Harm van Dam.
- Het aandragen van ideeën met betrekking tot het onderwerp omgevingsgeschiedenis.

Namens de Commissie Basisvorming/Vmbo,
René Corbeij, secretaris

COMMISSIE VBO/MAVO

De commissie bestond uit: Harm van Dam (contactpersoon), Ron Hendriks, Huub Kurstjens, Marijke Meuwissen, Ronald Polak, Edward Schenk (secretaris), Toon Theeuwen en Theo van Zon. Herry Groothuis vertegenwoordigde het bestuur en Jos Trippenree vertegenwoordigde de *Kleio*-redactie.

Edward en Ronald namen afscheid van de commissie in de junivergadering. Doordat Marijke deel ging uitmaken van de *Kleio*-redactie werd zij tevens *Kleio*-vertegenwoordiger. Vanaf de vergadering van oktober is ook Toon Theeuwen geen lid meer van de commissie. De overgebleven leden zijn lid van de gecombineerde Commissie Bavo/Vmbo geworden.

1 Een nieuwe Commissie Bavo/Vmbo

Tot de opheffingsvergadering op 15 oktober is de Commissie Vbo/Mavo in 1998 zes maal bijeengekomen in de CSG Blauwkapel. Vanaf deze datum zijn de 'oude' commissies Basisvorming en Vbo/Mavo gefuseerd. Nu de invoering van het Vmbo nadert, neemt het aantal gemeenschappelijke agendapunten steeds meer toe. Beide commissies hebben hieruit de logische conclusie getrokken en hebben in overleg met de bestuursvertegenwoordigers Loek Janssen en Herry Groothuis het bestuur verzocht over te mogen gaan tot volledige samenvoeging, onder de naam Commissie Bavo/Vmbo. De naam geeft daarbij overigens ook aan, dat naast de verregaande samenwerking de aparte expertises van de partners voor het eigen gebied gebruikt zullen blijven worden. Het VGN-bestuur heeft dit verzoek ingewilligd.

Omdat de nieuwe commissie een frisse start wil maken is de VGN-leden verzocht zich aan te melden als commissielid. Als contact-personen traden daarvoor op Annet van Leersum-Jentink en Ron Hendriks.

2 De examenbesprekingen

Harm van Dam coördineerde ook dit jaar de examenbesprekingen. Vanuit de regiobesprekingen waren er over het algemeen positieve geluiden over de kwaliteit van het examen voor Vbo-Mavo.

3 De komst van het Vmbo

Wellicht de belangrijkste bezigheid van de Commissie Vbo/Mavo, met name in het afgelopen jaar, was het verdedigen van de positie van het vak geschiedenis in het toekomstige Vmbo. Voortdurend zijn alle mogelijke kanalen door de commissie gebruikt om geschiedenis een passende plek te geven in dat nieuwe schooltype. Ook heeft de commissie voortdurend gepleit voor het invoeren van het vak Mens en Maatschappij in het verplichte deel van deze opleiding, zodat ook de leerlingen in het Vmbo (zo'n 60% van de schoolpopulatie in Nederland) toch enige historische kennis aangereikt zullen krijgen. Ook is er geprobeerd de keuzemogelijkheden voor het vak te verruimen. Nog altijd is het onduidelijk of dit succesvol is geweest. Nooit zijn er officiële reacties geweest van het ministerie of PMVO.

Ondanks het vermoeden dat het rapport-De Wit en al de argumenten en het lobby-werk van de VGN daarbij voor enige verbetering hebben gezorgd, is het waarschijnlijk dat de mogelijkheid voor het kiezen van ons vak in de nieuwe bovenbouw zeer beperkt wordt. Het is ook nog onbekend of het pleidooi van de Commissie Vbo/Mavo voor de invoering van het smalle (maatschappijleer en geschiedenis) maar verplichte vak Mens & Maatschappij tot enig resultaat zal leiden (zeker nu de Tweede Kamer geen combivakken wenst).

Zekerheid is er pas als de Onderwijsraad zich over het inrichtingsbesluit Vmbo heeft gebogen. Daarna zal het voorstel samen met het advies worden verwerkt tot een maatregel van bestuur, die de invoering/inrichting zal bekrachtigen.

Over het examenbesluit vindt ook overleg plaats. Het voorstel zal in de Tweede Kamer worden besproken. De commissie zal ook daar haar uiterste best doen de voorstellen te beïnvloeden.

Ron Hendriks (namens de Commissie Vbo/Mavo)
en Herry Groothuis

COMMISSIE HAVO/VWO

Ook dit kalenderjaar vergaderde de Commissie Havo/Vwo weer tien maal. Bijgekommen werd in een horecalokaleiteit in het centrum van Utrecht.

De commissie bestond uit Elise Storck (voorzitter), Genio Ruesen, Leo Dalhuisen, Peter Westerveld en Theun Dankert (voor het laatste jaar lid en secretaris-penningmeester). Annemargreet Boesveldt moest haar werkzaamheden in de commissie helaas wegens ziekte opschorten. Na de zomervakantie werden de bestuurscontacten die via Margriet Hielkema liepen, overgenomen door Ineke Veldhuis-Meester. In oktober kwam Greetje de Vries de geleerden van de commissie versterken, waarmee de Groningse component voorlopig zeker gesteld is.

Als de lezer de namen van de commissieleden optelt dan wordt duidelijk dat de commissie wel wat versterking kan gebruiken. Daaraan is ook gewerkt, en niet zonder succes. Maar de continuïteit is nog enigszins onzeker.

Het rapport van de commissie-De Wit heeft enkele keren de aandacht van de commissie gevraagd. Die commissie pleit voor de instelling van een leerstoel vakdidactiek. Ook de Commissie Havo/Vwo mist een landelijk punt ter bevordering van de geschiedenisdidactiek. Daarom werkt de commissie alvast aan een landelijk historisch didactisch documentatiecentrum. De Leidse universiteit heeft onderdak geboden aan zo'n centrum.

Daarnaast hield de commissie zich weer bezig met het opbouwend kritisch volgen en becommentariëren van de stofomschrijving over het onderwerp 'Nederland 1880-1919' en met het onderwerp 'Duitsland en Europa 1945-2000'. In de personele sfeer was er de laatste jaren vrijwel steeds overlap tussen de Commissie Havo/Vwo en de stofomschrijvingscommissies. Mede daardoor is er nu de door de recente evaluaties vanuit de stofomschrijvingscommissies gevoede publicatie *Naar een thema voor het Centraal Eindexamen geschiedenis en staatsinrichting. Een handreiking voor de stofomschrijving van een thema voor het CE geschiedenis en staatsinrichting* tot stand gekomen, die voortaan door het VGN-bestuur als spoorboekje voor toekomstige stofomschrijvers uitgereikt zal worden. De Commissie Havo/Vwo is Peter Wester dank verschuldigd voor de eindredactie van de handreiking. Toekomstige stofomschrijvers hoeven voortaan niet meer elke keer het wiel uit te vinden.

Een der hoofdtaken van de commissie is sinds jaren de organisatie van de regionale besprekingen van de eindexamens geschiedenis en staatsinrichting voor de afdelingen havo en vwo. Ook dit jaar verrichtte de commissie die taak. In het kader hiervan was het ook dit jaar nodig om te

Utrecht de voorzitters van de regionale besprekingen bij elkaar te laten komen teneinde afspraken te maken over hetgeen wel, en vooral ook over hetgeen niet door de wetenschappelijk verantwoorde beugel kan als het gaat om het interpreteren van de correctiemodellen die ons van Rijksweg worden toegezonden.

Bij de berichtgeving naar buiten werd door de commissie een fout gemaakt. *Mea culpa* roepen hielp niet meer, en de rectificatie van de verkeerd vermelde datum van de regiobesprekingen werd niet op alle scholen op tijd door de geschiedenisdocenten ontvangen. Inmiddels is het draaiboek verbeterd en uitgebreid.

In het kader van de voorbereiding op de Tweede Fase, hield de commissie zich een middag bezig met een door commissielid Peter Westerveld verzorgde ICT-demonstratie. Ook een uiteenzetting door geschiedeniscollega Ad Oostveen, afkomstig van het Peellandcollege in Deurne, vond plaats in het kader van de voorbereiding op de Tweede Fase, vooral met het oog op de invulling van het examendossier voor het vak geschiedenis en op het profielwerkstuk.

Staatssecretaris Adelmund lijkt ook naar het soort geluiden geluisterd te hebben die de commissie hoorde. Kern is dat 'het allemaal niet te veel moet worden' anders hebben we overspannen leerlingen, en misschien ook nog overspannen docenten. Sluit als het even kan op datgene aan wat je al in school hebt, en let erop dat veel vaardigheidsopdrachten als groepswork gedaan kunnen worden; zie hier in kort bestek de boodschap van Ad, die in de praktijk bezig is met de Tweede Fase.

Ten slotte is een voorwerp van aanhoudende zorg voor de commissie de invulling van het gemeenschappelijk deel voor de vakken geschiedenis en maatschappijleer in de Tweede Fase voor vwo en havo. Of beter: het gebrek aan een combivak. De commissie zal op korte termijn voorstellen doen om die invulling te plegen, en zal inventariseren welke maatregelen nodig zijn om de politieke kanalen schoon te blazen die een historisch verantwoorde, inhoudelijk onderbouwde, gezamenlijke invulling voor havo en vwo tegenhouden of bemoeilijken.

Daarmee kan de lezer zich een voorstelling vormen van de agenda van de commissie in het komende jaar.

Namens de Commissie Havo/Vwo,
Theun Dankert

COMMISSIE VOLWASSENENEDUCATIE

Leden: Iet Attema (voorzitter en penningmeester), Margriet Vencken-Martens (secretaris), Elzelien van Gils, Jorien Ruyters en Chris van Asperen. Renée Schreuder vertegenwoordigt het bestuur van de VGN in de commissie.

In 1998 is de commissie zes keer bijeen geweest. De samenstelling is als volgt veranderd. We hebben afscheid genomen van Ans van Bekkum, Marie Louise Teunissen en Ineke Mentink. Chris van Asperen is toetreden als nieuw lid.

Activiteiten 1998

Door de invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) vanaf 1 januari 1997 zijn de scholen voor voortgezet algemeen onderwijs voor volwassenen

(VAVO) opgenomen in een Regionaal Onderwijs Centrum (ROC). Daarin zijn VAVO-scholen een onderdeel van de unit educatie. Binnen deze units wordt ook Nederlands voor anderstaligen (NT-2), schakelonderwijs naar beroepsonderwijs en basiseducatie aangeboden. Deze gigantische operatie heeft heel wat voeten in de aarde gehad.

Door de nieuwe structuur met fusieprocessen en schaalvergroting ontstond er nogal wat onrust en onzekerheid op de werkvloer. Dit ging gepaard met extra werkdruk door toename van overlegstructuren, verkorting van lesentabellen en onvoldoende concrete vernieuwingsplannen.

Door de veranderde financiële structuur kregen de VAVO's te maken met steeds nieuwe bezuinigingsrondes. In de meeste gevallen stellen meerdere gemeenten de budgetten vast. Het is ons opgevallen dat beleidsmakers de rol van het VAVO nogal eens onderwaarden. De tendens is dat meer geld beschikbaar is voor korte schakeltrajecten naar het beroepsonderwijs dan voor algemene vorming. En uiteraard komen algemeen vormende vakken hierdoor in de knel.

Aan de veranderingen ten gevolge van de ROC-vorming werd in de commissie veel aandacht geschonken.

Ondanks deze ingrijpende ontwikkelingen zijn op de diverse scholen docenten steeds weer enthousiast bezig in te spelen op de veranderende situatie in het onderwijs.

Om leerlingen beter op maat te kunnen bedienen zijn de zogenoemde studiecentra of open leercentra, die enige tijd geleden opgestart zijn, verder uitgebreid. Ook voor geschiedenis zijn in deze centra diverse faciliteiten beschikbaar zoals software programma's, video's, zelfwerkzaamheidsopdrachten, boeken en naslagwerken. In juni 1998 bracht de commissie een bezoek aan het studiecentrum van het Joke Smit College, vestiging Reijnier Vinkeleskade in Amsterdam.

Dit jaar zijn in het VAVO interdisciplinaire werkgroepen gestart om na te gaan hoe de vernieuwde bovenbouw vorm kan krijgen. Dit is geen eenvoudige klus mede gezien de drempels die vanuit het reguliere voortgezet onderwijs ingebouwd zullen worden. Uiteraard proberen wij als commissie goed zicht op deze ontwikkelingen te krijgen.

Verder stonden het invoeren van de kwalificatiestructuur educatie (KSE) en het moduleren van het lesmateriaal op de agenda. Het is ons nog onduidelijk hoe de relatie tussen KSE en de nieuwe bovenbouw in het algemeen vormend onderwijs zal zijn en wat dit zal betekenen voor het vak geschiedenis en staatsinrichting.

We hebben het afgelopen jaar materialen en ideeën over bovengenoemde ontwikkelingen uitgewisseld en zien de toekomst met enige zorg tegemoet.

Plannen voor 1999

We gaan via een artikel in *Kleio* collega-geschiedenisdocenten informeren over het onderwijs voor volwassenen in het verleden en nu. Daarin zal ook aandacht geschonken worden aan de rol van de Commissie voor Volwasseneneducatie in de afgelopen jaren en haar plannen voor de nabije toekomst.

Het VAVO is nu het vangnet voor veel jongeren die het voortgezet onderwijs zonder diploma hebben verlaten. Dit zijn vaak jongeren uit achterstandsgroepen die wat meer tijd nodig hebben en jongeren met grote persoonlijke problemen. Het is nog maar de vraag of de nieuwe bovenbouw in het voortgezet onderwijs dit probleem van uitval kan oplossen. Wat gebeurt er met leerlingen die niet meteen de juiste sector

op vbo/mavo of het juiste profiel havo/vwo hebben gekozen? Krijgen ze nog een herkansing om hun keuze bij- of her- te stellen? Het VAVO heeft al jarenlang de expertise in huis om deze problemen op te lossen. Behoudt de VAVO haar faciliteiten om deze belangrijke maatschappelijke klus te klaren? Hoe gaat het VAVO zelf de nieuwe bovenbouw gestalte geven? Welke rol krijgt het toebedeeld als 'bezemwagen' van de oude structuur?

We zijn van plan over de nieuwe ontwikkelingen materialen en ideeën te verzamelen en uit te wisselen. Uiteraard met speciale aandacht voor de positie van het vak geschiedenis en staatsinrichting. Het lijkt ons zinvol om hierbij een grotere groep geschiedenisdocenten uit het VAVO te betrekken. Over deze plannen zullen we collega-geschiedenisdocenten uit het VAVO binnenkort benaderen. Ons doel is binnen alle nieuwe structuren een goed tweede kans onderwijs voor geschiedenis en staatsinrichting in stand te houden.

Namens de Commissie Volwassenen Educatie,
Iet Attema

DIDACTIEK- EN ACTIVITEITENCOMMISSIE

De commissie bestaat uit Will Bouwman, Margreet Braams, Tineke de Danshutter, Hans Kummerer, Louis Nolet, Johan Raven en Ruud Soeter (voorzitter). Onze secretaris, Hans Kummerer, werd in maart penningmeester van de VGN. Het secretariaat werd vanaf dat moment overgenomen door Louis Nolet. Wel blijft Hans penningmeester van de didactiekconferentie. In de samenstelling van de commissie traden in de loop van 1998 geen wijzigingen op.

De commissie vergaderde negen keer.

Activiteiten 1998

Op 30 en 31 januari vond in Vught onder het motto 'Een vak met verbeelding' de didactiekconferentie plaats. Er waren honderd-twintig deelnemers, die, zoals uit de evaluatie bleek, zeer tevreden waren. Van de gemeenschappelijke onderdelen scoorden de cartoonist Behrendt en Jacques de Vroomen (dramatiseren) zeer hoog. Bij de workshops kregen vooral de inleiders Idzard van Manen (Laat leerlingen vertellen), Kees van Kemenade (Warpoets: gedichten als bron), Henk van Duijsen (Liederen in het onderwijs) en Arja van Veldhuizen (Museumbezoek door leerlingen) een hoge waardering. Overigens gold voor alle centrale activiteiten en workshops dat er slechts weinig onvoldoendes werden uitgedeeld.

In het juli/augustusnummer van *Kleio* zijn de inleiding van Willem Frijhoff (hoogleraar VU Amsterdam) en aangepaste teksten van de workshops van Idzard van Manen (vakdidacticus UvA) en Wiel Lenders (directeur Bevrijdingsmuseum 1944 Groesbeek) opgenomen. Hetzelfde geldt voor de workshop van Henk van Duijsen, maar daarvoor moet u het oktober/novembernummer raadplegen.

In 1998 werd in tegenstelling tot hetgeen gebruikelijk is geworden geen startersconferentie georganiseerd. In het verslag over 1997 hebben wij gemeld dat het aantal deelnemers erg laag was en dat wij ons zouden bezinnen op een programmering en campagne die tot een grotere toeloop zouden leiden. Ons denken heeft geresulteerd in een nieuwe aanpak: de startersconferentie begint een dag voor de didac-

tiekconferentie - voor de starters wordt een aparte conferentie georganiseerd, maar er is tegelijk de mogelijkheid aansluitend een deel van de didactiekconferentie bij te wonen.

Van 25 april t/m 5 mei werd een excursie gehouden naar St. Petersburg, georganiseerd in samenwerking met de stichting Went. Hoewel het aantal deelnemers beperkt was kunnen we van een geslaagde reis spreken. In dit nummer van *Kleio* heeft een van de deelnemers haar reisimpressies verwoord.

Het programma bood tal van zaken die normaliter niet op het menu van een touroperator staan. Zo was er een bezoek bij een Russische familie thuis, een hernieuwde kennismaking met het ook in 1985 bezochte Herzen-instituut (een vooraanstaande lerarenopleiding), een bezoek aan een school waar een tweetal geschiedenislessen werd bijgewoond, een bezoek aan het tot voor kort gesloten Archief van de Russische Marine, een dagtocht naar de marinebasis Kronstadt enzovoort. De gids was uitstekend, het programma interessant en het weer was goed ...

Op 13 juni vond de jaarlijkse korte excursie plaats, ditmaal naar Delft en Willemstad. Hoewel de 32 deelnemers tevreden waren constateren we achteraf dat het programma wel erg vol was. Na een lezing in het Delftse Legermuseum door professor A.Th. van Deursen vond een rondleiding plaats over de tentoonstelling 'Van Maurits naar Oranje, tactiek en triomf van het Staatse leger'. Na de lunch vertrokken de deelnemers naar Willemstad waar eveneens rondleidingen werden gehouden.

Het welslagen van de dag was voor een groot deel het gevolg van de inbreng van Margriet Hielkema en haar zus. Beiden danken we hierbij van harte.

Tegen het eind van het jaar, op zaterdag 21 november, werd het veertigjarig bestaan van de VGN in Dordrecht gevierd. De organisatie berustte bij onze commissie. Na een welkomstwoord door de loco-burgemeester hield Kees Weltevrede een feestrede waarna hij de Huib de Ruijterprijs uitreikte aan Ruud Soeter. Na een boeiende causerie door Jan van Herwaarden over de geschiedenis van Dordrecht vertelde Anita Pijpelink iets over de geschiedenis van onze vereniging. Na de lunch verspreidden de deelnemers zich in groepen onder deskundige leiding over Dordrecht om 's avonds de dag met borrel en diner af te sluiten.

In het vorige jaarverslag werd melding gemaakt van contacten die de commissie buiten de VGN onderhoudt. Dat is in 1998 niet veranderd. Erfgoed Actueel, het Landelijk Overleg Omgevingsgeschiedenis en mensen uit de archiefwereld, museumwereld en de wereld van de monumentenzorg zijn min of meer vaste gesprekspartners geworden. Wel constateerden we in de loop van 1998 dat het wenselijk zou zijn als de diverse contacten vanuit het bestuur enige coördinatie zouden krijgen.

De plannen voor 1999

Op 29 en 30 januari zal de jaarlijkse didactiekconferentie worden gehouden, wederom in Huize Bergen in Vught. Ons motto: 'Geschiedenis, een machtig vak!'. Het is wederom gelukt een groot aantal interessante workshop-inleiders en 'plenaire sprekers' bijeen te krijgen. Nieuw in de conferentie is een aantal debatbijeenkomsten waarvoor wij ter zake kundigen hebben uitgenodigd. De debatten worden gevoerd over

hete hangijzers als de positie van staatsinrichting, intercultureel onderwijs en de verpretparking van musea.

Onze doelgroep bestaat uit docenten geschiedenis en staatsinrichting in alle sectoren van het onderwijs en medewerkers van cultuurhistorische instellingen. We rekenen op ruim honderd deelnemers.

Zoals hierboven al vermeld gaat de startersconferentie 'Alle begin is moeilijk' ten dele aan de didactiekconferentie vooraf: zij begint op donderdagmiddag 28 januari. De deelnemers volgen een eigen programma, maar wonen wel de openingslezing van de didactiekconferentie bij. Indien zij daar prijs op stellen kunnen zij vanaf vrijdagmiddag doorgaan als deelnemers aan de didactiekconferentie. Dit is min of meer een experiment. Met deze combinatie hopen wij de aantrekkingskracht van de startersconferentie te verhogen. Bovendien hebben net begonnen collega's nu wat meer tijd om op hun school een aanvraag voor nascholing in te dienen. In de afgelopen jaren werd de startersconferentie in november gehouden. De aanmelding daarvoor diende te geschieden op een tijdstip waarop onze nieuwe collega's op hun scholen nog maar net waren begonnen.

Daarnaast hopen wij via de startersconferentie nieuwe actieve leden te vinden voor allerlei activiteiten van de VGN, bijvoorbeeld als leden van commissies. Door het bij elkaar brengen van starters- en didactiekconferentie kunnen we oude en nieuwe VGN-leden met elkaar in contact brengen.

Een groot deel van de activiteiten in 1999 zal bestaan uit de voorbereiding van de didactiekconferentie in 2000. Leidraad zal, zoals gebruikelijk, zijn: wat kunnen we onze leden bieden dat direct van nut is en toepasbaar in de alledaagse praktijk?

Vorig jaar is het al op deze plaats geconstateerd: het gaat niet echt goed met de meerdaagse excursies. Toch zijn we van plan ook dit jaar, wederom in samenwerking met de stichting Went, die de excursie organiseert, een reis van ± 30 april tot en met ± 9 mei naar enkele hanzesteden in Estland en Letland te houden. Heen- en terugreis geschieden per vliegtuig. Naast de cultuur zal ook de natuur aandacht krijgen.

Al vaker is binnen de commissie gesproken over de vraag of voor een korte meerdaagse excursie niet voldoende leden te vinden zouden zijn om de organisatie ervan te rechtvaardigen. Een aantal leden kan immers als gevolg van kleine kinderen thuis niet langdurig het gezin verlaten, maar misschien wel voor een korte periode. En er komen, denken wij, in de toekomst meer jonge leden bij: scholen trekken nieuwe leraren aan. Daarom gaan we nu maar eens proberen of er een markt is voor korte trips. Half mei houden we waarschijnlijk een tweedaagse reis naar Luik, Lier, Leuven en Bokrijk.

Zoals altijd streven wij ernaar beide excursies meer te laten zijn dan een reisje naar het buitenland, vergelijkbaar met het doorsnee-programma van een gespecialiseerde tour-operator. Wij openen het liefst deuren waarachter normaliter verborgen zaken liggen.

De contacten buiten de vereniging zullen we aanhouden en, waar nodig, intensiveren. Dat geldt zowel het Landelijk Overleg Omgevingsgeschiedenis als Erfgoed Actueel en de museum- en archiefwereld.

Namens de commissie,
Louis Nolet, secretaris

COMMISSIE VROUWEN- EN GENDERGESCHIEDENIS

In het kalenderjaar 1998 is de samenstelling van de commissie gewijzigd. Brigitte Kleyer (aan het begin van het jaar) en Zonneke Matthée (aan het eind van 1998) hebben de commissie verlaten. Annemieke Windt en Sasja Beerendonk versterken de commissie respectievelijk vanuit de mediahoek en de uitgeverwereld/bavo. In 1999 neemt Gerda Geerding de taken als penningmeester van Zonneke Matthée over.

De commissie is in 1998 zeven keer bijeen geweest om de voortgang van de verschillende activiteiten te bespreken, alsmede om nieuwe initiatieven te ontplooiën.

Jaarverslag 1998

In het begin van het jaar is de commissie druk bezig geweest met het voorbereiden van de viering van haar tienjarig bestaan tijdens het ochtendprogramma van de jaarvergadering van de VGN op 21 maart. Tijdens deze ochtend is het katern *Honderd jaar vrouwen- en mannenwerk* van Corrie van Eijl, Bregje Pel, Janneke Riksen en Marianne Zewald aan Paul Rosenmöller uitgereikt. Dit katern is onder andere verschenen vanwege het herdenkingsjaar van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid in 1898. De leerlingen van Bregje Pel hielden een tafelgesprek over de taakverdeling tussen man en vrouw. Het doel van het katern, de blik verruimen met betrekking tot de taakverdeling tussen mannen en vrouwen, en de veranderingen daarin, werd op deze manier bereikt.

Door middel van workshops bij de KPC-groep (in samenwerking met het Amsterdams Historisch Museum) hebben de auteurs van het katern duidelijk gemaakt wat de mogelijkheden van het boekje zijn bij het maken van praktische opdrachten, het doen van onderzoek en het bezoeken van musea. Het katern is ook heel goed te gebruiken in de lessen Oriëntatie op Studie en Beroep.

Vanwege het tienjarig bestaan zijn Bregje Pel (oud-lid), Janneke Riksen (oud-lid), Marianne Zewald en Zonneke Matthée geïnterviewd voor *Kleio*; Mariëtte Matthijsen en Marianne Zewald werden ondervraagd voor *Historica*.

De commissie heeft recensies geschreven over *Vrouwen, leven en werk in de twintigste eeuw* voor *Kleio* en *Historica*. Ook verschenen er besprekingen van *Schoon genoeg. Huisvrouwen en huishoudtechnologie in Nederland 1898-1998*, *Gezond en wel. Vrouwen en de zorg voor gezondheid in de twintigste eeuw* en *Beroep: kunstenaressen. De beroepspraktijk van beeldende kunstenaressen in Nederland 1898-1998* in *Kleio*.

Ook heeft de commissie commentaar geleverd op en adviezen gegeven aan de stofomschrijvingscommissie betreffende de uitwerking van het examenonderwerp 'Duitsland en Europa 1945-2000'.

Fia Dieteren heeft in samenwerking met het Centrum Vrouwen en Exacte Vakken en de Werkgroep Vrouwen en Geschiedenis van de Exacte Vakken op 24 september een succesvolle studiedag over 'Techniek in het huishouden' georganiseerd.

De lerarenopleiders vrouwengeschiedenis (waaronder Marianne Zewald en Gerda Geerdink) van vijf Hogescholen hebben een gezamenlijke module ontwikkeld. Deze zogenaamde HBO-module Vrouw-man-arbeid is in het kader van de herdenking van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid (1898) verschenen en zal op de Hogescholen gebruikt gaan worden.

In het kader van het examenonderwerp 'Op het breukvlak van twee eeuwen. Nederland 1880-1919' heeft Fia Dieteren in Zwolle en Amsterdam gesproken. Marianne Zewald heeft workshops over dit examenonderwerp gegeven op de Erasmusuniversiteit/Hogeschool Rotterdam e.o.

Fia Dieteren zal in 1999 lid worden van de redactie van *Historica* waardoor de contacten met de VVG gecontinueerd worden.

De commissie heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van materiaal voor het toepassen van vrouwen- en gendergeschiedenis binnen de eindtermen van de Tweede Fase.

In het kader van de herdenking van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid 1898/1998 hebben de commissieleden allerlei activiteiten bezocht.

In 1998 zijn de contacten met verschillende instellingen, verenigingen en uitgeverijen gecontinueerd. Met name te noemen zijn: de Vereniging voor Vrouwengeschiedenis (VVG), Het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV), Stichting Vrouwencontact, Vrouwen en Exacte Vakken, Steunpunt Emancipatie HBO en de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO).

Activiteitenplan 1999

Na een jaar van evenementen en activiteiten kiest de commissie voor 1999 als speerpunt de publicatie van lesmateriaal/lessuggesties aansluitend bij de Tweede Fase.

Basisvorming, examenprogramma vbo/mavo en havo/vwo

De positie en aandacht voor vrouwen- en gendergeschiedenis bewaken door:

- het publiceren van lesmateriaal c/q lessuggesties met daarin voorbeelden hoe vanuit de domeinen van de Tweede Fase de categorie sekse concreet kan worden uitgewerkt in lessen;
- het screenen van Tweede Fase methoden en nieuwe methoden voor de basisvorming op de toepassing van vrouwen- en gendergeschiedenis;
- het adviseren van de stofomschrijvingscommissie;
- onderzoeken van de mogelijkheid van een eigen homepage met links o.a. ten behoeve van leerlingen;
- aandacht voor de verspreiding van het boekje *Honderd jaar vrouwen- en mannenwerk*.

Publiceren in Kleio

- Publicatie van een artikel over de theoretische ontwikkeling van vrouwen- en gendergeschiedenis voorafgaand aan de lesideeën voor de Tweede Fase.
- Publicatie van lesmateriaal/lessuggesties met daarin voorbeelden hoe vanuit de domeinen van de Tweede Fase de categorie sekse concreet kan worden uitgewerkt in lessen.
- Publicatie over 'De biografische benadering. Grote mannen en vrouwen in de les'. Een uitwerking en reactie op het artikel van Guido Everts (in *Kleio* 1998/7).
- Recenseren van boeken op het terrein van vrouwen- en gendergeschiedenis.

Opleidingen

- Continueren van de jaarlijkse bijeenkomst van opleiders vrouwen- en gendergeschiedenis van de tweedegraads lerarenopleidingen.
- Bewaken en de aandacht vragen voor de onderdelen vrouwen- en gendergeschiedenis in de curricula van de lerarenopleidingen met name het gebruik van de gezamenlijke module *Vrouw, man en arbeid 1898-1998*.
- Ontwikkeling van een lesmodule voor het HBO binnen

het kader van emancipatieprojecten van het steunpunt Emancipatie HBO.

Contacten

- Onderhouden van contacten met vrouwen-, onderwijs- en emancipatieorganisaties.
- Onderhouden van contacten met andere commissies om aandacht te houden voor vrouwen- en gendergeschiedenis.

REDACTIE KLEIO

De 39e jaargang van *Kleio* telde acht nummers, met in totaal 412 bladzijden, waarvan 28 gele pagina's met vergaderstukken.

De redactie heeft ernaar gestreefd de lijn van de laatste jaren voort te zetten, dat wil zeggen: een aantrekkelijk blad uitbrengen, dat een waardevolle begeleidingsfunctie vervult voor geschiedenisdocenten en eenieder die verder - beroepsmatig dan wel uit passie - met het geschiedenisonderwijs te maken heeft.

We proberen een evenwicht te vinden tussen didactische en vakinhoudelijke artikelen, en die elementen te laten afwisselen door reportages, interviews en allerhande overige berichtgeving. De *Kleiokrante* en de rubrieken *Kleioskoop*, *Museumnieuws* en *Boek van de maand* completeren, samen met het boekennieuws en de recensies, de uitgave.

Daarnaast vormt *Kleio* als verenigingsblad van de VGN het niet weg te denken contactorgaan tussen bestuur en leden, en tussen de leden onderling.

Ook in dit jaar heeft *Kleio* de ontwikkelingen op het gebied van het geschiedenisonderwijs weer op de voet gevolgd. Dit bleek onder meer uit:

- de royale berichtgeving over de herdenking van de Vrede van Munster;
- de uitvoerige journalistiek met betrekking tot het rapport *De Wit*, zowel inhoudelijk als wat betreft de discussies eromheen;
- een interview met de makers van de stofomschrijving 'Nederland 1880-1919';
- reportages rond de invoering van de Tweede Fase.

Een nummer (juli/augustus) was grotendeels gevuld met bijdragen afkomstig uit de onvolprezen didactiekconferentie, die in 1998 handelde over het thema 'Geschiedenis, een vak met verbeelding'. Gewoontegetrouw was het laatste nummer van de jaargang goeddeels gevuld met artikelen rond het nieuwe eindexamenonderwerp.

De redactie kwam in 1998 tien maal voor vergadering bijeen, steeds ten huize van onze eindredacteur Tineke Bogaerts.

In de loop van het jaar moest Harry Jansen, die sinds 1994 deel uitmaakte van de redactie, om gezondheidsredenen zijn redactielidmaatschap beëindigen. *Kleio* dankt aan hem een aantal waardevolle bijdragen op vakwetenschappelijk terrein. Zijn plaats wordt ingenomen door Stefan Boom.

De redactie neemt zich voor de komende, veertigste jaargang te markeren met themanummers rond de Tweede Fase, het millennium en het nieuwe eindexamenonderwerp. Zo hopen wij de VGN-leden en andere lezers van ons blad een goede service te bieden.

Jan van Oudheusden,
redactievoorzitter.

Financieel jaarverslag 1998 en begroting 1999

Het afgelopen jaar is weer afgesloten met een nadelig saldo van bijna f9000,-. De vereniging sluit nu al zes jaren achtereen het jaar af met een nadelig saldo. Het betekent dat het vermogen van de VGN nog steeds afneemt. Hoewel de kritische grens nog niet is bereikt, zijn er wel redenen tot bezorgdheid. De contributieverhoging voor het jaar 1999 zal hierin structureel niet de oplossing kunnen zijn.

Hoewel per saldo het aantal leden in 1998 is toegenomen met 39 en wij nu een ledenbestand hebben van 1820, baart het aantal opzeggingen, te weten 95 in 1998 en nu in 1999 al 20, ons grote zorgen. Wij verwachten een teruggang in het ledenbestand door de pensionering van oudere leden. Wij hopen met een gerichte wervingscampagne, vooral onder de jongere leraren, leden te mogen winnen.

De baten

Gezien de verhoging van de contributies en de abonnementsstarieven wordt in 1999 een hoger bedrag verwacht dan in 1998.

De advertentieopbrengsten van *Kleio* vertonen een sterk stijgende lijn, dankzij de inzet van Tineke Bogaerts. Wij gaan er in de begroting van 1999 voorzichtig van uit dat dit zich voortzet. De didactiekconferentie konden we ook afsluiten met een batig saldo. Daarnaast heeft de lustrumviering van de VGN minder gekost dan begroot was, hetgeen vooral te danken is aan de optimale inzet van Johan Raven.

De dalende rente blijft ook de VGN parten spelen: ons spaargeld brengt steeds minder op.

De lasten

De meeste uitgaven bleven binnen de begroting. *Kleio*, ons gezicht naar de onderwijs- en geschiedeniswereld, overschreed de begroting, o.a. veroorzaakt door hogere drukkosten. De meeste commissies bleven binnen de begroting. Gezien onze financiële situatie vragen wij alle commissies binnen hun begroting van 1999 te willen functioneren.

De overigens zeer geslaagde uitreiking van de jeugd-boekenprijs heeft de VGN wel met een nadelig saldo opgescheept. Dit geldt eveneens voor de Pabo-studiedag. Om in de toekomst dergelijke activiteiten te kunnen blijven organiseren moeten zij zichzelf financieren en ingediend worden met een financieel verantwoord plan.

Ondergetekende heeft nu ongeveer een jaar de functie van penningmeester uitgeoefend. Ik mag u mededelen dat het een zeer boeiende en tijd vergende bezigheid is. Mijn dank gaat dan ook uit naar alle leden en commissies die in het afgelopen jaar mijn werkzaamheden hebben ondersteund. Het blijft van groot belang dat u tijdig declareert als u geld tegoed heeft uit de fondsen die onder mijn beheer vallen; vergeet u daarbij de bewijsstukken niet.

Mijn dank gaat uit naar de heer Houweling, die mij dit jaar veel heeft geleerd en met raad en daad klaar stond. Zijn echtgenote verzorgde voor ons op goede wijze de ledenadministratie.

Hans Kummerer,
penningmeester VGN

Balans per 31 december 1998 met vergelijkende cijfers per 31 december 1997

	31-12-98	31-12-97		31-12-98	31-12-97
Liquide middelen	322.649,45	408.552,59	Crediteuren	175.734,26	247.567,17
Debiteuren	16.363,23	26.244,93	Lustrumviering	---	15.000,-
Inventaris	1.000,-	650,-	Vermogen	164.278,42	172.880,35
	<u>340.012,68</u>	<u>435.447,52</u>		<u>340.012,68</u>	<u>435.447,52</u>

Rekening van baten en lasten 1998 met begroting 1999

Baten	Begroting 1998	Werkelijk 1998	Begroting 1999
Contributies	183.000,-	178.182,25	190.000,-
Abonnementen	22.000,-	22.192,-	30.000,-
Advertenties	9.000,-	14.895,-	10.000,-
Donaties	100,-	75,-	---
Verkoop VGN-uitgaven:			
Kleio-Didactica 6 t/m 20	500,-	262,-	250,-
Kleio, losse nrs.	200,-	424,50	200,-
Software	11.000,-	11.347,50	4.000,-
Conferenties/reizen e.d.:			
Pabo-studiedag	---	2.516,84	---
Didaktiekconferentie	30.250,-	40.890,-	40.000,-
Starters-conferentie	1.500,-	---	5.000,-
Excursie 'Maurits'	---	2.455,-	---
Hist. jeugdboekenprijs	---	2.682,35	---
Lustrumviering	15.000	15.045,-	---
Intrest	15.000,-	15.684,53	14.000,-
Onvoorzien baten	---	703,97	---
Nadelig saldo	25.625,-	8.601,93	14.150,-
	<u>313.175,-</u>	<u>315.957,87</u>	<u>307.600,-</u>

Lasten	Begroting 1998	Werkelijk 1998	Begroting 1999
Kleio	130.000,-	138.970,25	142.000,-
Verzendkosten Kleio	15.000,-	15.161,73	15.000,-
Bestuur	28.000,-	25.051,27	28.000,-
Administratie	13.000,-	13.072,88	14.000,-
Kosten betalingsverkeer	2.000,-	1.379,89	2.000,-
Algemene vergaderingen	4.000,-	3.512,58	5.000,-
CE-besprekingen	5.000,-	5.923,15	6.000,-
Commissies:			
PA-BO	3.000,-	2.760,30	3.000,-
BAVO/VMBO	3.000,-	2.357,50	4.000,-
HAVO/VWO	3.000,-	3.128,15	3.000,-
Redactie Kleio	6.000,-	5.676,76	6.000,-
Did. en activiteiten Cie.	5.000,-	5.075,03	5.000,-
Onderwijs Advies Cie.	3.000,-	2.786,05	3.000,-
Intercie. NHG/VGN	3.000,-	598,-	2.500,-
Volwasseneneducatie	2.500,-	2.879,90	2.500,-
Cliomatica	1.500,-	930,40	1.500,-
Vrouwengeschiedenis	3.000,-	1.919,65	2.500,-
Basisvorming	2.500,-	2.735,15	---
Internationalisering	500,-	409,75	500,-
Omgevingsonderwijs	250,-	143,-	250,-
Staatsinrichting	---	110,20	1.500,-
Huib de Ruyterprijs	1.000,-	1.000,-	1.000,-
Contributies binnenland	100,-	136,76	150,-
Contributies buitenland	2.000,-	2.413,42	2.500,-
Internat. samenwerking	5.000,-	935,-	4.000,-
Ledenwerving/PR	1.500,-	1.798,37	2.000,-
Afschrijving inventaris	650,-	1.374,43	1.000,-
Conferenties e.d.:			
Pabo-studiedag	---	2.671,12	---
Excursie 'Maurits'	---	2.586,40	---
Didaktiekconferentie	33.400,-	35.771,10	35.000,-
Startersconferentie	7.000,-	---	7.000,-
Lustrumviering	15.000,-	10.445,90	3.000,-
Bulletin-Board (tel.ab.)	275,-	---	---
Productie software	11.000,-	11.276,72	1.700,-
Hist. jeugdboekenprijs	---	5.259,13	---
Onvoorzien kosten	3.000,-	5.707,93	3.000,-
	<u>313.175,-</u>	<u>315.957,87</u>	<u>307.600,-</u>

Geschiedenis en staatsinrichting in de nabije toekomst

Het is al weer enkele maanden geleden dat het rapport *Het verleden in de toekomst* in de media en in het geschiedenisonderwijs enig stof deed opwaaien. De storm is wat geluwd, maar het rapport is geenszins onder het stof bedolven geraakt. De kans is groot dat op niet al te lange termijn een of meer commissies de grote lijnen van de commissie-De Wit nader gaan invullen.

De invulling die dan aan het geschiedenisonderwijs gegeven wordt, zal mogelijk voor lange tijd het geschiedenisonderwijs in Nederland bepalen: van basisschool tot en met Tweede Fase. Het is dus van groot belang dat het bestuur goed op de hoogte is van de wensen van de VGN-leden. Daarom wordt de jaarvergadering dit jaar voor een belangrijk deel gewijd aan uitwerking van enkele van de aanbevelingen van de commissie-De Wit. Aan de havo/vwo-commissie is gevraagd de inhoudelijke voorbereiding voor haar rekening te nemen, zodat het bestuur de handen vrij heeft om te luisteren en mee te praten. Vervolgens zal het bestuur haar beleid formuleren en voorleggen aan de commissies en publiceren in *Kleio*. Wij hopen op een grote opkomst!!!

In de maanden voor de zomervakantie is er al her en der druk van gedachten gewisseld over dat rapport; er is in *Kleio* geschreven, er was een ledenraadpleging op een snikhete dag in juni en er waren bijeenkomsten van vakdidactici, KPC en zelfs met onze Vlaamse collega's besteedden sommigen van ons op de Katholieke Universiteit in Brussel een studiedag aan deze materie. Het ging daarbij echter meestal over grote lijnen en over alle onderdelen van het rapport. En, zoals te verwachten van mensen die bij hun vak betrokken zijn, de discussies verliepen soms heftig en de standpunten liepen nogal eens uiteen.

Om op een zinvolle manier verder te kunnen gaan, om naar buiten toe sterk te staan, om de VGN-leden in eventuele toekomstige commissies een duidelijk advies mee te geven, lijkt de tijd gekomen om te onderzoeken over

welke zaken de meeste VGN-leden het min of meer eens zijn.

Twee uur is te kort om alle aanbevelingen onder de loupe te nemen. Wij stellen daarom voor om er één aspect uit te lichten: de 'canon'. Naast de verhouding tussen kennis en vaardigheden, is dit een punt waarover veel is gesproken en waarover de meningen soms behoorlijk uiteen leken te lopen: is een canon wel wenselijk? En mogelijk? En wat moet er dan in? Enzovoort.

Wij willen het vooreerst echter niet eens zozeer hebben over wat er wel in een canon moet staan en wat niet, maar over hoe wij graag zien dat een canon eruit ziet. Om de discussie zo concreet mogelijk te maken stellen wij een aantal varianten voor. Het zou mooi zijn als er na afloop van de vergadering meer duidelijkheid is over welke variant de meeste voorkeur geniet en welke variant(en) duidelijk niet.

Deze varianten kunt u, met een korte toelichting, hieronder vinden. Zij zijn enigszins gerangschikt naar mate van gedetailleerdheid: het meest gedetailleerd zijn de sub-domeinen van de Tweede Fase. Pas als je weet hoe gedetailleerd een canon het best zou kunnen zijn, kan er nagedacht worden over wat er dan in zou moeten en wat niet. Daarna kun je nadenken over welke leerling wat en wanneer zou moeten leren.

Nauw verbonden met deze materie is de vraag of eenzelfde canon voor iedereen wel mogelijk en wenselijk is.

Theoretisch gezien lijken drie opties mogelijk:

1 Een canon is een pakket nauwkeurig omschreven en door alle Nederlanders (=inwoners van Nederland) te beheersen kennis.

Om als staatsburger te kunnen functioneren, om je eigen tijd te begrijpen en het nieuws in de media te kunnen volgen, moeten de leerlingen historische basiskennis paraat hebben, die elke gemiddelde Nederlander paraat hoort te hebben. Het gaat dan om elementaire kennis. Per docent en per methode of school kunnen daarnaast nog aanzienlijke verschillen bestaan.

2 Er is voor iedereen een canon, maar die is niet noodzakelijk voor iedereen dezelfde.

Om als staatsburger te kunnen functioneren, om je eigen tijd te begrijpen en het nieuws in de media te kunnen volgen, moeten de leerlingen zich een pakket historische basiskennis eigen hebben gemaakt. Er zal echter een zekere vrijheid moeten bestaan in de invulling van het pakket omdat verschillende opvattingen recht van bestaan hebben. Zo kunnen wisselende prioriteiten worden gegeven aan bijvoorbeeld de lokale, nationale, Europese of mondiale aspecten, aan de betekenis van de godsdienst, vrede en veiligheid, gender, enzovoort. Zo kan rekening worden gehouden met de identiteit van de school, de hoeveelheid beschikbare tijd, de actualiteit en de deskundigheid van de docent.

3 Het streven naar een canon is in de huidige Nederlandse democratische samenleving onhaalbaar.

Het streven naar een gemeenschappelijk basispakket historische kennis zou vanuit deze optiek met de nodige scepsis moeten worden bekeken. Veel wijst er op dat de verschillen groot zijn. Enkele voorbeelden daarvan zijn een Leids onderzoek van vier veel gebruikte methodes die in totaal bijna 1000 personen bespraken. Twee van de vier boeken noemen Anne Frank. Van de andere twee noemt er een Balthasar Gerards wel. Mohammed, Piet Hein en Ho Tsji Minh komen in vier methodes voor, Jezus Christus, J.P.Coen en Gandhi in drie, Mozart en Marco Polo in twee, Von Stauffenberg, Marga Klompé en Fidel Castro in een. (Uit: *Geschiedenis in de klas* nr.47, 23-32)

Ook onderzoek aan de Amsterdamse universiteit toonde dit jaar groot verschil van mening aan tussen docenten geschiedenis. (Uit: *De Volkskrant* 22-1-1999) Aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen krijgen studenten door hun hoogleraren verschillende handboeken voorgeschreven.

Overigens mag duidelijk zijn dat deze discussie over inhoud niet betekent dat de VGN vaardigheden blijkbaar niet meer zo belangrijk vindt! Vaardigheden en kennis vormen een Siamese tweeling; dat is telkenmale duidelijk gesteld. Maar vaardigheden en kennis kunnen ook los van elkaar besproken worden. De vaardigheden zijn al eerder grondig besproken. Nu lijkt de tijd rijp voor een zinvolle discussie over kennis in het geschiedenisonderwijs. Daarom vragen wij nu aandacht voor de stofkeuze, in het bijzonder voor de canon.

Ter voorbereiding vragen wij u kennis te nemen van onderstaande voorbeelden. Voor verdere informatie verwijzen wij u met name naar de aanbevelingen van de Commissie Geschiedenisonderwijs in *Het verleden in de toekomst*, maart 1998, 36-37) en het bestuursstandpunt zoals geformuleerd in *Kleio 8* van december 1998, 52-53. Een en ander is te vinden op de website van de VGN (<http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>).

Dit geldt ook voor de lezingen uit Brussel. De lezingen die op de 'Expertmeeting' van 24 juni in Vught zijn gehouden, zijn uitgegeven door het KPC.

In december 1997 heeft *Geschiedenis in de klas* in samenwerking met de havo/vwo-commissie haar jubileumnummer *Kaf en Koren* gewijd aan deze materie. Er worden mogelijkheden gezocht om *Kaf en Koren* en de lezingen uit Brussel toe te zenden aan leden die zich hebben opgegeven voor de jaarvergadering.

Ook als u niet naar de vergadering komt, willen wij u vragen uw opmerkingen en vragen -zo mogelijk- van tevoren in te dienen; schriftelijk, per fax of e-mail bij de havo/vwo-commissie
Elise Storck, Elzenbroek 25,
4822 XE Breda,
tel + fax: 076 5420592,
e-mail: estorck@casema.net

Variant 1 **Uit: Examenprogramma vwo** **(profieldeel) subdomein B:** **Levensonderhoud en sociale** **verhoudingen**

De kandidaat kan
1 uitleggen onder invloed van welke omstandigheden en processen tijdens de overgang van een agrarisch-stedelijke naar een industriële maatschappij veranderingen zijn opgetreden in de economische en sociale structuur. Hij kan daarbij aan de hand van een nader afgebakend thema:

- Een verband leggen tussen economische ontwikkeling, processen van productie en distributie en de aanwending van kapitaal, arbeid, natuur en techniek;
- Beschrijven welke veranderingen zijn opgetreden in het bezit en de verdeling van productiemiddelen;
- Invloeden herkennen van deze historische processen op arbeidsomstandigheden en -verhoudingen;
- Een verband leggen tussen demografische ontwikkelingen, levensstandaard en industriële ontwikkeling;
- Opvattingen en waarden van sociaal-economische organisaties en sociaal-politieke bewegingen ten aanzien van de economische en sociale structuur vergelijken, en hun invloed met voorbeelden illustreren;
- De rol van overheden met betrekking tot veranderingen in de economische en sociale structuur herkennen;
- Sociaal-economische posities mede verklaren op grond van sekse, afkomst, opleiding, etniciteit en leeftijd;
- Historische interpretaties van economische en sociale verhoudingen en vergelijken en zijn eigen voorkeur voor één van deze interpretaties beargumenteren.

Variant 2 **Uit: 'Ons voorstel van een** **plattegrond' van het Platform** **Nascholing (een overlegorgaan van** **nascholingsinstellingen en SLO)** **uit Kleio 1996, nr.1, 16-21.**

Domein B Economisch-sociale oriëntatie

B.1 Economisch aspect

Pré-agrarische samenlevingen

Samenlevingen van het pré-agrarische type kwamen in Europa voor tot ongeveer 4000 v. Chr. voor. Mensen waren nomaden, die leefden van jagen en voedsel verzamelen. In latere histori-

sche perioden kwam dit type samenleving nog steeds voor, ook nog in de 20e eeuw, met name buiten Europa.

Agrarische samenlevingen

Agrarische samenlevingen kwamen in Europa voor tot ongeveer 1000 n. Chr. Mensen leefden in kleine gemeenschappen op een vaste plaats en voorzagen in hun materiële behoeften door landbouw (akkerbouw en veeteelt). Op beperkte schaal werd er handel gedreven; men kon niet in alles voor zichzelf zorgen, er was al sprake van ambachtelijke productie.

Agrarisch-stedelijke samenlevingen

Agrarisch-stedelijke samenlevingen kwamen het eerst voor in het Midden-Oosten, elders in latere perioden, tot in de 20e eeuw buiten Europa. In Europa was hiervan het eerst sprake in Griekenland vanaf 500 v. Chr. en vervolgens in Italië; vanaf 500 n. Chr. was in heel Europa sprake van deze vorm van samenleving. Het ontstaan van steden en het toenemend belang ervan is een belangrijk kenmerk van deze periode. De meeste mensen leefden van de landbouw; een kleine minderheid leefde in de steden van handel en industrie in ambachtelijke vorm.

Nederland was in de 17e eeuw een voorbeeld van een agrarisch-stedelijke samenleving. In sommige streken woonde de helft van de mensen in steden. In het economisch leven namen handel, kapitaal, arbeid en techniek een belangrijke plaats in. Handelskapitalisme was een belangrijk kenmerk van de economie van de Republiek.

Industriële samenlevingen

Industriële samenlevingen ontstonden in Europa vanaf de 19e eeuw. De overgang naar dit type samenleving wordt de industriële revolutie genoemd. Kenmerkend voor deze periode zijn mechanisering van de productie, industriële massaproductie, verstedelijking, intensieve internationale handel en een in belangrijkheid toenemende dienstensector. Ontwikkelingen naar dit type samenleving komen nog steeds voor, vooral buiten Europa. In de tweede helft van de 20e eeuw werd een begin gemaakt met automatisering. Als gevolg van deze ontwikkelingen ontstonden aanvankelijk scherpe tegenstellingen in de arbeidsverhoudingen tussen ondernemers en arbeiders en was er sprake van slechte arbeidsomstandigheden.

De industriële groei en de toegenomen consumptie leverden problemen op voor het milieu. Dit werd vooral veroorzaakt door het toenemend energieverbruik, de intensieve exploitatie van de natuur en de verwerking van afvalproducten van de toenemende consumptie.

Kenmerkend voor de westerse industriële samenleving was kapitalisme, met een marktgerichte produktiewijze, met als doel het maken van winst. Daarnaast was er communisme, o.a. in Midden- en Oost-Europa; hierbij was sprake van een planeconomie, waarin de economie door regeringen werd geregeld.

B.2 Sociale verhoudingen

Het 17e eeuwse Nederland

In de agrarisch-stedelijke samenleving in de Republiek der Verenigde Nederlanden werd een onderscheid gemaakt naar standen. De positie van mensen werd bepaald door afkomst en bezit. Adel en rijke handelaren behoorden tot de hoogste laag, die beschikte over de politieke macht. Met name godsdienst had naast herkomst en sekse belangrijke invloed op de positie van mensen in de maatschappij.

Het vroegindustriële Nederland

In het 19e en 20e eeuwse industriële Nederland nam afkomst in belang af ten gunste van de factoren opleiding, beroep en inkomen enz. enz. Zie voor het vervolg *Kleio* 1996/1.

Variant 3

Uit: kerndoelen basisvorming 1998-2003

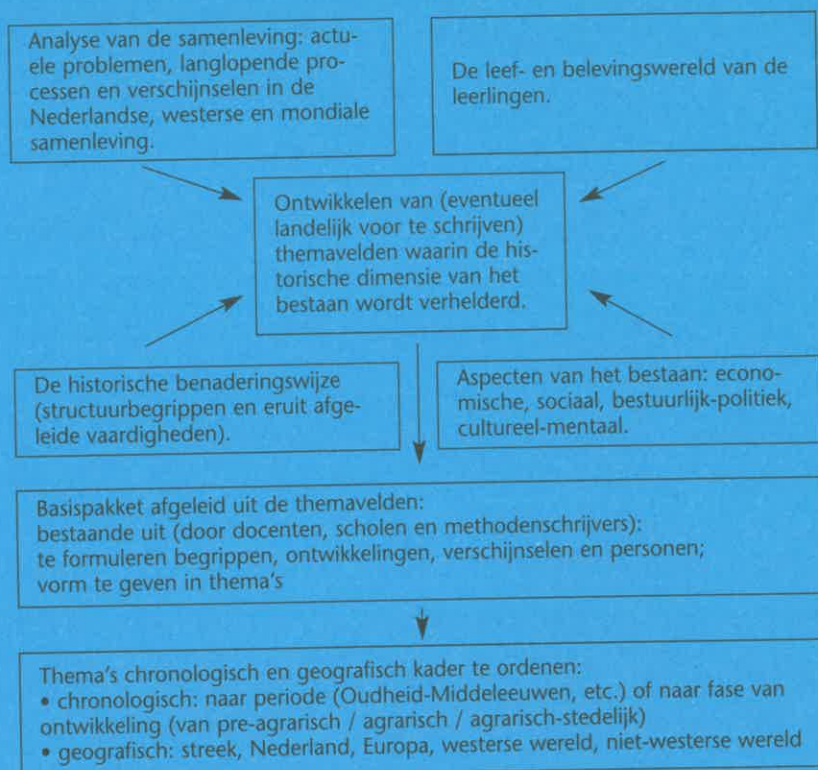
Domein B; Levensonderhoud en sociale verhoudingen.

7 De leerlingen kunnen enkele belangrijke economische ontwikkelingen beschrijven.

Het gaat daarbij om:

- Het ontstaan van de landbouw in de prehistorie;
- Het ontstaan van steden en van een stedelijke economie in de Middeleeuwen;
- De ontwikkeling van handelskapitalisme en ondernemerschap in de Republiek;
- De industrialisatie en automatisering in de 19e en 20e eeuw en gevolgen daarvan voor arbeidsomstandigheden en arbeidsverhoudingen;
- De ontwikkeling van kapitalisme en communisme als economische stelsels in de 19e en 20e eeuw.

Variant 4 Canon in themavelden met daaruit afgeleide begrippen

Voorbeelden van themavelden: Hieronder volgen alleen de titels, zie voor volledige beschrijvingen: *Kaf en koren*, p. 23-26.

- (1) Ontmoetingen tussen culturen
- (2) Staat en besluitvorming
- (3) Bestaansvoorzieningen, natuur en techniek
- (4) Relaties tussen generaties, seksen en bevolkingsgroepen
- (5) Oorlog en vrede
- (6) Materiële en immateriële vormgeving van het bestaan

Voorbeeld van uit een themaveld af te leiden begrippen, etc.

Uit het themaveld 4 af te leiden:

- begrippen: horigheid, lijfeigenschap, elite, regenten, stand, klasse, status, generatie, kerngezin, uitgebreide familie
- processen: emancipatie, industrialisatie
- verschijnselen: generatiekloof, bevolkingsgroei
- personen: Domela Nieuwenhuis, Troelstra, Aletta Jacobs, Wilhelmina, Drucker

De kern van het bovenstaande: themavelden met eruit afgeleide begrippen als 'canon' van de overheid.

Een themaveld is een beknopte beschrijving (bijvoorbeeld een half vel A-4), die duidelijk richting geeft aan de inhoud van het onderwijs en toch zo

breed is dat er diverse thema's uit kunnen worden afgeleid.

Uitgangspunten:

a. Er hoort veel meer stof in een basispakket thuis dan er in de beperkte lestijd kan worden onderwezen. Daarom is er geen specifiek pakket kennis algemeen verplicht te stellen, met evenveel recht zou zo'n pakket vervangen kunnen worden door een ander pakket.

b. De leerlingen hebben recht op een eigen pakket leerstof. Daarom schoolgeschiedenis en geen aftrek van een universitair handboek.

c. Overeenstemming over de grote lijn ontbreekt in ons land. Daarom hebben meer grote lijnen recht van bestaan. Er kan niet één bepaalde grote lijn voorgeschreven worden.

d. De overheid dient zich daarom voor geschiedenis te beperken tot het omschrijven van themavelden en eruit afgeleide begrippen die brede instemming hebben van docenten geschiedenis en van het parlement.

e. Om vanuit de themavelden te komen tot een evenwichtig pakket van voor het schoolvak geschiedenis kenmerkende basiskennis, verwerkt in door de samenleving als relevant beschouwde thema's, moet met bepaalde factoren rekening worden gehouden. (Deze staan in het bovenstaande instrument).

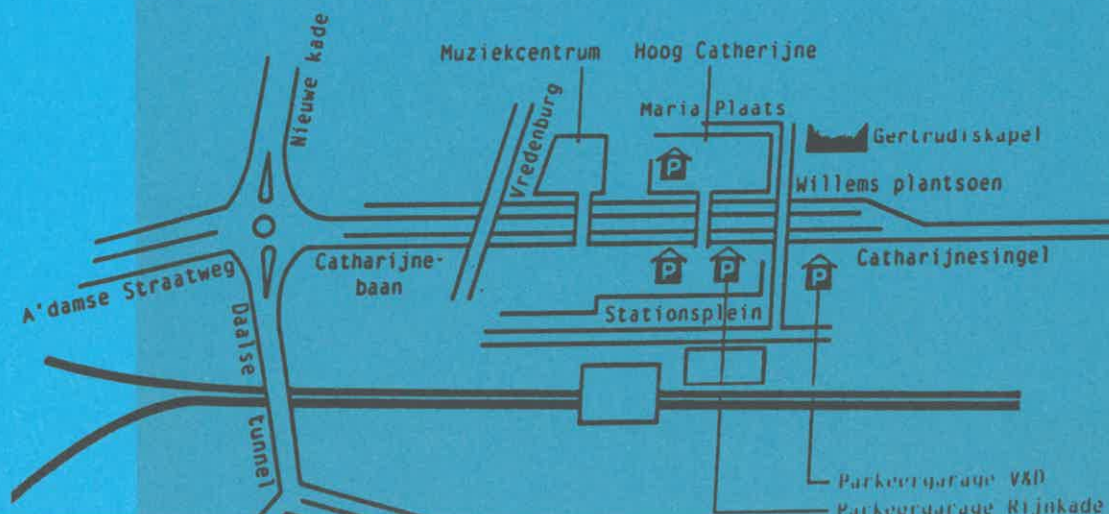
Jaarstukken 1999

De Algemene Ledenvergadering van de VGN wordt gehouden op zaterdag 20 maart a.s. in de Gertrudiskapel, Willemsplantsoen 1C, in Utrecht (vlakbij het Centraal Station).

Aanvang 10.30 uur; vanaf 10.00 uur wordt er koffie geschonken. Wilt u zich schriftelijk opgeven vóór 1 maart in verband met de lunch. Een invulstrookje daarvoor vindt u in de Kleiokrant op bladzijde 31.

AGENDA

10.30	1. Opening van de vergadering. Welkomstwoord en jaarrede van de voorzitter.
10.45	2. Bespreking van de jaarstukken 2.1 Verslag ALV 21 maart 1998 2.2 Jaarverslag bestuur en beleidsplan 1999 2.3 Jaarverslagen en plannen van de commissies 2.4 Financieel jaarverslag, beleid en begroting 1999 2.5 Verslag kascommissie 2.6 Décharge kascommissie
	3. Bestuurswisseling
Aftredend is Harald Buskop (niet herkiesbaar); in het komende nummer van <i>Kleio</i> hopen wij u een kandidaat-bestuurslid voor te kunnen stellen.
	4. Benoeming kascommissie
	5. Rondvraag
12.30	Lunch
13.30	6. Ledenraadpleging over de uitwerking van de aanbevelingen van het rapport <i>Het verleden in de toekomst</i> van de commissie-De Wit.
15.30	Sluiting van de vergadering en borrel.

Verslag van de Algemene Ledenvergadering 21 maart 1998

Notulen van de jaarvergadering van 1997

1. (5.2a) Er is nog steeds geen zinnig woord te zeggen over de facilitering van vakinhoudelijk werk.
2. (5.2a) Het combinatievak zal ontwikkeld worden en daar volgt nog een adviesronde op, maar officieel is er nog niets bekend. De procedure is erg ondoorzichtig, zodat ook een standpunt innemen een kwestie zal zijn van snel en alert reageren. Overigens worden de leden zo snel mogelijk via *Kleio* op de hoogte gesteld, bijvoorbeeld over ons oorspronkelijke voorstel.
3. (5.2b) Er is wel materiaal ontwikkeld door uitgevers voor met name de (i)vbo/mavo leerlingen, maar niet alle zijn daarmee op de markt gekomen. Het VGN-bestuur zal daarover haar bevreemding uitspreken.

Het jaarverslag van het bestuur van de VGN over 1997

1. De commissie-De Wit

Er wordt wat langer gepraat over de activiteiten van de zogenaamde Brede Commissie, die zich bezighoudt met de inhoud van het vak geschiedenis en staatsinrichting op school. In die commissie hebben ook twee bestuursleden van de VGN zitting. Zij (en wij) mikken op een breed maatschappelijk draagvlak voor het vak en verwachten ook, dat er een positief rapport geschreven zal worden. In *Kleio* zal later dit jaar verantwoording worden afgelegd. Inhoudelijk mogen de commissieleden nu nog niet op de vragen van de aanwezigen ingaan.

Opgemerkt wordt dat het wel opvallend is dat juist het vak geschiedenis en staatsinrichting zich moet verantwoorden naar de maatschappij. Maar ook is er duidelijk behoefte binnen de VGN een brede discussie met elkaar te voeren over ons vak op school, bijvoorbeeld door middel van een Verenigingsraad.

Opvallende afwezigheid bij de raadgevingen van de commissie-De Wit was Euroclio, hetgeen betreurd wordt.

Overigens moet het bestuur persactiviteiten ontplooiën bij de publicatie van het rapport op 16 april, en dan met name positief nieuws, in plaats van berichten in bladen die ons eigenlijk enkel kunnen schaden.

2. De examens

Voorlopig zitten we vast aan de opdracht om de stofomschrijvingen van vbo/mavo en havo/vwo op elkaar af te stemmen.

Beleidsplan van het bestuur van de VGN voor 1998

1. Ook in de gaten houden, dat de inspectie bezig is met het samenstellen van een rapport over de resultaten van de kerndoelen van de basisvorming.
2. Een duidelijk punt van zorg is de relatie met de inspectie. We spreken elkaar te weinig, wat weer leidt tot de onduidelijkheden, zoals bij de bepaling van de thema's voor de schoolonderzoeken in relatie met het eindexamen.
3. Nog dit jaar komt het bestuur met plannen betreffende de staatsinrichting.

4. De ontwikkelingen in het staatsexamen geschiedenis en staatsinrichting moeten we in de gaten houden, zeker wanneer je het verslag over 1997 leest.

De jaarverslagen van de commissies

1. Er volgt een korte discussie over de bijdrage van de commissie Havo/Vwo aan het (concurrerende?) *Geschiedenis in de Klas*. Had dat niet via *Kleio* gemoeten? In ieder geval is de communicatie met *Kleio* niet goed verlopen.

Financiën

1. Vanwege het teruglopend vermogen komt het bestuur met het voorstel de contributie met ingang van 1999 te verhogen. Het voorstel wordt op twee punten gewijzigd en unaniem aangenomen.
2. Het verslag van de Kascommissie wordt uitgebracht door de heer Grevers. De kas wordt correct bevonden en de penningmeester kan worden gedechargeerd. Hierna neemt de heer Grevers op geheel eigen wijze afscheid, na zes jaren deel uitgemaakt te hebben van de commissie. De nieuwe Kascommissie zal bestaan uit de heer Senders en de dames Van Herwaarden en Van Bakkum.

Bestuurswisseling

De voorstellen worden aangenomen. Er wordt afscheid genomen van Ans van Bakkum en Margriet Hielkema.

Rondvraag

1. Het lustrum vindt plaats op 21 november; wanneer de Historici-dagen plaats zullen vinden is nog niet bekend.
2. We worden geattendeerd op een prima artikel over het nut van het vak geschiedenis in een *Kleio* van 1972, geschreven door Van het Reve.

Sluiting

Iets na vieren sluit de voorzitter de vergadering: zijn eerste volle jaar zit erop!

Jaarverslag van het bestuur over 1998

Bestuur

In maart 1998 traden Ans van Bakkum, Margriet Hielkema en Ellen Marrenga af als bestuurslid. Zij werden opgevolgd door Renée Schreuder, Ineke Veldhuis-Meester en Hans Kummerer.

Het bestuur kwam in 1998 zestien maal bijeen. De bestuursleden bezochten zoveel mogelijk de hun toevertrouwde commissies. De portefeuilleverdeling is te vinden in elk nummer van *Kleio*.

Naar vermogen werd aan de uitvoering van het beleidsplan gewerkt. Langdurige ziekte van Ineke en Harald zorgde voor extra werkdruk voor de overige bestuursleden. Om tussen de bestuursvergaderingen door snel te kunnen overleggen, bijvoorbeeld over politieke ontwikkelingen of verzoeken om advies van het ministerie en andere instellingen, kregen alle bestuursleden een e-mail-adres. Ook kwam er een eigen VGN-website. Op de begroting werd geld vrijgemaakt voor een tegemoetkoming in de kosten van abonnementen en apparatuur.

E-mail en website zorgden ook voor nauwer contact tussen het bestuur en de leden. Die wisten het bestuur overigens ook per telefoon, fax of brief te bereiken.

Via *Kleio* en de VGN-website werden de leden geïnformeerd over de activiteiten van het bestuur. Alle commissies kregen de notulen van de bestuursvergaderingen.

Ook in 1998 bepaalde het rapport van de Commissie Geschiedenisonderwijs (commissie-De Wit) in hoge mate de werkzaamheden van het bestuur. Het rapport is winst voor de positie van het vak en ondersteunt het streven van het bestuur naar volwaardig onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting aan zoveel mogelijk leerlingen, bij voorkeur tot en met het eindexamen.

Daarnaast was er veel aandacht voor de VGN zelf. Een zeer geslaagd lustrum had een bindende kracht. Het bestuur heeft het afgelopen jaar met diverse commissies van gedachten gewisseld. De inzet en betrokkenheid van commissies en individuele leden die het bestuur met raad en daad terzijde staan, maakt de VGN tot de bloeiende vereniging die zij nu reeds veertig jaar is.

Commissie Geschiedenisonderwijs

In april publiceerde de Commissie Geschiedenisonderwijs het rapport *Het verleden in de toekomst*. Het bevestigde en versterkte de positie van het vak in het onderwijs en in de samenleving. Vanwege het belang van de commissie voor het vak maakten twee bestuursleden van de VGN deel uit van de commissie. Zij legden hun oor overal goed te luisteren en stonden open voor suggesties van de leden.

Tijdens een ledenraadpleging op 20 juni in Utrecht werden de conclusies en aanbevelingen van het rapport besproken. Kees Weltevrede en Margriet Hielkema gaven een toelichting op de werkwijze van de commissie en op de inhoud van het rapport. Het bestuur ontving ook telefonische en schriftelijke reacties.

Naast kritische geluiden was er ook sprake van instemming, uit de samenleving en van leraren uit de lespraktijk.

De inhoud van het rapport was verder onderwerp van een KPC-dag op 24 juni. Daar spraken Kees Weltevrede en Ineke Veldhuis. Kees sprak ook op een bijeenkomst aan de Universiteit Utrecht op 6 oktober en tijdens een conferentie in Brussel, op 17 oktober, georganiseerd door de VGN, de beide Vlaamse geschiedenislerarenverenigingen en de stichting Geschiedenis in de klas. Het jubileumnummer van het vakblad *Geschiedenis in de klas*, waaraan VGN-leden uit de havo/vwo-commissie en het bestuur meeschreven, heeft als werkdocument een rol gespeeld bij de discussies in de Commissie Geschiedenisonderwijs.

Zoals vermeld in de laatste *Kleio* van 1998, onderschrijft het bestuur de conclusies en aanbevelingen van de commissie, net als het KNHG, waarmee in harmonie wordt samengewerkt. De volksvertegenwoordiging stemde in december Kamerbreed in met het rapport.

Het bestuur acht het van het grootste belang dat onze vereniging ook bij de uitwerking van de aanbevelingen een belangrijke rol speelt.

Basisonderwijs en Pabo

Geschiedenis in het basisonderwijs en op de pabo's kreeg onder meer vanwege de voorgestelde longitudinale leerlijn veel aandacht binnen de Commissie Geschiedenisonderwijs.

In samenwerking met de Commissie PA-BO bracht de SLO een gedegen concept-vakcurriculum geschiedenis voor de pabo uit, dat gepresenteerd werd op een geslaagde studiedag in oktober. De Commissie PA-BO staat in contact met alle pabo's van Nederland en via deze met het basisonderwijs.

Basisvorming/leerwegen vmbo

De Commissie Bavo en de Commissie Vbo/Mavo zijn gefuseerd tot de nieuwe Commissie Bavo/Vmbo.

Een eerste activiteit was het organiseren van de verkiezing van het beste historische jeugdboek. In november werd deze boekenprijs op het Muiderstot uitgereikt aan Thea Beckman. In Platform VVVO-verband is door de VGN aandacht gevraagd voor de positie van ivbo-leerlingen.

In de Commissie Geschiedenisonderwijs kwam de problematiek van de adviesurentabel vmbo aan de orde. In haar rapport adviseert de commissie ook in de onderbouw van het vmbo minimaal 5 uur geschiedenis en staatsinrichting. De VGN gaf adviezen over examenprogramma en inrichtingsbesluit. Ondanks een intensieve lobby, samen met het KNHG, en ondanks een advies in die richting van de Commissie Geschiedenisonderwijs, was het nog zeer de vraag of een combinatievak geschiedenis en maatschappijleer in de bovenbouw van het vmbo er komt. Het besluitvormingsproces rond het vmbo werd opgeschoven naar begin 1999.

Tweede Fase havo/vwo

De politiek besloot tot uitstel van het combinatievak geschiedenis en maatschappijleer tot 2003. Bij de ontwikkeling van dat vak zullen de aanbevelingen uit het rapport van de Commissie Geschiedenisonderwijs een rol spelen. Tot dan volgen leerlingen in 4 havo 160 uur maatschappijleer en leer-

lingen in 4 vwo 120 uur maatschappijleer en 80 uur geschiedenis.

Het bestuur pleitte voor een zo spoedig mogelijke instelling van een volwaardige vakontwikkelgroep voor het combinatievak.

Scholen kregen de mogelijkheid om in het profielvak geschiedenis drie subdomeinen te vervangen door een door de school te bepalen tijdperiode. Wat onder zo'n periode moet worden verstaan kon het ministerie het bestuur niet zeggen. Gedacht zal zijn aan een enkel historisch overzicht zoals dat nu in lesboeken voorkomt. De wijzigingen in het geschiedenisprogramma lopen vooruit op aanpassingen aan de bevindingen van de Commissie Geschiedisonderwijs. Het bestuur heeft ook hier aangedrongen op het instellen van vakontwikkelgroepen en inbreng vanuit onze vereniging.

De wijzigingen in het programma staan vermeld in het gele katern van *Uitleg*, nr. 30b, van 16 december 1998, dat breed onder de scholen is verspreid.

Examens

Door vertragingen op het ministerie kon een nieuwe stofomschrijvingscommissie nog niet van start gaan.

Onder eindredactie van Peter Wester schreven Margriet Hielkema, Genio Ruesen, Elise Storck en Leo Dalhuisen een handreiking voor de stofomschrijving van een thema voor het centraal eindexamen geschiedenis en staatsinrichting. De adviezen in deze gedegen handleiding berusten op ervaringen uit de praktijk en vormen een onmisbare leidraad voor komende stofomschrijvingscommissies.

Een foutief vermelde datum van de regionale besprekingen van de examens zorgde voor een enkele frons. De examenbesprekingen voorzien al jaren in de behoefte van velen om met vakgenoten de examens te evalueren en collega's uit de regio te ontmoeten. Zoals bekend heeft het besprokene tijdens deze bijeenkomsten geen rechtskracht (het correctiemodel van Cito/CEVO blijft de norm). Het bestuur wil van de gelegenheid gebruik maken zijn dank uit te spreken aan allen die deze besprekingen elk jaar weer tot een succes maken.

Tot tevredenheid van het bestuur was er ook dit jaar een groot aanbod aan nascholingen, over de examenonderwerpen en anderszins.

Staatsinrichting

De Commissie Geschiedisonderwijs constateerde consensus over geschiedenis als apart en zelfstandig vak, met de staatsinrichting als natuurlijke component.

Nadat tijdens een ledenraadpleging in november 1997 al was geopperd meer aandacht te besteden aan staatsinrichting binnen het voortgezet onderwijs, werd op de algemene ledenvergadering van 1998 besloten een werkgroep staatsinrichting in te stellen. Anne de Haan, Margriet Hielkema, Arkjan van der Linden, Pieter Vlaanderen en Herry Groothuis namens het bestuur, kwamen in juni als zodanig voor het eerst bijeen.

De werkgroep is ingesteld voor drie jaar en heeft als opdracht gekregen een rapport te vervaardigen met aanbevelingen die gericht zijn op de didactiek van de staatsinrichting. De werkgroep is in het najaar begonnen met het inventariseren van alle wensen en mogelijkheden, ten behoeve waarvan contacten zijn gelegd met relevante instanties en

groeperingen. Onder meer de Raad van State, het ministerie van Binnenlandse Zaken en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten gaven aan zeer geïnteresseerd te zijn.

Een onderzoek naar staatsinrichting door de SLO ging niet door omdat een dergelijke opdracht bij nader inzien niet binnen de taakstelling van deze organisatie paste.

Volwassenenonderwijs

In het vavo komen de algemeen vormende vakken als geschiedenis en staatsinrichting steeds meer in de knel te zitten. De commissie volwasseneneducatie inventariseerde het afgelopen jaar de ontwikkelingen en mogelijkheden voor implementatie van de nieuwe examenprogramma's in het volwassenenonderwijs.

Contacten met verwante organisaties

Het afgelopen jaar zijn de banden met het KNHG aangehaald. Er werd besloten tot structureel overleg, er kwam een nieuwe Intercommissie VGN/KNHG (examenonderwerpen, vervolg Commissie Geschiedisonderwijs) en het KNHG was betrokken bij het opzetten van een landelijk historisch didactisch documentatiecentrum.

Verder is er overleg gevoerd over de Geschiedisdagen in 2000 en gaf het KNHG een bronnenpublicatie uit over het nieuwe examenonderwerp.

Kees Weltevrede vertegenwoordigt de VGN in het Platform VVVO, de vereniging van vakinhoudelijke verenigingen. Het Platform ontwikkelde dit jaar een eigen website en hield zich bezig met de startbekwaamheden voor eerstegraads docenten. De vereniging is ook de plaats waar opgekomen wordt voor het belang van de vakinhoud. Verder vindt er geregeld overleg plaats met het ministerie en andere instellingen die met onderwijs te maken hebben.

Tijdens een conferentie over leergebieden, in september in Leeuwarden, benadrukte het bestuur weer eens dat wat de VGN betreft vakkenintegratie niet aan de orde is, maar dat afstemming, vooral van vaardigheden, mogelijk en wenselijk is.

De WIEG ging haar laatste jaar in en besloot de activiteiten met een conferentie en een nieuw deel in de serie katernen voor het schoolonderzoek, over grondrechten vanaf 1814. In *Kleio* stond een bespreking van de serie. De uitgave *Dat is geschiedenis* werd voorbereid.

Het bestuur kijkt tevreden terug op het werk van de Werkgroep Implementatie Examen Geschiedenis, die een voorbeeld is voor andere vakken.

Voor ambtenaren van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen vormt de VGN een niet meer weg te denken onderdeel van hun werk. De contacten zijn hartelijk waar mogelijk en zakelijk waar nodig.

Bijna onder het motto 'Samen komen we er wel uit' probeert het bestuur ook met het Procesmanagement Voortgezet Onderwijs constructief overleg te voeren.

Ook met de *Inspectie* bestaan plezierige informele contacten. Het bestuur heeft zijn zorgen doorgegeven over urenaantallen, (beperkte) keuzemogelijkheden en wat dies meer zij aan de inspecteur Marja Blom. De Inspectie waakt - met de VGN - over de vakinhoud.

Na jaren trouwe dienst verliet Frits Kat de *Atlantische Onderwijscommissie* in Den Haag. Hij werd opgevolgd door Harald Buskop namens het VGN-bestuur. De actieve voorzit-

ter Frits de Graaff gaf na tien jaar de hamer over aan de al even energieke Sonja Vetter-Samuels. De AOC organiseerde in februari een conferentie rond de Vrede van Munster en gaf een boekje uit over de Vrede en de veranderende grenzen in Europa. Deelname aan de organisatie van het internationale onderwijsseminar in Munster in november besloot de Atlantische activiteiten rond deze herdenking.

Het bestuur gaf acte de présence bij deze en andere festiviteiten rond de herdenking van de *Vrede van Munster* (Munster, Den Haag, Amsterdam). Diverse VGN'ers werkten mee aan uitgaven voor het onderwijs (SLO) en een themanummer van *Kleio*. Helaas kwamen wegens gebrek aan belangstelling enkele conferenties in samenwerking met het KPC niet van de grond.

Dankzij de inspanningen van de Commissie Havo/Vwo en het KNHG krijgen de plannen voor een *Landelijk Historisch Didactisch Documentatiecentrum* vorm. De universiteit van Leiden stelde een ruimte ter beschikking en een aanvraag voor een startsubsidie is naar het ministerie gestuurd.

De Didactiek- & Activiteitencommissie nam het voortouw in de contacten van de VGN met de vele instellingen en personen in de cultureel-historische wereld buiten het onderwijs. Van het Landelijk Overleg Omgevingsgeschiedenis tot de Rijksdienst Monumentenzorg en van Erfgoed Actueel tot de Nederlandse Museum Vereniging. Het onderwijs en de museale- en archiefwereld leren elkaar steeds beter kennen.

Het Algemeen Rijksarchief opende een website met bronnen en vragen rond het nieuwe examenonderwerp.

Met het Duitsland Instituut in Amsterdam wordt geregeld overleg gevoerd, onder meer over activiteiten ter begeleiding van het nieuwe eindexamenonderwerp 'Duitsland'.

Bij de SLO zijn veldaanvragen ingediend omtrent de aanpassing van het lesplan *De verzorgingsstaat* aan de eisen van zelfstandig leren, het voorbereiden en uitvoeren van een conferentie over de didactiek van staatsinrichting in de basisvorming voor vbo/mavo en het ontwikkelen van een digitaal instrument voor praktische opdrachten en profiel- of sectorwerkstuk. Het bestuur vergaderde met Jan Sniekers.

In het voorjaar kwamen handreikingen uit voor nadere afstemming tussen verwante vakken in de basisvorming.

Veel VGN-leden stelden hun deskundigheid beschikbaar tijdens veldraadplegingen van de afdeling VALO.

Ook het KPC organiseerde diverse goedbezochte bijeenkomsten.

De VGN werkte mee aan een studiedag over KCV/CKV, georganiseerd door de *landelijke decanenvereniging* in samenwerking met de VCN en de organisaties voor de kunstvakken (februari, Amsterdam). Centraal stond de vraag in hoeverre deze mede-cultuurvakken belangrijk zijn voor de loopbaan van een leerling. Ook de ontwikkelingen rond loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) werden gevolgd.

Het bestuur vergaderde voorts met een afvaardiging van *tweedegraads lerarenopleiders*.

Interne contacten

Onze vereniging vierde op gepaste wijze zijn achtste lustrum. Ruud Soeter ontving de Huib de Ruyterprijs, onder meer voor zijn inspanningen voor de Didactiekconferenties. Anita Pijpelink verblijdde ons met een doorwrochte scriptie over de geschiedenis van de VGN.

Hulde aan de organisatie, het was een zeer geslaagde dag die we in grote verbondenheid doorbrachten in het sfeervolle Dordrecht.

Sinds juli beschikt de VGN over een eigen website <http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>.

Bestuur en *Kleio*-redactie werkten in goed overleg samen aan dit nieuwe medium.

In het kader van het regulier overleg tussen bestuur en commissies ontvingen dit jaar de intercommissie VGN/KNHG, de nieuwe Commissie Bavo/vmbo, de commissie Cliomatica en Hélène Budé een uitnodiging om van gedachten te wisselen over doelstelling, bemensing, middelen etcetera. Cliomatica kwam met het goede nieuws dat er van *Clotest* nu ook een windowsversie is.

Ledenwerving/public relations

In 1998 kwam er een nieuwe folder uit en werd aan een nieuwe affiche gewerkt (gereed in 1999). De Startersconferentie werd voorbereid. De Onderwijs Adviescommissie toonde zich bereid een sterkte-zwakte-analyse van de vereniging te maken en een pr-plan op te stellen.

Ons verenigingsblad *Kleio* was ook in 1998 het visitekaartje van de VGN.

Buitenland-contacten

Hélène Budé zorgde er voor dat veel VGN'ers zich in het buitenland konden nascholen. De activiteiten waren talrijk. Het bestuur beveelt u haar jaarverslag van harte aan.

Het bestuur volgde de ontwikkelingen binnen Euroclio door vertegenwoordigd te zijn in de Stichting Euroclio/VGN en deel te nemen aan de jaarvergadering van Euroclio in Helsinki. Besloten werd dat het *Euroclio-bulletin* door leden van de VGN rechtstreeks bij Hélène kon worden aangevraagd.

Beleidsplan 1999

Het bestuur gaat in 1999 voort op de ingeslagen weg van 1998 (zie beleidsplan en jaarverslag 1998).

Het bestuurswerk is mooi, maar zwaar. VGN-bestuurders zijn goedwillende amateurs, vrijwilligers zonder uitvoerend bureau of ambtelijke ondersteuning. Faciliteiten in de vorm van geld of vrijstelling van lessen, worden door de overheid voor het bestuurswerk niet gegeven. Het bestuur zal zich in 1999 evenwel oriënteren op verdere professionalisering.

Commissie-De Wit

Het bestuur zal de ontwikkelingen rond het vervolg van de Commissie Geschiedenisonderwijs op de voet volgen en waar mogelijk participeren.

Het is van belang dat zoveel mogelijk leden deelnemen aan discussies over de uitwerking van de aanbevelingen in het rapport *Het verleden in de toekomst*. Dat kan in de commissies, in werkgroepen tijdens de jaarvergadering of in nieuwsgroepen op de VGN-website.

Combinatievak

Als draagvlak voor een combinatievak geschiedenis en maatschappijleer (in bovenbouw vmbo én havo/vwo) zijn volwaardige vakontwikkelgroepen en veldraadplegingen onontbeerlijk. Door het combinatievak wordt staatsinrichting steviger verankerd in ons programma (burgerschapsvorming).

Communicatie

Het bestuur hecht aan een goede communicatie binnen de vereniging. Ook in 1999 zal het bestuur commissies uitnodigen voor overleg. Wat betreft de bemensing zou er sprake moeten zijn van een grotere doorstroming en roulatie, waardoor meer leden actief kunnen zijn binnen de VGN, zeker ook docenten uit het vmbo.

De website dient verder ontwikkeld te worden, in nauwe samenwerking met de *Kleio*-redactie. Het debat moet worden gestimuleerd, bijvoorbeeld door middel van nieuwsgroepen op de website. Het bestuur zal regelmatig verslag doen van de werkzaamheden, op de website en in de *Kleio*krant.

De OAC neemt het voortouw bij het totstandkomen van een sterkte-zwakte-analyse van de VGN als vereniging en maakt een pr-plan (o.a. ledenwerving). Er komt een nieuwe affiche (van politiek tekenaar Jos Collignon) ter ondersteuning van een reclamecampagne ter bevordering van geschiedenis als keuzevak.

Basisonderwijs

Veel aandacht zal (moeten) uitgaan naar de invulling van de longitudinale leerlijn zoals voorgesteld door de Commissie Geschiedenisonderwijs. Het onderwijs op de basisschool moet goed aansluiten op dat in het voortgezet onderwijs. Een canon moet meer inhouden dan feitjes en jaartallen.

Basisvorming

In 1999 is de rapportage te verwachten door de Inspectie van de evaluatie van de basisvorming. De VGN zal op de uitkomsten moeten inspelen, terwijl tegelijkertijd de aanbevelingen van de Commissie Geschiedenisonderwijs worden uitgewerkt.

De samenleving stelt een identiek minimumpakket van kennis en vaardigheden (canon) op prijs. De voor het vak kenmerkende benaderingswijzen voorkomen staatspedagogiek en de canon zal van tijd tot tijd geëvalueerd moeten worden. Overigens is het bestuur voorstander van voldoende 'vrije ruimte' om zo'n canon heen, om als school eigen accenten te leggen.

Leerwegen vmbo

De VGN zal zich niet onbetuigd laten ten aanzien van de examenprogramma's en het combinatievak in alle sectoren. Met het rapport van de Commissie Geschiedenisonderwijs in de hand zou winst te behalen moeten zijn. Politieke besluitvorming heeft echter niet altijd plaats op basis van inhoudelijke argumenten.

Tweede Fase

Het bestuur zou graag zien dat er in 1999 veel voorlichting komt over de *praktijk* van het onderwijs in de Tweede Fase, in *Kleio*, maar ook door KPC en/of SLO en in Platform VVVO-verband. Er moet in beeld gebracht worden wat er zoal gebeurt in het land en daarover kan gediscussieerd worden.

Het bestuur wil betrokken worden bij (overleg over) mogelijke aanpassingen van de examenprogramma's.

Examens

Het bestuur streeft ernaar in samenwerking met het ministerie jaarlijks een overzicht te kunnen geven van de examenonderwerpen voor de komende *drie* jaar. Voldoende gefaciliteerde stofomschrijvingscommissies zouden ruim op tijd aan het werk moeten kunnen gaan, op basis van de handreiking van Peter Wester c.s. De intercommissie VGN/KNHG blijft een rol spelen bij de voordracht van examenonderwerpen.

Het bestuur wil in overleg met het ministerie en de Inspectie aandacht besteden aan de staatsexamens.

Staatsinrichting

De werkgroep staatsinrichting gaat door met het uitvoeren van zijn opdracht.

Het bestuur wil bevorderen dat staatsinrichting ook in de huidige lespraktijk meer aandacht krijgt; de samenleving beschouwt staatsinrichting volgens de Commissie Geschiedenisonderwijs immers als 'natuurlijke component' van geschiedenis. Dat schept verplichtingen.

Volwassenenonderwijs

Voor het vavo kan de vaststelling van de Commissie Geschiedenisonderwijs, dat ons vak een bijdrage aan de algemene ontwikkeling levert en aan het vermogen om in een democratisch bestel als volwaardig staatsburger te functioneren (burgerschapsvorming), een positief aanknopingspunt zijn, net als het gegeven dat ons vak kernvak is voor de overdracht van normen en waarden van de samenleving (democratische houding, tolerantie, relativeringsvermogen). Op basis van de inventarisatie door de commissie volwasseneneducatie kunnen initiatieven genomen worden richting politiek.

Contacten met verwante organisaties

Het bestuur hoopt op voortgaande goede samenwerking met alle instellingen en personen die actief zijn op het gebied van geschiedenis en onderwijs.

De Didactiek- & Activiteitencommissie coördineert activiteiten rond omgevingsonderwijs.

De VGN kijkt uit naar de Geschiedenisdagen in 2000. Met het KNHG blijven we eensgezind optrekken, ook in de behartiging van de belangen van (de positie van) ons vak in politiek Den Haag.

Het Landelijk Historisch Didactisch Documentatiecentrum en de leerstoel vakdidactiek hebben hoge prioriteit.

De Atlantische Onderwijscommissie begint 1999 met een conferentie over 50 jaar NAVO en geeft een lessenserie uit over de verhouding tussen Oost-Europa en het Atlantische Westen (onder redactie van Frits Kat e.a.).

Platform VVVO

In 1999 dient de positie van het Platform verder versterkt te worden. Bestuurders zouden meer faciliteiten moeten krijgen voor hun bestuurswerk.

Na de startbekwaamheden voor tweedegraads docenten moeten nu die voor eerstegraders definitief geformuleerd worden.

Buitenland-contacten

Buitenland-contacten zijn motiverend en werken blikverruimend voor de leden. De VGN is trots op de voortrekkersrol die de vereniging vervult op het terrein van de buitenland-contacten. Joke van der Leeuw en Hélène Budé hebben door de jaren heen in dat opzicht veel groots verricht.

Meer nog dan voorheen zal gekeken worden naar het 'nut' voor de dagelijkse lespraktijk van de internationale contacten. In *Kleio* kunnen voorbeelden gegeven worden van toepassing van de opgedane kennis en ervaringen (schoolboekvergelijkingen, vertaalde bronnen met opdrachten).

Het bestuur hecht aan het (voort)bestaan van Euroclio en streeft ernaar te komen tot een permanent secretariaat, bij voorkeur in Nederland. Een bestuursdelegatie zal in maart de jaarvergadering van Euroclio bijwonen in Edinburgh.

Jaarverslag coördinatrice 'Buitenland'

Ook in het afgelopen verenigingsjaar was de VGN een van de meest actieve leden van Euroclio. In Euroclio-verband vonden weer een groot aantal activiteiten plaats. Kort weergegeven ging het om de volgende zaken:

In maart werd de jaarlijkse conferentie en algemene vergadering van Euroclio gehouden in Helsinki. Namens het VGN-bestuur waren Ineke Veldhuis en Herry Groothuis daarbij aanwezig.

In april en augustus waren er bijeenkomsten in Kopenhagen en Stockholm ter voorbereiding van het werkmateriaal voor de conferentie 'Democracy and the Welfarestate', die zal plaatsvinden in april 1999 in Doorn. Deze conferentie is in het kader van SOCRATES 3.2; er zijn ook drie Nederlandse deelnemers en negen Nederlandse leraren hebben zich bereid verklaard om buitenlandse collega's te ontvangen op hun school.

In oktober namen dezelfde Nederlandse geschiedenisdocenten deel aan het vervolg-seminar (in Warschau) van de Raad van Europa 'Teaching and Learning for Democratic Citizenship: critical analysis of the Media in Civic Education'.

Zoals uit de kranten- en radioberichten misschien al bekend is heeft het MATRA-project in Rusland, ondanks vele problemen, tot resultaat gehad dat op dit moment drie 'moderne' geschiedenisboeken getest kunnen worden op veertig Russische scholen. Mijn grote bewondering gaat uit naar de Russische collega's die onder extreem moeilijke omstandigheden aan de deadlines hebben weten te voldoen!

Het MATRA-project met Estland en Letland, waarin geprobeerd wordt een docentenhandleiding met voorbeeldmateriaal te produceren vordert gestaag.

Verscheidene malen traden VGNers op als expert in bijeenkomsten van de Raad van Europa.

Door 'Brussel' is een subsidie verleend om te onderzoeken of het mogelijk is een driejarig projectplan te ontwikkelen rond het thema 'Kolonialisme en Imperialisme'. Bij de voorbereidende vergadering bleek dat zeven landen (België, Frankrijk, Spanje, Portugal, Duitsland, Engeland, Nederland) onder Euroclio-paraplu verder wilden gaan. Tevens zal geprobeerd worden Italië bij het project te betrekken.

Naast de Euroclio-contacten was de VGN ook betrokken bij diverse andere zaken die tot mijn portefeuille 'externe en buitenlandse zaken' zouden kunnen worden gerekend.

De Stuurgroep Duitsland-Nederland werd omgezet in Duitsland Beraad en kwam in het afgelopen jaar eenmaal bijeen in september. Ik heb daar een referaat gehouden over 'Duitsland als onderwerp in het geschiedenisonderwijs in het VO'.

Bij de financiering van het Nederlands-Vlaams lesmateriaal ontstonden problemen, zodat dit materiaal nog niet gedrukt kon worden.

Het werk van de onderwijsbegeleidingsgroep bij de herdenking van de Vrede van Munster is officieel beëindigd op 2 december 1998. Bij deze plechtigheid werd door alle sprekers en in het bijzonder door onze nieuwe Minister van OCenW gewezen op het belang van het geschiedenisonderwijs en hoe leuk zijn kinderen en de kinderen van zijn vrienden geschiedenislessen vonden. Als dit nu eens omgezet zou worden in meer lestijd ...!

In augustus kwamen veertig Noord-Ierse collega's op bezoek en werden gastvrij ontvangen en rondgeleid door Jan van Oudheusden, Henry Ketelaars en Hein Reijls. In november konden, dank zij de steun van het Europees Platform weer twintig Nederlandse docenten naar Noord-Ierland voor een cursus ICT en een kennismaking met het land. De reis was zo succesvol dat ik een voorstel heb gedaan bij het Europees Platform om dit groepsstudiebezoek nog eenmaal te herhalen, maar het is niet zeker of dit past in het nieuwe beleid. Ik zou het bijzonder betreuren als er inderdaad geen mogelijkheid meer is om gebruik te maken van de enorme deskundigheid en het enthousiasme van Roger Austin, nieuw is niet altijd beter!

Af en toe leek het er in het afgelopen jaar op dat het Suriname-project dan toch eindelijk kon gaan starten maar door de politiek werd er steeds weer roet in het eten gegooid. Het projectvoorstel is oké maar wanneer er eindelijk begonnen wordt, daar durft niemand nu iets over te zeggen.

Op dit moment wordt door een werkgroep een projectvoorstel ontwikkeld en wordt er naar subsidiemogelijkheden gezocht om in Nederland, in samenwerking met andere Europese landen, een scholierenwedstrijd rond een bepaald thema op te zetten. De bedoeling is dat in alle deelnemende landen het thema hetzelfde is en de leerlingen ook in internationale bijeenkomsten samenkomen, maar dat er in de eigen taal geschreven mag worden. De ervaring van tweemaal deelnemen aan het Duitse Schülerwettbewerb leert dat in het algemeen geschiedenisdocenten enthousiast zijn maar dat het erg moeilijk is de collega's Duits te interesseren.

Beleidsplan 1999

In de organisatie van Euroclio staan een aantal ingrijpende veranderingen op de agenda. Joke van der Leeuw en ondergetekende zullen na zes jaar het bestuur verlaten. Op de algemene vergadering op 13 maart wordt gestemd over een voorstel tot een iets andere structuur.

In het jaar 1999 zal de laatste van drie Seminars 'Learning and Teaching for Democratic Citizenship' door de Raad van Europa worden georganiseerd. Het ligt in de bedoeling dat in dit laatste Seminar bruikbaar en 'overdraagbaar' lesmateriaal wordt geproduceerd en via een publicatie van de Raad van Europa beschikbaar komt. Een aanvraag voor een SOCRATES 3.1-subsidie zal voor 1 februari in Brussel worden ingediend om het project 'Kolonialisme en Imperialisme' mogelijk te maken.

Als het lukt om subsidie te krijgen voor een scholierenwedstrijd rond een gezamenlijk Europees thema op basis van omgevingsgeschiedenis zullen de eerste wervingen gaan plaatsvinden in het najaar. Graag zou ik de cursus in Noord-Ierland nogmaals met steun van het Europees Platform organiseren. Mocht dit niet mogelijk zijn dan wil ik zoeken naar een andere nuttige invulling voor een groepsstudiereis. Ik houd mij aanbevolen voor goede ideeën.

Voorstel

Tot slot wil ik de leden vragen of zij bereid zijn steun te verlenen aan collega's in Centraal- en Oost Europa. De situatie is daar in de meeste landen nog steeds zeer moeilijk. Zou het niet mogelijk zijn om, zoals onze Schotse collega's doen met de Vereniging van geschiedenisleraren in de Oekraïne, als VGN een Vereniging te 'adopter' in Centraal Europa? Hierbij denk ik niet alleen aan geldelijke steun maar ook aan uitwisseling van lesmateriaal etcetera.

Hélène Budé-Janssens

De commissies: jaarverslagen en plannen

ONDERWIJS ADVIES COMMISSIE

De leden van de OAC waren in 1998: Hanneke Tuithof (voorzitter), Diana Jansen, Mirjam Beekmans, Wiel Lenders en Paul van Leeuwen (secretaris). Namens het bestuur woonde Kees Weltevrede de vergaderingen bij. Verwoede pogingen om in de vacature binnen de commissie te voorzien door het aantrekken van een collega met een PABO-profiel bleven tot op heden vruchteloos. Gelukkig bleek Will Bouwman bereid een groot deel van het jaar als lid-ad-interim op te treden.

In de loop van het kalenderjaar vergaderde de OAC acht maal. Inhoudelijk stonden in 1998 drie onderwerpen centraal:

1. de commissie-De Wit,
2. de voorbereiding op de Tweede Fase,
3. het PR-beleid van de VGN.

Ad 1. Tot na de publicatie van het eindrapport heeft de OAC aan de werkzaamheden van de commissie-De Wit veel aandacht en vergadertijd besteed. Kees Weltevrede bracht de OAC van de jongste ontwikkelingen op de hoogte en vroeg de commissieleden daarop te reageren. Vanwege de snelheid van De Wit c.s. bracht deze gang van zaken de OAC-leden in een moeilijk parket. Er moest spontaan gereageerd worden, zonder tijd om tot een bezonken oordeel te komen. Een aantal OAC-ers vond deze werkwijze onbevredigend. Het was echter – in heel pregnante zin – een voorbeeld van de klankbordfunctie die de OAC voor het bestuur van de VGN kan hebben.

Ook over het eindrapport van De Wit is in de OAC stevig gediscussieerd, zodat het bestuur alle gelegenheid kreeg zijn argumenten voor de stellingname betreffende het rapport aan te scherpen met oog op de discussie in de vereniging als geheel.

Ad 2. In de loop van het jaar heeft, op initiatief van de OAC en in samenwerking met de redactie, *Kleio* een aantal artikelen gepubliceerd, die collega's een handreiking kunnen bieden bij het voorbereiden van de Tweede Fase op hun school.

Ad 3. In overleg met het bestuur van de VGN probeert de OAC het PR-beleid van de vereniging vorm te geven. Een eerste stap daartoe is het maken van een sterkte/zwakte-analyse van de vereniging. Het bestuur vraagt alle commissies een overzicht te maken van de sterke en zwakte punten van de VGN. Op basis van die verzameling zal de OAC voorstellen betreffende de PR doen aan het bestuur.

Plannen voor 1999

De drie zaken die in 1998 centraal stonden zullen ook in 1999 de nodige aandacht vragen.

Als voortzetting van de commissie-De Wit zal een aantal werkgroepen in het leven geroepen worden. Mogelijk gaan OAC-leden daarin zitting nemen. De OAC wil de Tweede

Fase-reeks in *Kleio* zo goed mogelijk voortzetten. Tenslotte hoopt de OAC op het eind van dit jaar suggesties voor het PR-beleid van de VGN klaar te hebben.

Paul van Leeuwen, secretaris

COMMISSIE PA-BO

De leden van de commissie

Marjan de Groot (voorzitter)
Frans van Baal (secretaris)
Theo Beker
Marjolein du Jour (penningmeester)
Francien van der Meer (plv. voorzitter)
Harald Buskop
Cees van der Kooij
Hans Keissen

Veranderingen t.o.v. vorig jaar zijn:

- het voorzitterschap gaat naar Marjan de Groot;
- het secretariaat gaat naar Frans van Baal;
- Hans Keissen is nieuw lid, na vertrek van Sjeff Schmierman.

Commissievergaderingen

In 1998 vergaderden we acht keer: op 11 februari, 25 maart, 15 april, 17 juni, 9 september, 7 oktober (studiedag), 4 november, 2 december.

Jaarverslag

De commissie heeft zich het afgelopen jaar bezig gehouden met de volgende zaken:

a: De Nieuwsbrief

De Nieuwsbrief is ontstaan na de studiedag in 1996, als een middel om de relatie tussen de commissie en het veld te versterken. Pas na een lange aanloop is het eerste nummer in 1996 verschenen. De reacties op het eerste nummer waren zeer positief.

Op dit moment werken we aan nummer 2, dat geheel gewijd zal zijn aan de studiedag die we in oktober 1997 hielden. Waarschijnlijk zal de nieuwsbrief in februari uitkomen.

Voor het derde nummer, in het tweede deel van 1999, zijn we aan het inventariseren welke artikelen er geleverd gaan worden.

b: Expertise-centrum Wereldoriëntatie, in samenwerking met het CPS

In het afgelopen jaar zijn er verschillende bijeenkomsten geweest waar de vertegenwoordigers van de drie vakken discussieerden over mogelijke vormen van samenwerking. Belangrijkste uitkomst was een gezamenlijke tweedaagse studiebijeenkomst van de drie vakken (aardrijkskunde, geschiedenis en natuur) in 1999. Tijdens deze studiedagen zullen gezamenlijke activiteiten afgewisseld worden met activiteiten

gericht op de eigen achterban. In januari 1999 zal er een nieuwe bijeenkomst zijn van de drie partijen, waarop verdere plannen ingevuld gaan worden.

c: PML

We hebben in alle fasen van het werk van PML geprobeerd te reageren op de voorstellen. Met name het voorstel over de 'vierslag' viel niet goed. Het zal o.i. het vak geschiedenis geweld aandoen. Ondanks al onze moeite staat de vierslag nog steeds in het advies.

d: rapport van de commissie-De Wit

We waren zeer blij met de conclusies van de commissie De Wit. Met name de delen over het basisonderwijs en de lerarenopleiding hebben onze instemming. In de toekomst willen we graag betrokken worden bij de invulling van de voorgestelde canon.

e: veldaanvraag PABO-curriculum bij de SLO

Tijdens de studiedag van oktober 1998 hebben we een dagdeel gewijd aan het voorgestelde curriculum. De aanwezigen bediscussieerden een aantal belangrijke onderdelen ervan. Van deze discussie zal een verslag verschijnen in de komende nieuwsbrief.

In 1999 zullen we een advies uitbrengen over de definitieve versie van het curriculum.

f: Cultureel Erfgoed

Tijdens de studiedag van oktober 1998 hebben we het middagedeelte gewijd aan het onderwerp Cultureel Erfgoed. Het doel van het programma was opleidingen en musea met elkaar in contact te brengen. De deelnemers gaven te kennen dat ze het een geslaagde middag vonden.

g: algemeen

In de afgelopen jaren hebben we vaak deelgenomen aan inspraak- en adviesrondes. Tot ons leedwezen moeten we constateren dat in een volgende versie van een rapport of voorstel zelden iets terug te vinden was van de reacties van de deelnemers aan de discussies. Vooral bij PML was dit overduidelijk.

Plannen voor volgend jaar

In 1999 willen we het volgende gaan doen:

- uitgeven van twee nieuwsbrieven; de eerste is gewijd aan de resultaten van de studiedag van oktober 1998;
- meewerken aan een gezamenlijke studiedag in samenwerking met de organisaties voor aardrijkskunde en natuur, en het CPS;
- het ondersteunen van andere activiteiten die door het expertisecentrum georganiseerd worden;
- het Pabo-curriculum bestuderen en van advies voorzien;
- meewerken aan het vullen van de VGN-pagina op internet;
- bespreken van nieuwe geschiedenismethoden voor het basisonderwijs.

Namens de Commissie PA-BO,
Frans van Baal

COMMISSIE BASISVORMING

De Commissie Basisvorming vergaderde in 1998 vijf maal als zelfstandige commissie. Na de fusie met de Commissie Vbo/Mavo werd nog vier keer vergaderd. De fusie vond formeel plaats op 15 oktober 1998. De commissie zal verder door het leven gaan als Commissie Basisvorming/Vmbo.

De vergaderingen vonden plaats in pizzeria Claudius in Utrecht.

In de loop van het jaar veranderde de samenstelling van de commissie: Pieter Vlaanderen trok zich terug als lid. Gelukkig konden we in Saskia Stoffelsen een nieuw lid begroeten. Dinie Beem vertrok na de fusie.

Annet van Leersum was voorzitter, René Corbeij was secretaris. Beide behielden hun functie na de fusie. De overige leden waren Marie-Jes Boonekamp-Wingen en Joost Dik.

Na de fusie werd de commissie versterkt met leden van de Commissie Vbo/Mavo: Ron Hendriks, Marijke Meuwissen, Theo van Zon en Harm van Dam. Loek Janssen woonde de vergaderingen bij namens het VGN-bestuur, na de fusie samen met Herry Groothuis. Huub Kurstjens woonde de vergadering een enkele keer bij als adviseur.

Werzaamheden

De commissie heeft zich het afgelopen jaar bezig gehouden met:

- De organisatie van de prijs voor het beste jeugdboek (voor 12 tot 15-jarigen) op historisch gebied.
- Het becommentariëren van het rapport van de commissie-De Wit.
- Het onderwerp omgevingsonderwijs.
- Het voortdurend aandacht besteden aan de positie van geschiedenis en staatsinrichting in de basisvorming.
- Het scherp volgen van de manier waarop de uitgevers reageerden op de herziening van de kerndoelen van de basisvorming.
- Het becommentariëren van de toetsen basisvorming.
- Het volgen van de discussie rond de plattegrond van de geschiedenis.

Plannen

- Het blijven volgen van de discussie rond De Wit.
- Het becommentariëren van het inspectierapport over de basisvorming.
- Het bespreken van de eindtoets basisvorming.
- Het ontplooiën van initiatieven ten aanzien van de plattegrond van de geschiedenis.
- Het becommentariëren van de eindtermen van de leerwegen vmbo.
- Het voeren van een lobby 'Geschiedenis in alle leerwegen van het vmbo'.
- Het organiseren van de examenbesprekingen vbo/mavo door Harm van Dam.
- Het aandragen van ideeën met betrekking tot het onderwerp omgevingsgeschiedenis.

Namens de Commissie Basisvorming/Vmbo,
René Corbeij, secretaris

COMMISSIE VBO/MAVO

De commissie bestond uit: Harm van Dam (contactpersoon), Ron Hendriks, Huub Kurstjens, Marijke Meuwissen, Ronald Polak, Edward Schenk (secretaris), Toon Theeuwen en Theo van Zon. Herry Groothuis vertegenwoordigde het bestuur en Jos Trippenzee vertegenwoordigde de *Kleio*-redactie.

Edward en Ronald namen afscheid van de commissie in de juni vergadering. Doordat Marijke deel ging uitmaken van de *Kleio*-redactie werd zij tevens *Kleio*-vertegenwoordiger. Vanaf de vergadering van oktober is ook Toon Theeuwen geen lid meer van de commissie. De overgebleven leden zijn lid van de gecombineerde Commissie Bavo/Vmbo geworden.

1 Een nieuwe Commissie Bavo/Vmbo

Tot de opheffingsvergadering op 15 oktober is de Commissie Vbo/Mavo in 1998 zes maal bijeengekomen in de CSG Blauwkapel. Vanaf deze datum zijn de 'oude' commissies Basisvorming en Vbo/Mavo gefuseerd. Nu de invoering van het Vmbo nadert, neemt het aantal gemeenschappelijke agendapunten steeds meer toe. Beide commissies hebben hieruit de logische conclusie getrokken en hebben in overleg met de bestuursvertegenwoordigers Loek Janssen en Herry Groothuis het bestuur verzocht over te mogen gaan tot volledige samenvoeging, onder de naam Commissie Bavo/Vmbo. De naam geeft daarbij overigens ook aan, dat naast de verregaande samenwerking de aparte expertises van de partners voor het eigen gebied gebruikt zullen blijven worden. Het VGN-bestuur heeft dit verzoek ingewilligd.

Omdat de nieuwe commissie een frisse start wil maken is de VGN-leden verzocht zich aan te melden als commissielid. Als contact-personen traden daarvoor op Annet van Leersum-Jentink en Ron Hendriks.

2 De examenbesprekingen

Harm van Dam coördineerde ook dit jaar de examenbesprekingen. Vanuit de regiobesprekingen waren er over het algemeen positieve geluiden over de kwaliteit van het examen voor Vbo-Mavo.

3 De komst van het Vmbo

Wellicht de belangrijkste bezigheid van de Commissie Vbo/Mavo, met name in het afgelopen jaar, was het verdedigen van de positie van het vak geschiedenis in het toekomstige Vmbo. Voortdurend zijn alle mogelijke kanalen door de commissie gebruikt om geschiedenis een passende plek te geven in dat nieuwe schooltype. Ook heeft de commissie voortdurend gepleit voor het invoeren van het vak Mens en Maatschappij in het verplichte deel van deze opleiding, zodat ook de leerlingen in het Vmbo (zo'n 60% van de schoolpopulatie in Nederland) toch enige historische kennis aangereikt zullen krijgen. Ook is er geprobeerd de keuzemogelijkheden voor het vak te verruimen. Nog altijd is het onduidelijk of dit succesvol is geweest. Nooit zijn er officiële reacties geweest van het ministerie of PMVO.

Ondanks het vermoeden dat het rapport-De Wit en al de argumenten en het lobby-werk van de VGN daarbij voor enige verbetering hebben gezorgd, is het waarschijnlijk dat de mogelijkheid voor het kiezen van ons vak in de nieuwe bovenbouw zeer beperkt wordt. Het is ook nog onbekend of het pleidooi van de Commissie Vbo/Mavo voor de invoering van het smalle (maatschappijleer en geschiedenis) maar verplichte vak Mens & Maatschappij tot enig resultaat zal leiden (zeker nu de Tweede Kamer geen combivakken wenst).

Zekerheid is er pas als de Onderwijsraad zich over het inrichtingsbesluit Vmbo heeft gebogen. Daarna zal het voorstel samen met het advies worden verwerkt tot een maatregel van bestuur, die de invoering/inrichting zal bekrachtigen.

Over het examenbesluit vindt ook overleg plaats. Het voorstel zal in de Tweede Kamer worden besproken. De commissie zal ook daar haar uiterste best doen de voorstellen te beïnvloeden.

Ron Hendriks (namens de Commissie Vbo/Mavo)
en Herry Groothuis

COMMISSIE HAVO/VWO

Ook dit kalenderjaar vergaderde de Commissie Havo/Vwo weer tien maal. Bijgekommen werd in een horecalokaleiteit in het centrum van Utrecht.

De commissie bestond uit Elise Storck (voorzitter), Genio Ruesen, Leo Dalhuisen, Peter Westerveld en Theun Dankert (voor het laatste jaar lid en secretaris-penningmeester). Annemargreet Boesveldt moest haar werkzaamheden in de commissie helaas wegens ziekte opschorten. Na de zomervakantie werden de bestuurscontacten die via Margriet Hielkema liepen, overgenomen door Ineke Veldhuis-Meester. In oktober kwam Greetje de Vries de geleiden van de commissie versterken, waarmee de Groningse component voorlopig zeker gesteld is.

Als de lezer de namen van de commissieleden optelt dan wordt duidelijk dat de commissie wel wat versterking kan gebruiken. Daaraan is ook gewerkt, en niet zonder succes. Maar de continuïteit is nog enigszins onzeker.

Het rapport van de commissie-De Wit heeft enkele keren de aandacht van de commissie gevraagd. Die commissie pleit voor de instelling van een leerstoel vakdidactiek. Ook de Commissie Havo/Vwo mist een landelijk punt ter bevordering van de geschiedenisdidactiek. Daarom werkt de commissie alvast aan een landelijk historisch didactisch documentatiecentrum. De Leidse universiteit heeft onderdak geboden aan zo'n centrum.

Daarnaast hield de commissie zich weer bezig met het opbouwend kritisch volgen en becommentariëren van de stofomschrijving over het onderwerp 'Nederland 1880-1919' en met het onderwerp 'Duitsland en Europa 1945-2000'. In de personele sfeer was er de laatste jaren vrijwel steeds overlap tussen de Commissie Havo/Vwo en de stofomschrijvingscommissies. Mede daardoor is er nu de door de recente evaluaties vanuit de stofomschrijvingscommissies gevoede publicatie *Naar een thema voor het Centraal Eindexamen geschiedenis en staatsinrichting. Een handreiking voor de stofomschrijving van een thema voor het CE geschiedenis en staatsinrichting* tot stand gekomen, die voortaan door het VGN-bestuur als spoorboekje voor toekomstige stofomschrijvers uitgereikt zal worden. De Commissie Havo/Vwo is Peter Wester dank verschuldigd voor de eindredactie van de handreiking. Toekomstige stofomschrijvers hoeven voortaan niet meer elke keer het wiel uit te vinden.

Een der hoofdtaken van de commissie is sinds jaren de organisatie van de regionale besprekingen van de eindexamens geschiedenis en staatsinrichting voor de afdelingen havo en vwo. Ook dit jaar verrichtte de commissie die taak. In het kader hiervan was het ook dit jaar nodig om te

Utrecht de voorzitters van de regionale besprekingen bij elkaar te laten komen teneinde afspraken te maken over hetgeen wel, en vooral ook over hetgeen niet door de wetenschappelijk verantwoorde beugel kan als het gaat om het interpreteren van de correctiemodellen die ons van Rijksweg worden toegezonden.

Bij de berichtgeving naar buiten werd door de commissie een fout gemaakt. Mea culpa roepen hielp niet meer, en de rectificatie van de verkeerd vermelde datum van de regiobesprekingen werd niet op alle scholen op tijd door de geschiedenisdocenten ontvangen. Inmiddels is het draaiboek verbeterd en uitgebreid.

In het kader van de voorbereiding op de Tweede Fase, hield de commissie zich een middag bezig met een door commissielid Peter Westerveld verzorgde ICT-demonstratie. Ook een uiteenzetting door geschiedeniscollega Ad Oostveen, afkomstig van het Peellandcollege in Deurne, vond plaats in het kader van de voorbereiding op de Tweede Fase, vooral met het oog op de invulling van het examendossier voor het vak geschiedenis en op het profielwerkstuk.

Staatssecretaris Adelmund lijkt ook naar het soort geluiden geluisterd te hebben die de commissie hoorde. Kern is dat 'het allemaal niet te veel moet worden' anders hebben we overspannen leerlingen, en misschien ook nog overspannen docenten. Sluit als het even kan op datgene aan wat je al in school hebt, en let erop dat veel vaardigheidsoopdrachten als groepswork gedaan kunnen worden; zie hier in kort bestek de boodschap van Ad, die in de praktijk bezig is met de Tweede Fase.

Ten slotte is een voorwerp van aanhoudende zorg voor de commissie de invulling van het gemeenschappelijk deel voor de vakken geschiedenis en maatschappijleer in de Tweede Fase voor vwo en havo. Of beter: het gebrek aan een combi-vak. De commissie zal op korte termijn voorstellen doen om die invulling te plegen, en zal inventariseren welke maatregelen nodig zijn om de politieke kanalen schoon te blazen die een historisch verantwoorde, inhoudelijk onderbouwde, gezamenlijke invulling voor havo en vwo tegenhouden of bemoeilijken.

Daarmee kan de lezer zich een voorstelling vormen van de agenda van de commissie in het komende jaar.

Namens de Commissie Havo/Vwo,
Theun Dankert

COMMISSIE VOLWASSENENEDUCATIE

Leden: Iet Attema (voorzitter en penningmeester), Margriet Vencken-Martens (secretaris), Elzelien van Gils, Jorien Ruyters en Chris van Asperen. Renée Schreuder vertegenwoordigt het bestuur van de VGN in de commissie.

In 1998 is de commissie zes keer bijeen geweest. De samenstelling is als volgt veranderd. We hebben afscheid genomen van Ans van Bekkum, Marie Louise Teunissen en Ineke Mentink. Chris van Asperen is toegetreden als nieuw lid.

Activiteiten 1998

Door de invoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB) vanaf 1 januari 1997 zijn de scholen voor voortgezet algemeen onderwijs voor volwassenen

(VAVO) opgenomen in een Regionaal Onderwijs Centrum (ROC). Daarin zijn VAVO-scholen een onderdeel van de unit educatie. Binnen deze units wordt ook Nederlands voor anderstaligen (NT-2), schakelonderwijs naar beroepsonderwijs en basiseducatie aangeboden. Deze gigantische operatie heeft heel wat voeten in de aarde gehad.

Door de nieuwe structuur met fusieprocessen en schaalvergroting ontstond er nogal wat onrust en onzekerheid op de werkvloer. Dit ging gepaard met extra werkdruk door toename van overlegstructuren, verkorting van lessentabellen en onvoldoende concrete vernieuwingsplannen.

Door de veranderde financiële structuur kregen de VAVO's te maken met steeds nieuwe bezuinigingsrondes. In de meeste gevallen stellen meerdere gemeenten de budgetten vast. Het is ons opgevallen dat beleidsmakers de rol van het VAVO nogal eens onderwaarden. De tendens is dat meer geld beschikbaar is voor korte schakeltrajecten naar het beroepsonderwijs dan voor algemene vorming. En uiteraard komen algemeen vormende vakken hierdoor in de knel.

Aan de veranderingen ten gevolge van de ROC-vorming werd in de commissie veel aandacht geschonken.

Ondanks deze ingrijpende ontwikkelingen zijn op de diverse scholen docenten steeds weer enthousiast bezig in te spelen op de veranderende situatie in het onderwijs.

Om leerlingen beter op maat te kunnen bedienen zijn de zogenoemde studiecentra of open leercentra, die enige tijd geleden opgestart zijn, verder uitgebreid. Ook voor geschiedenis zijn in deze centra diverse faciliteiten beschikbaar zoals software programma's, video's, zelfwerkzaamheidsoopdrachten, boeken en naslagwerken. In juni 1998 bracht de commissie een bezoek aan het studiecentrum van het Joke Smit College, vestiging Reijnier Vinkeleskade in Amsterdam.

Dit jaar zijn in het VAVO interdisciplinaire werkgroepen gestart om na te gaan hoe de vernieuwde bovenbouw vorm kan krijgen. Dit is geen eenvoudige klus mede gezien de drempels die vanuit het reguliere voortgezet onderwijs ingebouwd zullen worden. Uiteraard proberen wij als commissie goed zicht op deze ontwikkelingen te krijgen.

Verder stonden het invoeren van de kwalificatiestructuur educatie (KSE) en het moduleren van het lesmateriaal op de agenda. Het is ons nog onduidelijk hoe de relatie tussen KSE en de nieuwe bovenbouw in het algemeen vormend onderwijs zal zijn en wat dit zal betekenen voor het vak geschiedenis en staatsinrichting.

We hebben het afgelopen jaar materialen en ideeën over bovengenoemde ontwikkelingen uitgewisseld en zien de toekomst met enige zorg tegemoet.

Plannen voor 1999

We gaan via een artikel in *Kleio* collega-geschiedenisdocenten informeren over het onderwijs voor volwassenen in het verleden en nu. Daarin zal ook aandacht geschonken worden aan de rol van de Commissie voor Volwasseneneducatie in de afgelopen jaren en haar plannen voor de nabije toekomst.

Het VAVO is nu het vangnet voor veel jongeren die het voortgezet onderwijs zonder diploma hebben verlaten. Dit zijn vaak jongeren uit achterstandsgroepen die wat meer tijd nodig hebben en jongeren met grote persoonlijke problemen. Het is nog maar de vraag of de nieuwe bovenbouw in het voortgezet onderwijs dit probleem van uitval kan oplossen. Wat gebeurt er met leerlingen die niet meteen de juiste sector

op vbo/mavo of het juiste profiel havo/vwo hebben gekozen? Krijgen ze nog een herkansing om hun keuze bij- of her- te stellen? Het VAVO heeft al jarenlang de expertise in huis om deze problemen op te lossen. Behoudt de VAVO haar faciliteiten om deze belangrijke maatschappelijke klus te klaren? Hoe gaat het VAVO zelf de nieuwe bovenbouw gestalte geven? Welke rol krijgt het toebedeeld als 'bezemwagen' van de oude structuur?

We zijn van plan over de nieuwe ontwikkelingen materialen en ideeën te verzamelen en uit te wisselen. Uiteraard met speciale aandacht voor de positie van het vak geschiedenis en staatsinrichting. Het lijkt ons zinvol om hierbij een grotere groep geschiedenisdocenten uit het VAVO te betrekken. Over deze plannen zullen we collega-geschiedenisdocenten uit het VAVO binnenkort benaderen. Ons doel is binnen alle nieuwe structuren een goed tweede kans onderwijs voor geschiedenis en staatsinrichting in stand te houden.

Namens de Commissie Volwassenen Educatie,
Iet Attema

DIDACTIEK- EN ACTIVITEITENCOMMISSIE

De commissie bestaat uit Will Bouwman, Margreet Braams, Tineke de Danschutter, Hans Kummerer, Louis Nolet, Johan Raven en Ruud Soeter (voorzitter). Onze secretaris, Hans Kummerer, werd in maart penningmeester van de VGN. Het secretariaat werd vanaf dat moment overgenomen door Louis Nolet. Wel blijft Hans penningmeester van de didactiekconferentie. In de samenstelling van de commissie traden in de loop van 1998 geen wijzigingen op.

De commissie vergaderde negen keer.

Activiteiten 1998

Op 30 en 31 januari vond in Vught onder het motto 'Een vak met verbeelding' de didactiekconferentie plaats. Er waren honderdtwintig deelnemers, die, zoals uit de evaluatie bleek, zeer tevreden waren. Van de gemeenschappelijke onderdelen scoorden de cartoonist Behrendt en Jacques de Vroomen (dramatiseren) zeer hoog. Bij de workshops kregen vooral de inleiders Idzard van Manen (Laat leerlingen vertellen), Kees van Kemenade (Warpoets: gedichten als bron), Henk van Duijsen (Liederen in het onderwijs) en Arja van Veldhuizen (Museumbezoek door leerlingen) een hoge waardering. Overigens gold voor alle centrale activiteiten en workshops dat er slechts weinig onvoldoendes werden uitgedeeld.

In het juli/augustusnummer van *Kleio* zijn de inleiding van Willem Frijhoff (hoogleraar VU Amsterdam) en aangepaste teksten van de workshops van Idzard van Manen (vakdidacticus UvA) en Wiel Lenders (directeur Bevrijdingsmuseum 1944 Groesbeek) opgenomen. Hetzelfde geldt voor de workshop van Henk van Duijsen, maar daarvoor moet u het oktober/novembernummer raadplegen.

In 1998 werd in tegenstelling tot hetgeen gebruikelijk is geworden geen startersconferentie georganiseerd. In het verslag over 1997 hebben wij gemeld dat het aantal deelnemers erg laag was en dat wij ons zouden bezinnen op een programmering en campagne die tot een grotere toeloop zouden leiden. Ons denken heeft geresulteerd in een nieuwe aanpak: de startersconferentie begint een dag voor de didac-

tiekconferentie - voor de starters wordt een aparte conferentie georganiseerd, maar er is tegelijk de mogelijkheid aansluitend een deel van de didactiekconferentie bij te wonen.

Van 25 april t/m 5 mei werd een excursie gehouden naar St. Petersburg, georganiseerd in samenwerking met de stichting Went. Hoewel het aantal deelnemers beperkt was kunnen we van een geslaagde reis spreken. In dit nummer van *Kleio* heeft een van de deelnemers haar reisimpressies verwoord.

Het programma bood tal van zaken die normaliter niet op het menu van een touroperator staan. Zo was er een bezoek bij een Russische familie thuis, een hernieuwde kennismaking met het ook in 1985 bezochte Herzen-instituut (een vooraanstaande lerarenopleiding), een bezoek aan een school waar een tweetal geschiedenislessen werd bijgewoond, een bezoek aan het tot voor kort gesloten Archief van de Russische Marine, een dagtocht naar de marinebasis Kronstadt enzovoort. De gids was uitstekend, het programma interessant en het weer was goed ...

Op 13 juni vond de jaarlijkse korte excursie plaats, ditmaal naar Delft en Willemstad. Hoewel de 32 deelnemers tevreden waren constateren we achteraf dat het programma wel erg vol was. Na een lezing in het Delftse Legermuseum door professor A.Th. van Deursen vond een rondleiding plaats over de tentoonstelling 'Van Maurits naar Oranje, tactiek en triomf van het Staatse leger'. Na de lunch vertrokken de deelnemers naar Willemstad waar eveneens rondleidingen werden gehouden.

Het welslagen van de dag was voor een groot deel het gevolg van de inbreng van Margriet Hielkema en haar zus. Beiden danken we hierbij van harte.

Tegen het eind van het jaar, op zaterdag 21 november, werd het veertigjarig bestaan van de VGN in Dordrecht gevierd. De organisatie berustte bij onze commissie. Na een welkomstwoord door de loco-burgemeester hield Kees Weltevrede een feestrede waarna hij de Huib de Ruijterprijs uitreikte aan Ruud Soeter. Na een boeiende causerie door Jan van Herwaarden over de geschiedenis van Dordrecht vertelde Anita Pijpelink iets over de geschiedenis van onze vereniging. Na de lunch verspreidden de deelnemers zich in groepen onder deskundige leiding over Dordrecht om 's avonds de dag met borrel en diner af te sluiten.

In het vorige jaarverslag werd melding gemaakt van contacten die de commissie buiten de VGN onderhoudt. Dat is in 1998 niet veranderd. Erfgoed Actueel, het Landelijk Overleg Omgevingsgeschiedenis en mensen uit de archiefwereld, museumwereld en de wereld van de monumentenzorg zijn min of meer vaste gesprekspartners geworden. Wel constateerden we in de loop van 1998 dat het wenselijk zou zijn als de diverse contacten vanuit het bestuur enige coördinatie zouden krijgen.

De plannen voor 1999

Op 29 en 30 januari zal de jaarlijkse didactiekconferentie worden gehouden, wederom in Huize Bergen in Vught. Ons motto: 'Geschiedenis, een machtig vak!'. Het is wederom gelukt een groot aantal interessante workshop-inleiders en 'plenaire sprekers' bijeen te krijgen. Nieuw in de conferentie is een aantal debatbijeenkomsten waarvoor wij ter zake kundigen hebben uitgenodigd. De debatten worden gevoerd over

hete hangijzers als de positie van staatsinrichting, intercultureel onderwijs en de verpretarking van musea.

Onze doelgroep bestaat uit docenten geschiedenis en staatsinrichting in alle sectoren van het onderwijs en medewerkers van cultuurhistorische instellingen. We rekenen op ruim honderd deelnemers.

Zoals hierboven al vermeld gaat de startersconferentie 'Alle begin is moeilijk' ten dele aan de didactiekconferentie vooraf: zij begint op donderdagmiddag 28 januari. De deelnemers volgen een eigen programma, maar wonen wel de openingslezing van de didactiekconferentie bij. Indien zij daar prijs op stellen kunnen zij vanaf vrijdagmiddag doorgaan als deelnemers aan de didactiekconferentie. Dit is min of meer een experiment. Met deze combinatie hopen wij de aantrekkingskracht van de startersconferentie te verhogen. Bovendien hebben net begonnen collega's nu wat meer tijd om op hun school een aanvraag voor nascholing in te dienen. In de afgelopen jaren werd de startersconferentie in november gehouden. De aanmelding daarvoor diende te geschieden op een tijdstip waarop onze nieuwe collega's op hun scholen nog maar net waren begonnen.

Daarnaast hopen wij via de startersconferentie nieuwe actieve leden te vinden voor allerlei activiteiten van de VGN, bijvoorbeeld als leden van commissies. Door het bij elkaar brengen van starters- en didactiekconferentie kunnen we oude en nieuwe VGN-leden met elkaar in contact brengen.

Een groot deel van de activiteiten in 1999 zal bestaan uit de voorbereiding van de didactiekconferentie in 2000. Leidraad zal, zoals gebruikelijk, zijn: wat kunnen we onze leden bieden dat direct van nut is en toepasbaar in de alledaagse praktijk?

Vorig jaar is het al op deze plaats geconstateerd: het gaat niet echt goed met de meerdaagse excursies. Toch zijn we van plan ook dit jaar, wederom in samenwerking met de stichting Went, die de excursie organiseert, een reis van ± 30 april tot en met ± 9 mei naar enkele hanzesteden in Estland en Letland te houden. Heen- en terugreis geschieden per vliegtuig. Naast de cultuur zal ook de natuur aandacht krijgen.

Al vaker is binnen de commissie gesproken over de vraag of voor een korte meerdaagse excursie niet voldoende leden te vinden zouden zijn om de organisatie ervan te rechtvaardigen. Een aantal leden kan immers als gevolg van kleine kinderen thuis niet langdurig het gezin verlaten, maar misschien wel voor een korte periode. En er komen, denken wij, in de toekomst meer jonge leden bij: scholen trekken nieuwe leraren aan. Daarom gaan we nu maar eens proberen of er een markt is voor korte trips. Half mei houden we waarschijnlijk een tweedaagse reis naar Luik, Lier, Leuven en Bokrijk.

Zoals altijd streven wij ernaar beide excursies meer te laten zijn dan een reisje naar het buitenland, vergelijkbaar met het doorsnee-programma van een gespecialiseerde tour-operator. Wij openen het liefst deuren waarachter normaliter verborgen zaken liggen.

De contacten buiten de vereniging zullen we aanhouden en, waar nodig, intensiveren. Dat geldt zowel het Landelijk Overleg Omgevingsgeschiedenis als Erfgoed Actueel en de museum- en archiefwereld.

Namens de commissie,
Louis Nolet, secretaris

COMMISSIE VROUWEN- EN GENDERGESCHIEDENIS

In het kalenderjaar 1998 is de samenstelling van de commissie gewijzigd. Brigitte Kleyer (aan het begin van het jaar) en Zonneke Matthée (aan het eind van 1998) hebben de commissie verlaten. Annemieke Windt en Sasja Beerendonk versterken de commissie respectievelijk vanuit de mediahoek en de uitgeverwereld/bavo. In 1999 neemt Gerda Geerdink de taken als penningmeester van Zonneke Matthée over.

De commissie is in 1998 zeven keer bijeen geweest om de voortgang van de verschillende activiteiten te bespreken, alsmede om nieuwe initiatieven te ontplooiën.

Jaarverslag 1998

In het begin van het jaar is de commissie druk bezig geweest met het voorbereiden van de viering van haar tienjarig bestaan tijdens het ochtendprogramma van de jaarvergadering van de VGN op 21 maart. Tijdens deze ochtend is het katern *Honderd jaar vrouwen- en mannenwerk* van Corrie van Eijl, Bregje Pel, Janneke Riksen en Marianne Zewald aan Paul Rosenmöller uitgereikt. Dit katern is onder andere verschenen vanwege het herdenkingsjaar van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid in 1898. De leerlingen van Bregje Pel hielden een tafelgesprek over de taakverdeling tussen man en vrouw. Het doel van het katern, de blik verruimen met betrekking tot de taakverdeling tussen mannen en vrouwen, en de veranderingen daarin, werd op deze manier bereikt.

Door middel van workshops bij de KPC-groep (in samenwerking met het Amsterdams Historisch Museum) hebben de auteurs van het katern duidelijk gemaakt wat de mogelijkheden van het boekje zijn bij het maken van praktische opdrachten, het doen van onderzoek en het bezoeken van musea. Het katern is ook heel goed te gebruiken in de lessen Oriëntatie op Studie en Beroep.

Vanwege het tienjarig bestaan zijn Bregje Pel (oud-lid), Janneke Riksen (oud-lid), Marianne Zewald en Zonneke Matthée geïnterviewd voor *Kleio*; Mariëtte Matthijssen en Marianne Zewald werden ondervraagd voor *Historica*.

De commissie heeft recensies geschreven over *Vrouwen, leven en werk in de twintigste eeuw* voor *Kleio* en *Historica*. Ook verschenen er besprekingen van *Schoon genoeg. Huisvrouwen en huishoudtechnologie in Nederland 1898-1998*, *Gezond en wel. Vrouwen en de zorg voor gezondheid in de twintigste eeuw* en *Beroep: kunstenaars. De beroepspraktijk van beeldende kunstenaressen in Nederland 1898-1998* in *Kleio*.

Ook heeft de commissie commentaar geleverd op en adviezen gegeven aan de stofomschrijvingscommissie betreffende de uitwerking van het examenonderwerp 'Duitsland en Europa 1945-2000'.

Fia Dieteren heeft in samenwerking met het Centrum Vrouwen en Exakte Vakken en de Werkgroep Vrouwen en Geschiedenis van de Exakte Vakken op 24 september een succesvolle studiedag over 'Techniek in het huishouden' georganiseerd.

De lerarenopleiders vrouwengeschiedenis (waaronder Marianne Zewald en Gerda Geerdink) van vijf Hogescholen hebben een gezamenlijke module ontwikkeld. Deze zogenaamde HBO-module Vrouw-man-arbeid is in het kader van de herdenking van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid (1898) verschenen en zal op de Hogescholen gebruikt gaan worden.

In het kader van het examenonderwerp 'Op het breukvlak van twee eeuwen, Nederland 1880-1919' heeft Fia Dieteren in Zwolle en Amsterdam gesproken. Marianne Zewald heeft workshops over dit examenonderwerp gegeven op de Erasmusuniversiteit/Hogeschool Rotterdam e.o.

Fia Dieteren zal in 1999 lid worden van de redactie van *Historica* waardoor de contacten met de VVG gecontinueerd worden.

De commissie heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van materiaal voor het toepassen van vrouwen- en gendergeschiedenis binnen de eindtermen van de Tweede Fase.

In het kader van de herdenking van de Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid 1898/1998 hebben de commissieleden allerlei activiteiten bezocht.

In 1998 zijn de contacten met verschillende instellingen, verenigingen en uitgeverijen gecontinueerd. Met name te noemen zijn: de Vereniging voor Vrouwengeschiedenis (VVG), Het Internationaal Informatiecentrum en Archief voor de Vrouwenbeweging (IIAV), Stichting Vrouwencontact, Vrouwen en Exacte Vakken, Steunpunt Emancipatie HBO en de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO).

Activiteitenplan 1999

Na een jaar van evenementen en activiteiten kiest de commissie voor 1999 als speerpunt de publicatie van lesmateriaal/lessuggesties aansluitend bij de Tweede Fase.

Basisvorming, examenprogramma vbo/mavo en havo/vwo

De positie en aandacht voor vrouwen- en gendergeschiedenis bewaken door:

- het publiceren van lesmateriaal c/q lessuggesties met daarin voorbeelden hoe vanuit de domeinen van de Tweede Fase de categorie sekse concreet kan worden uitgewerkt in lessen;
- het screenen van Tweede Fase methoden en nieuwe methoden voor de basisvorming op de toepassing van vrouwen- en gendergeschiedenis;
- het adviseren van de stofomschrijvingscommissie;
- onderzoeken van de mogelijkheid van een eigen homepage met links o.a. ten behoeve van leerlingen;
- aandacht voor de verspreiding van het boekje *Honderd jaar vrouwen- en mannenwerk*.

Publiceren in Kleio

- Publicatie van een artikel over de theoretische ontwikkeling van vrouwen- en gendergeschiedenis voorafgaand aan de lesideeën voor de Tweede Fase.
- Publicatie van lesmateriaal/lessuggesties met daarin voorbeelden hoe vanuit de domeinen van de Tweede Fase de categorie sekse concreet kan worden uitgewerkt in lessen.
- Publicatie over 'De biografische benadering. Grote mannen en vrouwen in de les'. Een uitwerking en reactie op het artikel van Guido Everts (in *Kleio* 1998/7).
- Recenseren van boeken op het terrein van vrouwen- en gendergeschiedenis.

Opleidingen

- Continueren van de jaarlijkse bijeenkomst van opleiders vrouwen- en gendergeschiedenis van de tweedegraads lerarenopleidingen.
- Bewaken en de aandacht vragen voor de onderdelen vrouwen- en gendergeschiedenis in de curricula van de lerarenopleidingen met name het gebruik van de gezamenlijke module *Vrouw, man en arbeid 1898-1998*.
- Ontwikkeling van een lesmodule voor het HBO binnen

het kader van emancipatieprojecten van het steunpunt Emancipatie HBO.

Contacten

- Onderhouden van contacten met vrouwen-, onderwijs- en emancipatieorganisaties.
- Onderhouden van contacten met andere commissies om aandacht te houden voor vrouwen- en gendergeschiedenis.

REDACTIE KLEIO

De 39e jaargang van *Kleio* telde acht nummers, met in totaal 412 bladzijden, waarvan 28 gele pagina's met vergaderstukken.

De redactie heeft ernaar gestreefd de lijn van de laatste jaren voort te zetten, dat wil zeggen: een aantrekkelijk blad uitbrengen, dat een waardevolle begeleidingsfunctie vervult voor geschiedenisdocenten en eenieder die verder - beroepsmatig dan wel uit passie - met het geschiedenisonderwijs te maken heeft.

We proberen een evenwicht te vinden tussen didactische en vakinhoudelijke artikelen, en die elementen te laten afwisselen door reportages, interviews en allerhande overige berichtgeving. De Kleiokrant en de rubrieken Kleioskoop, Museumnieuws en Boek van de maand completeren, samen met het boekennieuws en de recensies, de uitgave.

Daarnaast vormt *Kleio* als verenigingsblad van de VGN het niet weg te denken contactorgaan tussen bestuur en leden, en tussen de leden onderling.

Ook in dit jaar heeft *Kleio* de ontwikkelingen op het gebied van het geschiedenisonderwijs weer op de voet gevolgd. Dit bleek onder meer uit:

- de royale berichtgeving over de herdenking van de Vrede van Munster;
- de uitvoerige journalistiek met betrekking tot het rapport De Wit, zowel inhoudelijk als wat betreft de discussies eromheen;
- een interview met de makers van de stofomschrijving 'Nederland 1880-1919';
- reportages rond de invoering van de Tweede Fase.

Eén nummer (juli/augustus) was grotendeels gevuld met bijdragen afkomstig uit de onvolprezen didactiekconferentie, die in 1998 handelde over het thema 'Geschiedenis, een vak met verbeelding'. Gewoontegetrouw was het laatste nummer van de jaargang grotendeels gevuld met artikelen rond het nieuwe eindexamenonderwerp.

De redactie kwam in 1998 tien maal voor vergadering bijeen, steeds ten huize van onze eindredacteur Tineke Bogaerts.

In de loop van het jaar moest Harry Jansen, die sinds 1994 deel uitmaakte van de redactie, om gezondheidsredenen zijn redactielidmaatschap beëindigen. *Kleio* dankt aan hem een aantal waardevolle bijdragen op vakwetenschappelijk terrein. Zijn plaats wordt ingenomen door Stefan Boom.

De redactie neemt zich voor de komende, veertigste jaargang te markeren met themanummers rond de Tweede Fase, het millennium en het nieuwe eindexamenonderwerp. Zo hopen wij de VGN-leden en andere lezers van ons blad een goede service te bieden.

Jan van Oudheusden,
redactievoorzitter.

Financieel jaarverslag 1998 en begroting 1999

Het afgelopen jaar is weer afgesloten met een nadelig saldo van bijna f9000,-. De vereniging sluit nu al zes jaren achtereen het jaar af met een nadelig saldo. Het betekent dat het vermogen van de VGN nog steeds afneemt. Hoewel de kritische grens nog niet is bereikt, zijn er wel redenen tot bezorgdheid. De contributieverhoging voor het jaar 1999 zal hierin structureel niet de oplossing kunnen zijn.

Hoewel per saldo het aantal leden in 1998 is toegenomen met 39 en wij nu een ledenbestand hebben van 1820, baart het aantal opzeggingen, te weten 95 in 1998 en nu in 1999 al 20, ons grote zorgen. Wij verwachten een teruggang in het ledenbestand door de pensionering van oudere leden. Wij hopen met een gerichte wervingscampagne, vooral onder de jongere leraren, leden te mogen winnen.

De baten

Gezien de verhoging van de contributies en de abonnementstarieven wordt in 1999 een hoger bedrag verwacht dan in 1998.

De advertentieopbrengsten van *Kleio* vertonen een sterk stijgende lijn, dankzij de inzet van Tineke Bogaerts. Wij gaan er in de begroting van 1999 voorzichtig van uit dat dit zich voortzet. De didactiekconferentie konden we ook afsluiten met een batig saldo. Daarnaast heeft de lustmiviering van de VGN minder gekost dan begroot was, hetgeen vooral te danken is aan de optimale inzet van Johan Raven.

De dalende rente blijft ook de VGN parten spelen: ons spaargeld brengt steeds minder op.

De lasten

De meeste uitgaven bleven binnen de begroting. *Kleio*, ons gezicht naar de onderwijs- en geschiedeniswereld, overschreed de begroting, o.a. veroorzaakt door hogere drukkosten. De meeste commissies bleven binnen de begroting. Gezien onze financiële situatie vragen wij alle commissies binnen hun begroting van 1999 te willen functioneren.

De overigens zeer geslaagde uitreiking van de jeugd-boekenprijs heeft de VGN wel met een nadelig saldo opgescheept. Dit geldt eveneens voor de Pabo-studiedag. Om in de toekomst dergelijke activiteiten te kunnen blijven organiseren moeten zij zichzelf financieren en ingediend worden met een financieel verantwoord plan.

Ondergetekende heeft nu ongeveer een jaar de functie van penningmeester uitgeoefend. Ik mag u mededelen dat het een zeer boeiende en tijd vergende bezigheid is. Mijn dank gaat dan ook uit naar alle leden en commissies die in het afgelopen jaar mijn werkzaamheden hebben ondersteund. Het blijft van groot belang dat u tijdig declareert als u geld tegoed heeft uit de fondsen die onder mijn beheer vallen; vergeet u daarbij de bewijsstukken niet.

Mijn dank gaat uit naar de heer Houweling, die mij dit jaar veel heeft geleerd en met raad en daad klaar stond. Zijn echtgenote verzorgde voor ons op goede wijze de ledenadministratie.

Hans Kummerer,
penningmeester VGN

Balans per 31 december 1998 met vergelijkende cijfers per 31 december 1997

	31-12-98	31-12-97		31-12-98	31-12-97
Liquide middelen	322.649,45	408.552,59	Crediteuren	175.734,26	247.567,17
Debiteuren	16.363,23	26.244,93	Lustrumviering	---	15.000,-
Inventaris	1.000,-	650,-	Vermogen	164.278,42	172.880,35
	<u>340.012,68</u>	<u>435.447,52</u>		<u>340.012,68</u>	<u>435.447,52</u>

Rekening van baten en lasten 1998 met begroting 1999

Baten	Begroting 1998	Werkelijk 1998	Begroting 1999
Contributies	183.000,-	178.182,25	190.000,-
Abonnementen	22.000,-	22.192,-	30.000,-
Advertenties	9.000,-	14.895,-	10.000,-
Donaties	100,-	75,-	---
Verkoop VGN-uitgaven:			
Kleio-Didactica 6 t/m 20	500,-	262,-	250,-
Kleio, losse nrs.	200,-	424,50	200,-
Software	11.000,-	11.347,50	4.000,-
Conferenties/reizen e.d.:			
Pabo-studiedag	---	2.516,84	---
Didaktiekconferentie	30.250,-	40.890,-	40.000,-
Starters-conferentie	1.500,-	---	5.000,-
Excursie 'Maurits'	---	2.455,-	---
Hist. jeugdboekenprijs	---	2.682,35	---
Lustrumviering	15.000	15.045,-	---
Intrest	15.000,-	15.684,53	14.000,-
Onvoorziene baten	---	703,97	---
Nadelig saldo	25.625,-	8.601,93	14.150,-
	<u>313.175,-</u>	<u>315.957,87</u>	<u>307.600,-</u>

Lasten	Begroting 1998	Werkelijk 1998	Begroting 1999
Kleio	130.000,-	138.970,25	142.000,-
Verzendkosten Kleio	15.000,-	15.161,73	15.000,-
Bestuur	28.000,-	25.051,27	28.000,-
Administratie	13.000,-	13.072,88	14.000,-
Kosten betalingsverkeer	2.000,-	1.379,89	2.000,-
Algemene vergaderingen	4.000,-	3.512,58	5.000,-
CE-besprekingen	5.000,-	5.923,15	6.000,-
Commissies:			
PA-BO	3.000,-	2.760,30	3.000,-
BAVO/VMBO	3.000,-	2.357,50	4.000,-
HAVO/VWO	3.000,-	3.128,15	3.000,-
Redactie Kleio	6.000,-	5.676,76	6.000,-
Did. en activiteiten Cie.	5.000,-	5.075,03	5.000,-
Onderwijs Advies Cie.	3.000,-	2.786,05	3.000,-
Intercie. NHG/VGN	3.000,-	598,-	2.500,-
Volwasseneneducatie	2.500,-	2.879,90	2.500,-
Cliomatica	1.500,-	930,40	1.500,-
Vrouwengeschiedenis	3.000,-	1.919,65	2.500,-
Basisvorming	2.500,-	2.735,15	---
Internationalisering	500,-	409,75	500,-
Omgevingsonderwijs	250,-	143,-	250,-
Staatsinrichting	---	110,20	1.500,-
Huib de Ruyterprijs	1.000,-	1.000,-	1.000,-
Contributies binnenland	100,-	136,76	150,-
Contributies buitenland	2.000,-	2.413,42	2.500,-
Internat. samenwerking	5.000,-	935,-	4.000,-
Ledenwerving/PR	1.500,-	1.798,37	2.000,-
Afschrijving inventaris	650,-	1.374,43	1.000,-
Conferenties e.d.:			
Pabo-studiedag	---	2.671,12	---
Excursie 'Maurits'	---	2.586,40	---
Didaktiekconferentie	33.400,-	35.771,10	35.000,-
Startersconferentie	7.000,-	---	7.000,-
Lustrumviering	15.000,-	10.445,90	3.000,-
Bulletin-Board (tel.ab.)	275,-	---	---
Productie software	11.000,-	11.276,72	1.700,-
Hist. jeugdboekenprijs	---	5.259,13	---
Onvoorziene kosten	3.000,-	5.707,93	3.000,-
	<u>313.175,-</u>	<u>315.957,87</u>	<u>307.600,-</u>

Geschiedenis en staatsinrichting in de nabije toekomst

Het is al weer enkele maanden geleden dat het rapport *Het verleden in de toekomst* in de media en in het geschiedenisonderwijs enig stof deed opwaaien. De storm is wat geluwd, maar het rapport is geenszins onder het stof bedolven geraakt. De kans is groot dat op niet al te lange termijn een of meer commissies de grote lijnen van de commissie-De Wit nader gaan invullen.

De invulling die dan aan het geschiedenisonderwijs gegeven wordt, zal mogelijk voor lange tijd het geschiedenisonderwijs in Nederland bepalen: van basisschool tot en met Tweede Fase. Het is dus van groot belang dat het bestuur goed op de hoogte is van de wensen van de VGN-leden. Daarom wordt de jaarvergadering dit jaar voor een belangrijk deel gewijd aan uitwerking van enkele van de aanbevelingen van de commissie-De Wit. Aan de havo/vwo-commissie is gevraagd de inhoudelijke voorbereiding voor haar rekening te nemen, zodat het bestuur de handen vrij heeft om te luisteren en mee te praten. Vervolgens zal het bestuur haar beleid formuleren en voorleggen aan de commissies en publiceren in *Kleio*. Wij hopen op een grote opkomst!!!

In de maanden voor de zomervakantie is er al her en der druk van gedachten gewisseld over dat rapport; er is in *Kleio* geschreven, er was een ledenraadpleging op een snikhete dag in juni en er waren bijeenkomsten van vakdidactici, KPC en zelfs met onze Vlaamse collega's besteedden sommigen van ons op de Katholieke Universiteit in Brussel een studiedag aan deze materie. Het ging daarbij echter meestal over grote lijnen en over alle onderdelen van het rapport. En, zoals te verwachten van mensen die bij hun vak betrokken zijn, de discussies verliepen soms heftig en de standpunten liepen nogal eens uiteen.

Om op een zinvolle manier verder te kunnen gaan, om naar buiten toe sterk te staan, om de VGN-leden in eventuele toekomstige commissies een duidelijk advies mee te geven, lijkt de tijd gekomen om te onderzoeken over

welke zaken de meeste VGN-leden het min of meer eens zijn.

Twee uur is te kort om alle aanbevelingen onder de loupe te nemen. Wij stellen daarom voor om er één aspect uit te lichten: de 'canon'. Naast de verhouding tussen kennis en vaardigheden, is dit een punt waarover veel is gesproken en waarover de meningen soms behoorlijk uiteen leken te lopen: is een canon wel wenselijk? En mogelijk? En wat moet er dan in? Enzovoort.

Wij willen het vooreerst echter niet eens zozeer hebben over wát er wel in een canon moet staan en wat niet, maar over hóe wij graag zien dat een canon eruit ziet. Om de discussie zo concreet mogelijk te maken stellen wij een aantal varianten voor. Het zou mooi zijn als er na afloop van de vergadering meer duidelijkheid is over welke variant de meeste voorkeur geniet en welke variant(en) duidelijk niet.

Deze varianten kunt u, met een korte toelichting, hieronder vinden. Zij zijn enigszins gerangschikt naar mate van gedetailleerdheid: het meest gedetailleerd zijn de sub-domeinen van de Tweede Fase. Pas als je weet hoe gedetailleerd een canon het best zou kunnen zijn, kan er nagedacht worden over wat er dan in zou moeten en wat niet. Daarna kun je nadenken over welke leerling wat en wanneer zou moeten leren.

Nauw verbonden met deze materie is de vraag of eenzelfde canon voor iedereen wel mogelijk en wenselijk is.

Theoretisch gezien lijken drie opties mogelijk:

1 Een canon is een pakket nauwkeurig omschreven en door alle Nederlanders (=inwoners van Nederland) te beheersen kennis.

Om als staatsburger te kunnen functioneren, om je eigen tijd te begrijpen en het nieuws in de media te kunnen volgen, moeten de leerlingen historische basiskennis paraat hebben, die elke gemiddelde Nederlander paraat hoort te hebben. Het gaat dan om elementaire kennis. Per docent en per methode of school kunnen daarnaast nog aanzienlijke verschillen bestaan.

2 Er is voor iedereen een canon, maar die is niet noodzakelijk voor iedereen dezelfde.

Om als staatsburger te kunnen functioneren, om je eigen tijd te begrijpen en het nieuws in de media te kunnen volgen, moeten de leerlingen zich een pakket historische basiskennis eigen hebben gemaakt. Er zal echter een zekere vrijheid moeten bestaan in de invulling van het pakket omdat verschillende opvattingen recht van bestaan hebben. Zo kunnen wisselende prioriteiten worden gegeven aan bijvoorbeeld de lokale, nationale, Europese of mondiale aspecten, aan de betekenis van de godsdienst, vrede en veiligheid, gender, enzovoort. Zo kan rekening worden gehouden met de identiteit van de school, de hoeveelheid beschikbare tijd, de actualiteit en de deskundigheid van de docent.

3 Het streven naar een canon is in de huidige Nederlandse democratische samenleving onhaalbaar.

Het streven naar een gemeenschappelijk basispakket historische kennis zou vanuit deze optiek met de nodige scepsis moeten worden bekeken. Veel wijst er op dat de verschillen groot zijn. Enkele voorbeelden daarvan zijn een Leids onderzoek van vier veel gebruikte methodes die in totaal bijna 1000 personen bespraken. Twee van de vier boeken noemen Anne Frank. Van de andere twee noemt er een Balthasar Gerards wel. Mohammed, Piet Hein en Ho Tsj Minh komen in vier methodes voor, Jezus Christus, J.P. Coen en Gandhi in drie, Mozart en Marco Polo in twee, Von Stauffenberg, Marga Klompé en Fidel Castro in een. (Uit: *Geschiedenis in de klas* nr.47, 23-32)

Ook onderzoek aan de Amsterdamse universiteit toonde dit jaar groot verschil van mening aan tussen docenten geschiedenis. (Uit: *De Volkskrant* 22-1-1999) Aan de Nederlandse universiteiten en hogescholen krijgen studenten door hun hoogleraren verschillende handboeken voorgeschreven.

Overigens mag duidelijk zijn dat deze discussie over inhoud niet betekent dat de VGN vaardigheden blijkbaar niet meer zo belangrijk vindt! Vaardigheden en kennis vormen een Siamese tweeling; dat is telkenmale duidelijk gesteld. Maar vaardigheden en kennis kunnen ook los van elkaar besproken worden. De vaardigheden zijn al eerder grondig besproken. Nu lijkt de tijd rijp voor een zinvolle discussie over kennis in het geschiedenisonderwijs. Daarom vragen wij nu aandacht voor de stofkeuze, in het bijzonder voor de canon.

Ter voorbereiding vragen wij u kennis te nemen van onderstaande voorbeelden. Voor verdere informatie verwijzen wij u met name naar de aanbevelingen van de Commissie Geschiedenisonderwijs in *Het verleden in de toekomst*, maart 1998, 36-37) en het bestuursstandpunt zoals geformuleerd in *Kleio 8* van december 1998, 52-53. Een en ander is te vinden op de website van de VGN (<http://home.wxs.nl/~srd/vgn.htm>).

Dit geldt ook voor de lezingen uit Brussel. De lezingen die op de 'Expertmeeting' van 24 juni in Vught zijn gehouden, zijn uitgegeven door het KPC.

In december 1997 heeft *Geschiedenis in de klas* in samenwerking met de havo/vwo-commissie haar jubileumnummer *Kaf en Koren* gewijd aan deze materie. Er worden mogelijkheden gezocht om *Kaf en Koren* en de lezingen uit Brussel toe te zenden aan leden die zich hebben opgegeven voor de jaarvergadering.

Ook als u niet naar de vergadering komt, willen wij u vragen uw opmerkingen en vragen -zo mogelijk- van tevoren in te dienen; schriftelijk, per fax of e-mail bij de havo/vwo-commissie
Elise Storck, Elzenbroek 25,
4822 XE Breda,
tel + fax: 076 5420592,
e-mail: estorck@casema.net

Variant 1 **Uit: Examenprogramma vwo (profieldeel) subdomein B: Levensonderhoud en sociale verhoudingen**

De kandidaat kan
1 uitleggen onder invloed van welke omstandigheden en processen tijdens de overgang van een agrarisch-stedelijke naar een industriële maatschappij veranderingen zijn opgetreden in de economische en sociale structuur. Hij kan daarbij aan de hand van een nader afgebakend thema:

- Een verband leggen tussen economische ontwikkeling, processen van productie en distributie en de aanwending van kapitaal, arbeid, natuur en techniek;
- Beschrijven welke veranderingen zijn opgetreden in het bezit en de verdeling van productiemiddelen;
- Invloeden herkennen van deze historische processen op arbeidsomstandigheden en -verhoudingen;
- Een verband leggen tussen demografische ontwikkelingen, levensstandaard en industriële ontwikkeling;
- Opvattingen en waarden van sociaal-economische organisaties en sociaal-politieke bewegingen ten aanzien van de economische en sociale structuur vergelijken, en hun invloed met voorbeelden illustreren;
- De rol van overheden met betrekking tot veranderingen in de economische en sociale structuur herkennen;
- Sociaal-economische posities mede verklaren op grond van sekse, afkomst, opleiding, etniciteit en leeftijd;
- Historische interpretaties van economische en sociale verhoudingen en vergelijken en zijn eigen voorkeur voor één van deze interpretaties beargumenteren.

Variant 2 **Uit: 'Ons voorstel van een plattegrond' van het Platform Nascholing (een overlegorgaan van nascholingsinstellingen en SLO) uit Kleio 1996, nr.1, 16-21.**

Domein B Economisch-sociale oriëntatie

B.1 Economisch aspect

Pré-agrarische samenlevingen

Samenlevingen van het pré-agrarische type kwamen in Europa voor tot ongeveer 4000 v. Chr. voor. Mensen waren nomaden, die leefden van jagen en voedsel verzamelen. In latere histori-

sche perioden kwam dit type samenleving nog steeds voor, ook nog in de 20e eeuw, met name buiten Europa.

Agrarische samenlevingen

Agrarische samenlevingen kwamen in Europa voor tot ongeveer 1000 n. Chr. Mensen leefden in kleine gemeenschappen op een vaste plaats en voorzagen in hun materiële behoeften door landbouw (akkerbouw en veeteelt). Op beperkte schaal werd er handel gedreven; men kon niet in alles voor zichzelf zorgen, er was al sprake van ambachtelijke productie.

Agrarisch-stedelijke samenlevingen

Agrarisch-stedelijke samenlevingen kwamen het eerst voor in het Midden-Oosten, elders in latere perioden, tot in de 20e eeuw buiten Europa. In Europa was hiervan het eerst sprake in Griekenland vanaf 500 v. Chr. en vervolgens in Italië; vanaf 500 n. Chr. was in heel Europa sprake van deze vorm van samenleving. Het ontstaan van steden en het toenemend belang ervan is een belangrijk kenmerk van deze periode. De meeste mensen leefden van de landbouw; een kleine minderheid leefde in de steden van handel en industrie in ambachtelijke vorm. Nederland was in de 17e eeuw een voorbeeld van een agrarisch-stedelijke samenleving. In sommige streken woonde de helft van de mensen in steden. In het economisch leven namen handel, kapitaal, arbeid en techniek een belangrijke plaats in. Handelskapitalisme was een belangrijk kenmerk van de economie van de Republiek.

Industriële samenlevingen

Industriële samenlevingen ontstonden in Europa vanaf de 19e eeuw. De overgang naar dit type samenleving wordt de industriële revolutie genoemd. Kenmerkend voor deze periode zijn mechanisering van de productie, industriële massaproductie, verstedelijking, intensieve internationale handel en een in belangrijkheid toenemende dienstensector. Ontwikkelingen naar dit type samenleving komen nog steeds voor, vooral buiten Europa. In de tweede helft van de 20e eeuw werd een begin gemaakt met automatisering. Als gevolg van deze ontwikkelingen ontstonden aanvankelijk scherpe tegenstellingen in de arbeidsverhoudingen tussen ondernemers en arbeiders en was er sprake van slechte arbeidsomstandigheden.

De industriële groei en de toegenomen consumptie leverden problemen op voor het milieu. Dit werd vooral veroorzaakt door het toenemend energieverbruik, de intensieve exploitatie van de natuur en de verwerking van afvalproducten van de toenemende consumptie.

Kenmerkend voor de westerse industriële samenleving was kapitalisme, met een marktgerichte produktiewijze, met als doel het maken van winst. Daarnaast was er communisme, o.a. in Midden- en Oost-Europa; hierbij was sprake van een planeconomie, waarin de economie door regeringen werd geregeld.

B.2 Sociale verhoudingen

Het 17e eeuwse Nederland

In de agrarisch-stedelijke samenleving in de Republiek der Verenigde Nederlanden werd een onderscheid gemaakt naar standen. De positie van mensen werd bepaald door afkomst en bezit. Adel en rijke handelaren behoorden tot de hoogste laag, die beschikte over de politieke macht. Met name godsdienst had naast herkomst en sekse belangrijke invloed op de positie van mensen in de maatschappij.

Het vroegindustriële Nederland

In het 19e en 20e eeuwse industriële Nederland nam afkomst in belang af ten gunste van de factoren opleiding, beroep en inkomen enz. enz. Zie voor het vervolg Kleio 1996/1.

Variant 3

Uit: kerndoelen basisvorming 1998-2003

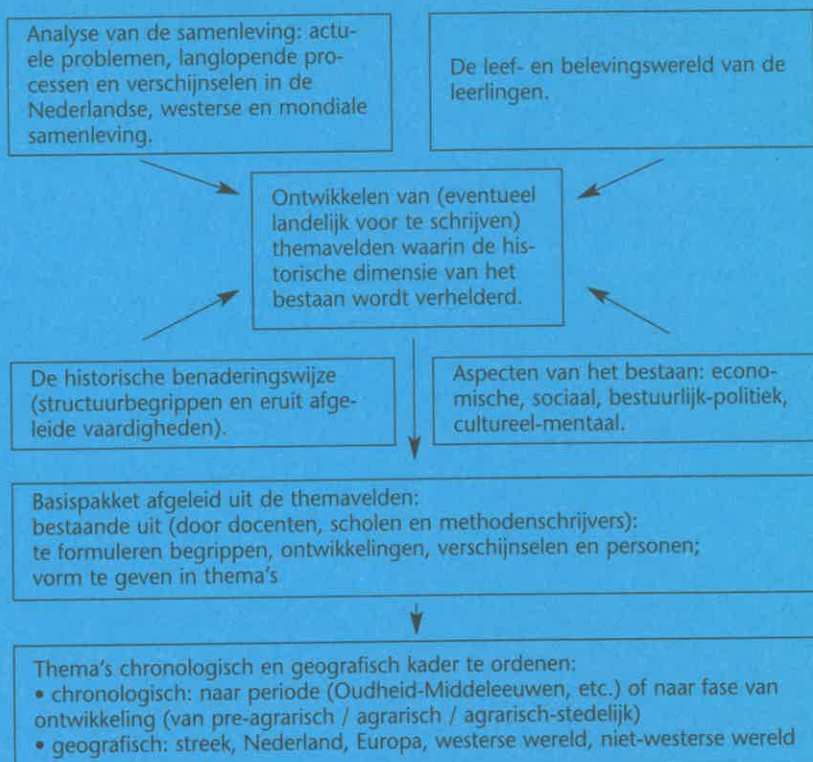
Domein B; Levensonderhoud en sociale verhoudingen.

7 De leerlingen kunnen enkele belangrijke economische ontwikkelingen beschrijven.

Het gaat daarbij om:

- Het ontstaan van de landbouw in de prehistorie;
- Het ontstaan van steden en van een stedelijke economie in de Middeleeuwen;
- De ontwikkeling van handelskapitalisme en ondernemerschap in de Republiek;
- De industrialisatie en automatisering in de 19e en 20e eeuw en gevolgen daarvan voor arbeidsomstandigheden en arbeidsverhoudingen;
- De ontwikkeling van kapitalisme en communisme als economische stelsels in de 19e en 20e eeuw.

Variant 4 Canon in themavelden met daaruit afgeleide begrippen

Voorbeelden van themavelden:

Hieronder volgen alleen de titels, zie voor volledige beschrijvingen:

Kaf en koren, p. 23-26.

- (1) Ontmoetingen tussen culturen
- (2) Staat en besluitvorming
- (3) Bestaansvoorzieningen, natuur en techniek
- (4) Relaties tussen generaties, seksen en bevolkingsgroepen
- (5) Oorlog en vrede
- (6) Materiële en immateriële vormgeving van het bestaan

Voorbeeld van uit een themaveld af te leiden begrippen, etc.

Uit het themaveld 4 af te leiden:

- begrippen: horigheid, lijfeigenschap, elite, regenten, stand, klasse, status, generatie, kerngezin, uitgebreide familie
- processen: emancipatie, industrialisatie
- verschijnselen: generatiekloof, bevolkingsgroei
- personen: Domela Nieuwenhuis, Troelstra, Aletta Jacobs, Wilhelmina, Drucker

De kern van het bovenstaande: themavelden met eruit afgeleide begrippen als 'canon' van de overheid.

Een themaveld is een beknopte beschrijving (bijvoorbeeld een half vel A-4), die duidelijk richting geeft aan de inhoud van het onderwijs en toch zo

breed is dat er diverse thema's uit kunnen worden afgeleid.

Uitgangspunten:

a. Er hoort veel meer stof in een basispakket thuis dan er in de beperkte lestijd kan worden onderwezen. Daarom is er geen specifiek pakket kennis algemeen verplicht te stellen, met evenveel recht zou zo'n pakket vervangen kunnen worden door een ander pakket.

b. De leerlingen hebben recht op een eigen pakket leerstof. Daarom schoolgeschiedenis en geen aftreksel van een universitair handboek.

c. Overeenstemming over de grote lijn ontbreekt in ons land. Daarom hebben meer grote lijnen recht van bestaan. Er kan niet één bepaalde grote lijn voorgeschreven worden.

d. De overheid dient zich daarom voor geschiedenis te beperken tot het omschrijven van themavelden en eruit afgeleide begrippen die brede instemming hebben van docenten geschiedenis en van het parlement.

e. Om vanuit de themavelden te komen tot een evenwichtig pakket van voor het schoolvak geschiedenis kenmerkende basiskennis, verwerkt in door de samenleving als relevant beschouwde thema's, moet met bepaalde factoren rekening worden gehouden. (Deze staan in het bovenstaande instrument).

weer bij het toegedekte lijk van zijn zoon. Als suggestie is dat genoeg.

Ten slotte leeft de film zich nog even uit in de doortocht door de zee en de vernietiging van farao's leger. In mijn geestelijk netvlies zit een schoolplaat gebrand, waarop het water aan weerskanten zo'n twee meter hoog staat. Mozes en de zijnen lopen er als door een graanveld doorheen. In de film is de spleet honderden meters diep, wel zo aardig als manifestatie van Gods almacht.

Na de doortocht is de film afgelopen. Ook in deze beperking toont de film meesterschap.

Een rolprent van klasse

Meer dan opgelucht keerde ik terug in het stadsleven. *The Prince of Egypt* is een heel genietbare film. Behalve door de ingetogenheid wordt de hoge kwaliteit gebracht door fraaie beelden. Bestaande Egyptische muurschilderingen zijn tot leven gewekt met vermijding van de potsierlijke effecten die sommige stripboeken dan bereiken.

Twee versies van Egyptenaren; die Joden volgen door de Rode Zee; de 'Bijbelse' tekening van Pieter Schuts uit de 'Beeldbijbel', onder de Egyptenaren van *'The Prince of Egypt'*.

Er is een aangename afwisseling van spectaculaire en ingehouden scènes, ondersteund door muziek. De Nederlandse synchronisatie is verbazingwekkend goed: wie beweert toch dat 'wij' zo iets niet kunnen? Ondertitels zijn natuurlijk anathema in een rolprent die ook een nog niet geletterd publiek aanspreekt. Wel is de vraag wat kleuters – trouwens ook oudere kinderen – aan moeten met woorden als 'blasfemie' en 'fataal'. De liedjes – gelukkig niet te talrijk en te lang – komen goed uit de Nederlandse monden. Zelfs heeft men het gedurfd een joodse tongval toe te passen.

Deze atheïst heeft zonder ergernis, maar ook zonder meewarigheid gekeken. De film geeft geen vroom beeldverhaal voor de zondagsschool, maar de bijbelse geschiedenis wordt ook niet gedenatureerd, zoals ik vaststelde toen ik het Oude Testament nog eens opsloeg. Zo bracht de film een ongodist tot bijbelstudie. Binnen de wetten van het genre is *The Prince of Egypt* een geslaagd (bewegend) beeldverhaal. Dit is een unieke prestatie, want op de een of andere manier wil het maar moeilijk lukken om serieuze geschiedenis in strips te vertellen. Het beeldverhaal is een subversief medium, dat het alleen goed doet als het onder de bank wordt gelezen. De 'comic' die wil onderrichten, wordt al gauw komisch.

Op een gelukkige wijze vermijdt *The Prince of Egypt* de vele valkuilen die een gewaagde onderneming als het 'vertalen' van de Bijbel met zich brengt.

Een film voor alle gezindten

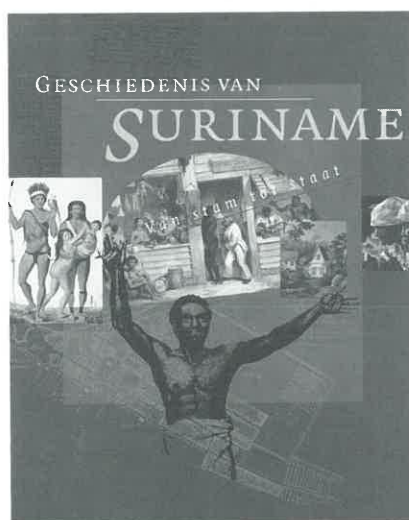
Postreligieus Nederland kan zijn kinderen met een gerust hart naar *The Prince of Egypt* sturen. Op een speelse wijze raakt de jeugd bekend met een belangrijke mythe van de westerse cultuur.

Christelijke landgenoten komen met de hele familie. De hele rij achter mij was in beslag genomen door een rits kinderen van oplopend formaat. De krijsende baby werd aan de borst gelegd. Zo zoog hij met de moedermelk het bijbelse verhaal in. Een van de dreumesen werd het na een tijdje te veel: "Ik wil geen film meer kijken. Ik heb een reuzenhonger". Deze werd in de pauze met een paar Marsen gestild. Maar na enige tijd laaide de rebelseheid weer op. Toen stelde het kind een vraag die tot nadenken stemt: "Waarom kijken we naar de film als het allemaal in de Bijbel staat?"

Drie delen koloniale geschiedenis van Nederland

20

Drie delen koloniale geschiedenis, fraai en kleurrijk uitgegeven, vormen, na een imposante stapel lesmateriaal, in eerste aanzet een product van wat kort na 1990 begon als het project 'Bouwstenen voor intercultureel onderwijs' van de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Leiden. Het project werd gefinancierd door fondsen van de Europese Commissie in Brussel en van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Enkele tientallen historici werkten eraan mee. Het wordt nu nog, in afgeslankte versie, voortgezet door het KPC in Leiden.

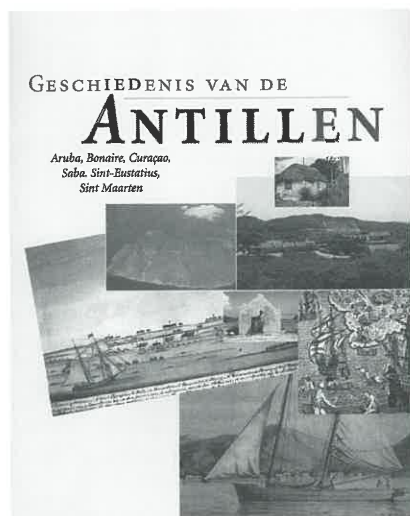
Voorzie deze geschiedschrijving in een behoefte?

Suriname

Toen ik onlangs aan mijn leerlingen van 4-havo de opdracht gaf het leven van hun grootouders en dat van hun ouders op bepaalde punten te vergelijken, leverde dat enkele verrassende werkstukjes op. Zo bleek Sjarita Gajadhar zich voor het eerst in haar zestienjarige leven serieus verdiept te hebben in haar 'roots'. Ze had intensief met haar grootouders gesproken en heel wat verhalen over migratie en aanpassing te horen gekregen. Helaas beschikte zij toen nog niet over het boek *Geschiedenis van Suriname*. Anders had Sjarita, als afstammeling van hindoestaanse Surinamers, het volgende te weten kunnen komen over haar (over)grootouders.

Toen in 1863 de slavernij werd afgeschaft, ontstond er een dringende behoefte aan arbeidskrachten van elders voor het werk op de plantages. Tien jaar later bereikte het eerste schip uit Brits-Indië, met aan boord 410 contractarbeiders, Suriname. De keuze Brits-Indië was afgekeken van het naburige Brits-Guyana, waarheen al 79.000 Brits-Indische contractarbeiders waren geëmigreerd, die de plantages weer tot bloei hadden gebracht. Misschien was de opa van de opa van Sjarita er al bij, was hij in de straten van Calcutta toevallig opgelopen tegen een emigratieagent, die hem overhaalde zich in te schepen. Hij moet straatarm geweest zijn, misschien wel een werkloos geworden wever die het niet had kunnen bolwerken tegen de textiel uit Engeland. De agent had een of ander rooskleurig verhaal opgehangen over een gouden toekomst in Suriname. Onder het contract zette opa's opa een kruisje (of een duimafdruk), want negen van de tien dat hij niet kon lezen of schrijven. Een beruchte passage in dat contract was de 'poenale sanctie' waarbij contractbreuk als misdrijf werd gesteld.

Betoveropa Gajadhar is in elk geval passagier geweest op een van de 64 schepen, waarmee in totaal 34.000 contractanten uit Brits-Indië naar Suriname werden vervoerd. De omstandigheden aan boord waren verre van ideaal. Slechts drie van de schepen

(tot 1907 voornamelijk zeilschepen) brachten alle opvarenden levend naar Suriname.

In 1916 kwam een eind aan de reizen, vooral door toedoen van protesten van Brits-Indische nationalisten zoals Gandhi.

Met het boek *Geschiedenis van Suriname* in de hand zou Sjarita het leven van nóg vier generaties Gajadhar gemakkelijk kunnen reconstrueren, tot en met de komst naar Nederland in de jaren zeventig. Maar óók dat van Creoolse Surinamers, of van afstammelingen van de ruim 30.000 Javanen die werden aangevoerd. Suriname heeft een kleurrijke en boeiende geschiedenis die nog door te weinig Nederlanders gekend wordt.

Uit dit voorbeeld blijkt al, dat de geschiedenis van Suriname niet alleen het verhaal is van het Nederlandse koloniale verleden, maar dat er ook raakvlakken zijn met thema's als strijd tegen slavernij, industriële revolutie, Brits imperialisme en opkomend nationalisme in Azië. De komst van de Aziaten is slechts één aandachtspunt, naast aspecten als de kolonisatie van Suriname, de slavernij, de Creolen, de overgang van kolonie naar rijkdeel, de republiek Suriname en de Surinamers in Nederland.

De koloniale geschiedenis van Suriname bracht mensen van zeer verschillende culturen, talen en godsdiensten bij elkaar. Na de afschaffing van de slavernij is geprobeerd eenheid te scheppen, onder meer door de Nederlandse taal in het onderwijs verplicht te stellen; anderzijds werd de verscheidenheid sterk vergroot door de immigratie van Brits-Indiërs en Javanen. Tussen de bevolkingsgroepen bestonden enorme culturele, sociaal-economische en geografische verschillen.

Geschiedenis van Suriname: van stam tot staat onderscheidt zich door relatief veel aandacht voor cultureel-antropologische aspecten (Indiaanse riten, winti, Hindostaanse bruiloften), voor historische beeldvorming (bijvoorbeeld over de vraag: hoe erg was slavernij?) en historiografie. De hoofdstukken worden onderbroken door een groot aantal illustratieve teksten, zodat de lezer ook heel wat te weten komt over onder meer het plantagesysteem, de Nederlandse slavenhalers, de bosnegers, de Hernhutters en de katholieke missie. De hand van Leo Dalhuisen, bekend

van de methode *Sprekend Verleden*, is duidelijk herkenbaar in het totale concept. Dat begint al met de van *Sprekend Verleden* bekende inleidende beschouwingen over natuur en bevolking, en het zet zich voort in de opbouw en indeling van het gehele boekwerk.

Relatief kort is het boek echter over de meer onverkwikkelijke zaken in de recente geschiedenis van de Republiek Suriname, zoals de staatsgreep van 1980, de traumatische decembermoorden van 1982 en de telefooncoup van 1990. Die worden haast terloops vermeld. De duistere rol van moordenaar en drugsmokkelaar Bouterse en de getroubleerde verhouding tot Nederland zouden in een eventuele volgende druk beslist veel meer aandacht verdienen.

Het boek vult duidelijk een lacune op. De docent kan met behulp van dit boek zijn eigen kennis aanvullen. De teksten zijn in dusdanig helder en concreet Nederlands verrat, dat ook leerlingen die met werkstukken bezig zijn, er zelfstandig mee aan de slag kunnen. De illustraties, waarvan vele in kleur, zijn talrijk en goed gekozen, zodat het ook een prettig kijkboek is.

Nederlandse Antillen

In veel opzichten oogt het boek *Geschiedenis van de Antillen* als vervolg-deel op het Surinameboek. Een vijftienkoppig auteursteam heeft eraan meegewerkt, waaronder enkele collega-geschiedenisdocenten die een tijdlang op de Antillen hebben lesgegeven. Ook in dit deel worden de hoofdstukken opgeluisterd door illustratieve teksten, onder meer met karakteristieken van elk van de zes eilanden afzonderlijk, en verder over zulke uiteenlopende thema's als Peter Stuyvesant, de Fraters van Tilburg, het verleden in de kookkunst en Betico Croes.

Gegeven de vele fotogenieke hoekjes op de eilanden wekt het geen verwondering, dat het boek minstens even uitbundig geïllustreerd is als het boek over Suriname.

Nog sterker zien we hier de hand van meester Dalhuisen, met name in de inleidende hoofdstukken, die ingaan op de vraag: 'Waarom het Antilliaanse verleden bestuderen?' en het probleem 'bespreken van de bronnen, hun waarde en beperkingen'. Verschillende interpretaties van het verleden (het Neerlandocentrische en het 'eilandelijke'

Bespreking van:

Eveline Bakker, Leo Dalhuisen, Maurits Hassankhan en

Frans Steegh,

'Geschiedenis van Suriname; van stam tot staat'

(Walburg Pers, Zutphen 1993),

174 blz., prijs f 39,50;

Leo Dalhuisen, Ronald Donk,

Rosemarijn Hoeft en Frans Steegh

(red.),

'Geschiedenis van de Antillen;

Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba,

Sint Eustatius, Sint Maarten'

(Walburg Pers, Zutphen 1997),

176 blz., prijs f 39,50;

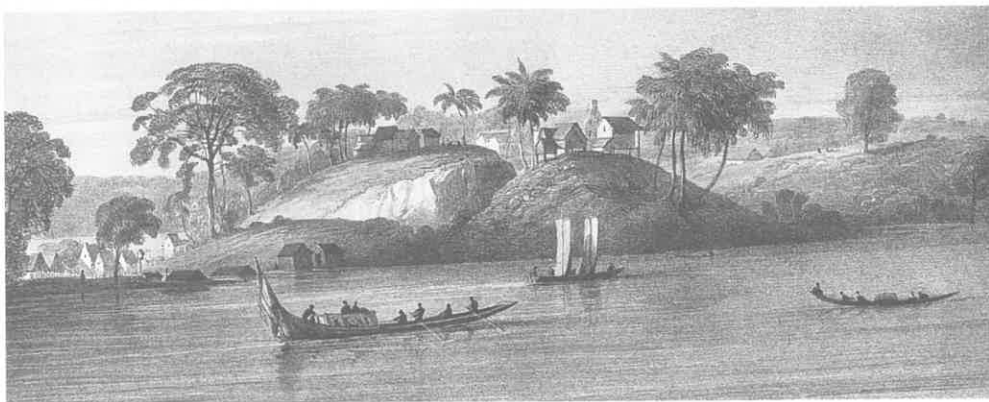
Frans van Baardewijk,

Mirjam Beijert, Leo Dalhuisen e.a.,

'Geschiedenis van Indonesië'

(Walburg Pers, Zutphen 1998),

192 blz., prijs f 39,50.

Gezicht op de Jodensavanne vanaf de Surinamerivier, getekend door Benoit.

perspectief) worden overzichtelijk naast elkaar geplaatst.

Vervolgens schildert het boek de natuur en de bevolking. Toen de eilanden in bezit kwamen van de West-Indische Compagnie, waren zij praktisch ontvolkt. Slechts schaarse archeologische resten herinneren aan de Indiaanse oerbewoners.

De uitvoerige behandeling van de transatlantische slavenhandel vormt deels een dubblure met het boek over Suriname. Over de overtocht krijgt de lezer echter nog meer details. Een slaaf aan de Goudkust had de waarde van drie tot vijf geweren. Tijdens de overtocht moest de bemanning van veertig tot zestig koppen zich behoorlijk gedragen tegenover de 'passagiers', want de kapitein ontving een premie op elke gezond afgeleverde slaaf. Toch waren de omstandigheden beroerd: hitte, ruimtegebrek, onnoemelijke stank. De oversteek op schepen van de WIC duurde gemiddeld 81 dagen. Eenmaal per dag werden de gevangenen gelucht en moesten ze oefeningen doen om de spieren te rekken. Tweemaal per dag gingen de vrouwelijke slaven met eten rond; eenmaal per dag kreeg de slaaf een pijpje tabak te roken.

De blanke elite in al haar schakeringen wordt omstandig beschreven. In de zeventiende en achttiende eeuw werd plantagelandbouw geïntroduceerd. Droogte bleef het grootste probleem. Allerlei experimenten met gewassen liepen op niets uit. In de negentiende eeuw vestigden zich veel particuliere ondernemers op de eilanden. Zoutwinning en allerlei kleinschalige bedrijvigheid brachten geld in het laatje. Begin twintigste eeuw veranderde de structuur van de samenleving op de eilanden radicaal toen de Koninklijke Shell een raffinaderij nabij Willemstad bouwde, en korte tijd later het

Amerikaanse petroleumbedrijf Lago zich op Aruba vestigde. De komst van de olieindustrie veroorzaakte in meer dan een opzicht een breuk met het verleden. Managers, arbeiders, zeelieden en ambtenaren trokken naar Curaçao en Aruba, het bevolkingstal steeg explosief. In 1947 was de helft van de Arubanen van buiten de kolonie afkomstig. De plotselinge modernisering leidde tot een veel intensievere bemoeienis van Nederland met de kolonie.

Een uitvoerig hoofdstuk gaat over de vraag: hoe Antilliaans zijn de Antillen? Het gezinsleven, het onderwijs, de kerstening, de gecompliceerde taalsituatie, het culturele leven worden tot in detail beschreven. Ook de opstand van 30 mei 1969 komt uitgebreid aan bod. De 'status aparte' van Aruba, de relatie tussen de overige eilanden en de trek van de Antillianen naar Nederland en elders komen in de slothoofdstukken ter sprake.

De lezer krijgt de indruk, dat de auteurs zich extra hebben moeten inspannen om de geschiedenis van de zes (deels piepkleine) eilandjes breedvoerig te etaleren. Maar dit levert nauwelijks een bezwaar op. Integendeel, *Geschiedenis van de Antillen* voorziet door zijn volledigheid, prettige leesbaarheid en trefzekere illustraties bepaald in een behoefte.

Indonesië

Met het recent verschenen derde deel, *Geschiedenis van Indonesië*, is het historische drieluik over de Nederlandse voormalige koloniën voltooid. Het lijkt me althans niet waarschijnlijk dat de uitgever en de geldschietters nog brood zien in een extra deel over de Nederlandse bezittingen uit veel langer vervlogen dagen, zoals Guinee, Recife, Berbice of Sri Lanka.

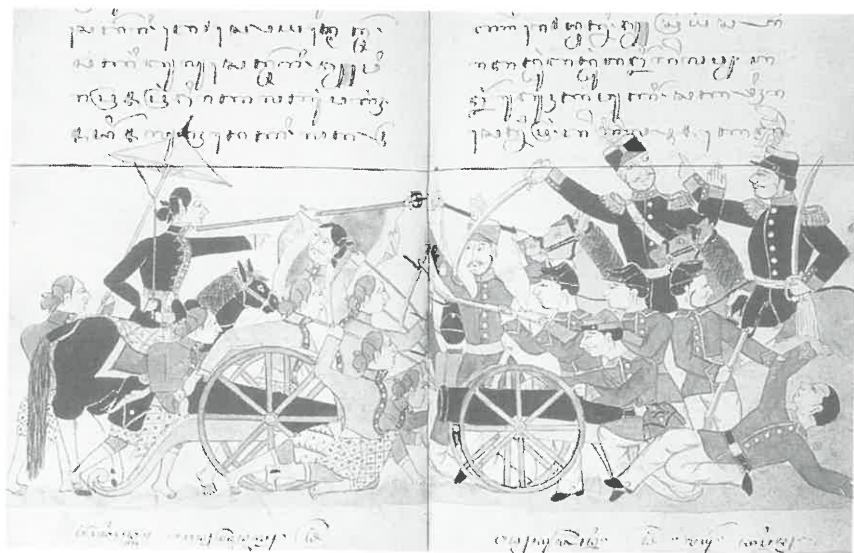
Het auteursteam van het Indonesiëboek bestaat uit veertien personen plus een beeldredacteur, en wederom werkt het beproefde concept-Dalhuisen: sommige fragmenten zijn zelfs haast letterlijk overgeschreven uit diens *Sprekend Verleden*.

Hetzelfde concept staat garant voor goed leesbare hoofdstukken, illustratieve teksten (onder meer over Jan Pieterszoon Coen, Diponegoro, Max Havelaar, missie en zending, Soekarno en de historicus Mochtar Lubis), veel en mooie plaatjes die de veelkleurige tropische pracht oproepen van natuur en bevolking in de voormalige Gordel

Affiche in Willemstad voor de Statenverkiezing van november 1985. De tekst luidt: 'Kies Nationaal – Maria, jij blijft de wens van het volk!'

Maria Liberia-Peters was het 'gezicht' van de Partido Nacional Popular (PNP). Zij behaalde een klinkende overwinning: 41,5% van de stemmen op Curaçao.

De verrichtingen van de Javaanse opstandeling, Dipo Negoro, nemen een belangrijke plaats in in zowel de Nederlands-Indische als de Indonesische geschiedschrijving. Tekening in Buku Kedhung Kebo.

van Smaragd. Wat echter ontbreekt is een even uitvoerige beschouwing over bronnen en historiografie als in het Antillenboek, al komen halverwege het boek de verschillende 'balansen' van het Nederlandse koloniale beleid wel even kort ter sprake: zoals die van Baudet & Brugmans, Van Doorn, en de tegengestelde visies van de Leidse (Fasseur/Wesseling/Van den Doel) en de Amsterdamse School (Wertheim/Breman).

Over de geschiedenis van Nederlands-Indië/Indonesië is oneindig veel meer geschreven als over die van de Antillen en Suriname. Alleen al het Indië-deel (deel 11) van het standaardwerk van De Jong over Nederland in de Tweede Wereldoorlog telt meer dan 2700 bladzijden.

Waar de boeken over Suriname en over de Antillen uitblonken in uitvoerigheid en gedetailleerdheid, valt in het Indonesiëboek juist op dat de auteurs gestreefd hebben naar bondigheid, samenvatting, evaluatie. Ik weet niet of daar opzettelijk voor gekozen is, maar het is een alleszins plausibele oplossing om de tekst binnen de perken te houden.

Uiteraard begint ook dit boek met een uitvoerige beschrijving van natuur en bevolking. Een land dat 52 maal de oppervlakte van Nederland bedraagt, dat duizenden eilanden telt, een overweldigende natuur heeft (met op bepaalde plaatsen evenveel neerslag per maand als bij ons in een jaar), en waar meer dan 300 talen worden gesproken, valt niet in enkele regels te beschrijven; ook de godsdienstige verscheidenheid wordt uitvoerig toege-

licht. Vóórdat de eerste Hollandse scheepjes eind zestiende eeuw aan de horizon verschijnen, zijn we zo al meer dan vijftig bladzijden gevorderd. Van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) naar de Nederlandse Handel Maatschappij en het Cultuurstelsel (1830) is het maar enkele pagina's. Dan komen de ethische politiek en het ontwakend nationalisme van begin twintigste eeuw aan bod.

Net als in de andere twee boeken is relatief veel plaats ingeruimd voor de beschrijving van de verschillende bevolkingsgroepen, van de 'totoks' (Europeanen) via de Indo-Europeanen naar de Inheemsen en 'Vreemde Oosterlingen'. Verschillende, streng gescheiden werelden.

De Japanse bezetting vormde een uitgesproken breukvlak. Alle blanken verdwenen in de kampen; de ellendige levensomstandigheden daar worden schrijnend beschreven, maar ook wordt gerefereerd aan de stelling van Rudy Kousbroek, dat de kampen minder erg waren als vaak wordt gesuggereerd. In snel tempo volgen daarna de onafhankelijkheidsverklaring, de bersiaptijd en het uiterst traumatische en bloedige dekolonisatieproces, waarin Nederland niet in staat bleek de veranderingen te begrijpen die in Indonesië tijdens de bezetting hadden plaatsgevonden. De Nieuw-Guineakwestie die pas in 1962 door Amerikaanse druk werd opgelost, zorgde voor een jarenlange gestoorde verhouding tussen moederland en ex-kolonie.

Het boek wordt besloten met hoofdstukken over het moderne Indonesië (tot en met de val van Suharto in mei

1998), en de migratie vanuit de kolonie naar Nederland. Maar liefst zes golven migranten, hoofdzakelijk Nederlanders en Indo's, kwamen na 1945 naar ons land, in totaal zo'n 300.000 mensen. Hoe zij zich geruisloos aanpasten en integreerden wordt getypeerd als een 'succes story', met de nodige kanttekeningen. Het lot van de Zuid-Molukkers komt apart ter sprake. Het is jammer dat de niet geringe Indische bijdrage aan de Nederlandse cultuur en maatschappij nauwelijks méér waard wordt geacht dan enkele regels, waarin namen als die van Couperus tot en met die van Leontien van Moorsel op één hoop worden gegooid. Dat noem ik afraffelen. Foto's van covers van *Indische Duinen* en *Heren van de thee* weten dat gebrek niet te verbloemen. Hier is de terughoudendheid van de auteurs me net iets te groot.

In 2001 en 2002 gaan we met het eindexamenonderwerp Indonesië aan de slag, en daarbij zal *Geschiedenis van Indonesië* – naast andere publicaties – handig van pas komen als basisstof en als naslagwerk.

Ten slotte

De drie delen koloniale geschiedenis vormen een welkome aanvulling op de bestaande literatuur. Er is gewerkt met een helder concept; leesbaarheid en functionele illustraties kregen hoge prioriteit; door middel van illustratieve teksten wordt de nodige diepgang bereikt. De auteurs streven een hoge mate van objectiviteit na, die met name bereikt wordt wanneer zij de uiteenlopende visies van historici op de geschiedenis van Suriname, de Antillen en Indonesië naast elkaar te plaatsen. Met name de delen over Suriname en de Antillen verschaffen de lezer veel gedetailleerde informatie, terwijl het meesterschap van de schrijvers van het Indonesiëboek te vinden is in de beperking.

Zeker gezien de schappelijke prijs vormt de trilogie een absolute aanrader voor de schoolbibliotheek.

Boeken

ZOJUIST VERSCHENEN

Na alle feestdagen komt de nieuwe boekenstroom weer langzaam op gang. Zo verscheen bij het Spectrum als vervolg op de vorige keer gesignaleerde uitgave over twintig eeuwen geschiedenis nu *Symbolen, historisch-culturele symbolen van A tot Z* van Prof.Dr. Hans Biedermann (470 blz., f24,90, ISBN 9027466637).

Al in december kwam bij uitgeverij SUN een boekje uit van Willem Frijhoff onder de titel *Heiligen, idolen, iconen*. Het thema van deze studie is de verschuiving van de heiligen en helden van weleer naar de moderne opvolgers in onze tijd (96 blz., f24,50, ISBN 9061686415).

Eveneens nog vorig jaar kwam uitgeverij Waanders in samenwerking met onder meer het Drents Museum en het Scheepvaartmuseum in Amsterdam met de prachtig geïllustreerde uitgave *Goud uit graan, Nederland en het Oostzeegebied 1600-1850*. Naar aanleiding van dit boek kunt u tot 9 mei in het Drents museum het mysterie van een Oostzeevaarder gaan bekijken en in het Scheepvaartmuseum een tentoonstelling over scheepvaart en handel met het Oostzeegebied (134 blz., f45,-, ISBN 9040092478).

Ars Scribendi kwam met nieuwe delen in twee reeksen: *Trafalgar* door Richard Balkwill en *Thermopylai* door Philip Steele, in de serie 'Grote veld- en zeeslagen' (f24,50) en in de serie 'Mythen en legenden' twee boeken door Philip Ardagh, een over Keltische en een over Amerikaanse oude verhalen (f29,55).

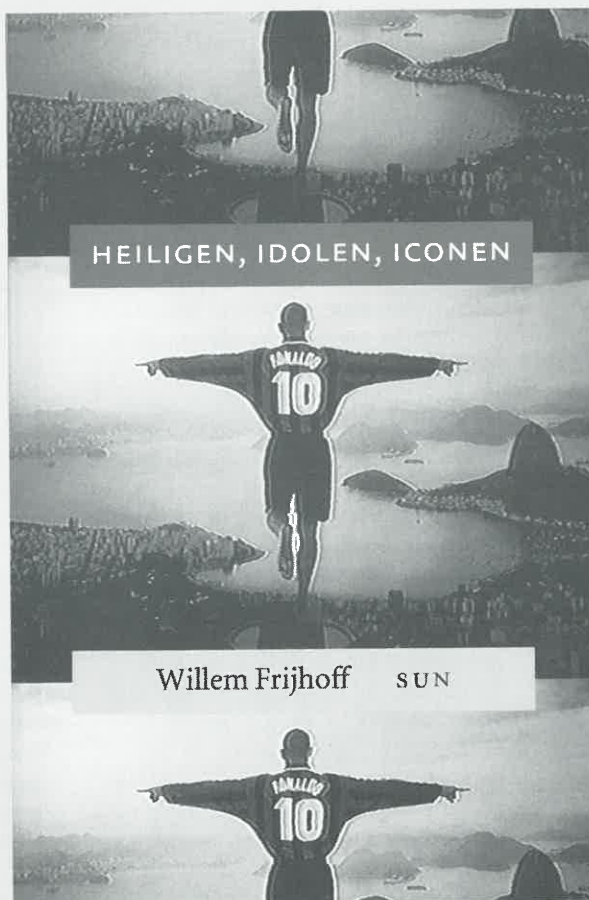
H.L. Wesseling bundelde tien voordrachten over culturele, historische en politieke onderwerpen, die hij de laatste jaren op verzoek van verschillende instanties heeft gehouden. Ze handelen over diverse onderwerpen, van de betekenis van de Eerste Wereldoorlog tot de toekomst van de algemene ontwikkeling. *Alles naar wens* (Bert Bakker, 224 blz., f34,90, ISBN 9035120469).

Bij uitgeverij Verloren verscheen onder redactie van R.E.V. Stuip en C. Vellekoop het boek *Koningen in kronieken*. Een bundel opstellen over de figuur van de koning in middeleeuwse kronieken; hoe wordt deze voorgesteld en waarom wordt hij op die bepaalde manier ten tonele gevoerd? Bekende vorsten als Karel de Grote en koning Arthur komen hier aan bod, naast wat mindere goden aan het middeleeuwse firmament (190 blz., f39,-, ISBN 906550298x).

Uitgeverij Tirion ten slotte bracht een spannend verhaal uit over een geheimzinnige Egyptische graftombe, die van de broer van Toetanchamon bleek te zijn. Niet alleen zou deze Semenckhare verantwoorde-

lijk zijn geweest voor de dood van zijn beroemde broer, hij zou ook de hand hebben gehad in de bijbelse plagen uit de tijd van Mozes. *De wrake gods* door Graham Phillips werd vertaald door Moon van der Meulen en telt 349 bladzijden (f49,50, ISBN 905121779x).

Jos Trippenzee

VOOR DE SCHOOLBIBLIOTHEEK

Philip Sauvain, *Midway en Waterloo*. Twee delen van de reeks *Grote veld- en zeeslagen* (uitg. Corona/Ars Scribendi, Harmelen 1998), per deel 32 blz., prijs f24,50 per deel

Opnieuw brengt uitgeverij Ars Scribendi een reeks historische boeken van Britse makelij in vertaling op de markt, bestemd voor jeugdige lezers. Dit keer gericht, schat ik, op de doelgroep leerlingen van een jaar of veertien, vijftien. Van de reeks *Grote veld- en zeeslagen* kreeg ik de delen over de slag bij Midway en de slag bij Waterloo onder ogen; andere titels gaan over Thermopylae, Trafalgar en de Trojaanse Oorlog. De mogelijkheden tot uitbreiding lijken onbeperkt.

Het recept is: korte teksten; een overvloed aan illustratiemateriaal; aandacht voor details zoals wapens en uniformen; een duidelijke uiteenzetting van de voorgeschiedenis van de veldslag (opkomst en neergang van Napoleon, Japan in de Tweede Wereldoorlog); de gevolgen van de veldslag op de korte en lange termijn. Een verklarende woordenlijst ter afsluiting.

Het deel over Waterloo beschrijft vrij secuur de getalsverhoudingen van de legers van Napoleon, Blücher en Wellington. Het gaat in op de persoonlijkheden van de opperbevelhebbers. Het geeft goede kaartjes.

Uitgaande van de situatie bij Quatre-Bras op 16 juni beschrijft het boek van uur tot uur de verschrikkelijke mensenslachting van zondag 18 juni 1815. Als de keizer rond het middaguur het bevel tot de aanval geeft op Wellingtons stellingen, is hij te laat. De elementaire rol die de Britse carrés speelden (waartegen Napoleons ruiters vergeefs stormlopen) en de verrassing van de komst van Blücher worden de keizer fataal.

Het deel over de slag bij Midway (4 juni 1942) begint met de aanval van Amerikaanse duikbommenwerpers op de Japanse vloot. In vijf minuten tijd wordt eenderde van de totale Japanse vloot vernietigd. Hierna gaan we terug naar Pearl Harbor, en via de slag in de Koraalzee vernemen we de achtergronden van 'Midway', de plannen van admiraal Yamamoto, en hoe de Japanse oorlogscade werd gekraakt. Volgt een gedetailleerde beschrijving van de Amerikaanse aanval. De slag bij Midway vormt een van de grote keerpunten in de Tweede Wereldoorlog. Een kostbare overwinning, waarna de Amerikanen overgaan tot het 'Island-hopping'. De bloedbaden van Okinawa en Iwo Jima en de atombommen op Hiroshima en Nagasaki liggen dan nog ver in het verschiet.

De boeken in deze reeks lijken mij uiterst geschikt voor de schoolbibliotheek. Ze zijn uitgegeven in 'monkey-proof' harde kaften. De leerlingen kunnen er beslist op eigen houtje mee aan de slag, voor hun werkstukjes en spreekbeurten, of gewoon om hun interesse te bevredigen. Waarom zijn dit soort reeksen niet al jaren geleden uitgebracht? Ze voorzien echt in een behoefte.

Jan van Oudheusden

PROEFSCHRIFT

Charles de Mooij, *Geloof kan Bergen verzetten. Reformatie en katholieke herleving te Bergen op Zoom 1577-1795* (Uitgeverij Verloren, Hilversum 1998) 704 blz., prijs f 65,-.

Je moet er maar opkomen, zo'n pakkende titel: *Geloof kan Bergen verzetten*. In meer dan één opzicht dekt die de lading van het lijvige proefschrift waarop Charles de Mooij afgeloopen juni cum laude in Nijmegen promoveerde. De auteur publiceerde begin jaren tachtig onder meer over de Bataafs-Franse tijd in Bergen op Zoom.

Geboren Bergenaar De Mooij – werkzaam als conservator in het Noord-Brabants Museum te 's-Hertogenbosch – besteedde acht jaar van zijn leven aan het onderzoek naar de religieuze omwentelingen in zijn geboortestad ten tijde van de Republiek. Als bronnen gebruikte hij onder meer resoluties van de magistraat en van de gereformeerde kerkenraad, visitatieverslagen van de classis Tholen-Bergen op Zoom (die een goed inzicht geven in het binnenkerkelijke, godsdienstige leven), rekeningboeken van de katholieke kerkenraad en parochiële doop- en trouwboeken.

Het resultaat van De Mooijs titanenarbeid levert verrassende inzichten op. Zo moet de stelling worden genuanceerd van Corneel Sloomans – decennialang de *godfather* van Bergens geschiedschrijving – als zou Bergen op Zoom na de bloeiperiode van de vijftiende eeuw een gestage economische achteruitgang hebben beleefd. De Mooij benadrukt dat de stad in de zeventiende eeuw, dus na alle ellende van de Tachtigjarige Oorlog doorstaan te hebben, veel welvarender was dan in de Middeleeuwen. Daarnaast geeft De Mooij de lezer een goed inzicht in wat Frijhoff 'omgevingsoecumeniteit' heeft genoemd, het streven naar sociale integratie en confessionele verdraagzaamheid in het dagelijks leven. Ook werpt De Mooij een scherp licht op het merkwaardige fenomeen, dat honderd jaar na de geforceerde reformatie van de stad, het percentage katholieken geleidelijk aan weer was gestegen tot zeventig. Van de protestantse dominantie uit de zeventiende eeuw was anno 1795 niet veel meer over. Er had zich een langgerekt rekatholiseringsproces voltrokken.

De Mooijs dissertatie valt in drie delen uiteen. In het eerste deel schildert hij met breed penseel de politiek-maatschappelijke structuur van de stedelijke samenleving gedurende twee eeuwen. De stad Bergen op Zoom vertoonde twee gezichten: enerzijds het zeegezicht, uitkijkend op Zeeland en de Oosterschelde; anderzijds de landkant die op Brabant georiënteerd was, waarvoor de stad een belangrijke marktfunctie had. De Mooij beschrijft plastisch, hoe twee reizigers anno 1658, de één van de westkant en de ander van de oostkant, de stad binnen konden komen rijden om dan totaal verschillende indrukken op te doen. Op deze manier zijn we meteen ingewijd in de sfeer van de oude vestingstad.

Uitvoerig gaat De Mooij in op de bestuurlijke verhoudingen (waarin de markiezen lange tijd een spilfunctie vervulden), de plaats van de gilden, de burgerwacht, de samenstelling van de bevolking, enzovoort. In veel opzichten levert dit deel verhelderende inzichten in de zeventiende- en achttiende-eeuwse maatschappij in het algemeen.

Het tweede deel beschrijft de hervorming van kerk en samenleving tussen 1577 en 1700. Reeds in 1577 kwam de stad aan Staatse zijde. Willem van Oranje verordonneerde religievrede, maar die hield geen stand; in 1580 woedde er al een beeldenstorm; alles wat los en vast zat in de Gertrudiskerk werd geroofd, zelfs het lood van de daken. De calvinistische volkswoele richtte zich met name tegen de kloosters. Uiteindelijk werd het begijnhof afgebroken, werden kerkelijke goederen verkocht, en moesten geestelijken een veilig heenkomen elders zoeken. Uiterlijke herinneringen aan de katholieke aanwezigheid werden uit de stedelijke samenleving verwijderd. Slechts de vrouwenkloosters werd het vergund te blijven, om vervolgens langzaam uit te sterven.

Na een jaar of tien was de rust weergekeerd. Er had zich een nieuw, calvinistisch stadsbestuur gevestigd, die zich aan herstel van de welvaart kon gaan wijden. Uiteraard kwamen er maatregelen ter ondersteuning van de nieuwe religie. Onderwijs en armenzorg werden in gereformeerde zin 'gelijgeschakeld'. De Gertrudiskerk werd ingericht voor de protestantse eredienst. In het dagelijks leven behoorden de Bergenaren alert te zijn op allerhande 'paapse stoutigheden'. De gereformeerde gemeente groeide flink. Rond 1648 was driekwart van de bevolking hervormd, een kwart katholiek. Die minderheid vormde echter een harde kern van overtuigde aanhangers van de roomse godsdienst. Zij gingen ter kerke in nabijgelegen dorpen; onder hoge bescherming van markiezin Elizabeth van den Bergh konden zij jarenlang ook binnen de stadsmuren, in de veilige beslotenheid van het Markiezenhof, hun geloof uitoefenen.

De Mooij geeft vervolgens een zeer breedvoerige schets van alle religieuze gewoonten van de protestanten: doop-, huwelijks- en begrafenisrituelen. Zeer vermakelijk is zijn beschrijving van het beschavingsoffensief in de zeventiende eeuw, en hoe het niettemin klachten bleef regenen over ontucht, verstoring van de zondagsrust en allerlei ander lichtvaardig vermaak.

In het derde deel gaat de auteur in op de katholieke herleving die zich voltrok tussen 1650 en 1795. Vanaf eind zeventiende eeuw was er weinig meer te merken van protestants verzet tegen katholieke kerkgang binnen de stad. Het wegvalen van de oorlogsdreiging was daaraan niet vreemd. Paapse stoutigheden werden nauwelijks nog gemeld. Overal in de Republiek nam de tolerantie van de burgerlijke overheid toe. Maar in het zuiden was dat gekochte tolerantie. 'Recognitiegelden' vormden immers een vorm van gelegaliseerde afpersing. In plaats van boetes per overtreding, betaalden de katholieken jaarlijks een vast bedrag aan de betrokken ambtenaar. Ook betaalden zij 'admissiegelden', betalingen voor de toelating van katholieke geestelijken.

In dit derde deel geeft de auteur wederom een zeer uitvoerig, op onderdelen soms al te wijdlopieg exposé over het kerkelijk leven; ditmaal van de katholieken. Wie het naadje van de kous wil weten over hoe bijvoorbeeld bedevaarten verliepen, kan bij De Mooij terecht. In de rivaliteit met de protestanten was het, uit oogpunt van werfkracht, belangrijk dat zielzorg en religieus leven op een hoog peil stonden. De diverse pastoors en kapelaans kweten zich dan ook goed van hun taken. De vestiging van minderbroeders rond 1650 gaf een nieuwe impuls aan het godsdienstig leven.

Het feit dat de katholieken geleidelijk aan weer de meerderheid van de Bergenaren gingen uitmaken, schrijft De Mooij toe aan demografische ontwikkelingen, sociale druk, migratie, gemengde huwelijken en geloofsovergang op theo-

logische gronden. Langzaam heroverden de katholieken hun invloed in de maatschappij. Dit tot ongenoegen van de gereformeerden, die zich vastklampten aan hun monopolie op ambten.

De Mooij heeft een excellente prestatie geleverd, die respect afdwingt. Zijn pil lijkt me minder geschikt voor de schoolbibliotheek. Ik kan mij echter de docent voorstellen die de behoefte voelt om de processen van de protestantse en de katholieke reformatie nu eens op een wat meer genuanceerde toon in zijn lessen aan bod te laten komen, dan in moderne schoolboeken veelal het geval is. Ten behoeve van zo'n docent – en andere geïnteresseerde lezers – heeft De Mooij mensen van vlees en bloed tot leven gewekt, katholiek en protestant, die in de maatschappelijke realiteit van de zeventiende en achttiende eeuw op zoek waren naar een of andere vorm van omgangsoecumene, en voor wie het leven altoos sterker was dan de leer.

Jan van Oudheusden

HEILOO, DOKKUM, WITTEM ...

**Peter Jan Margry & Charles Caspers (red.),
Bedevaartplaatsen in Nederland. Deel 1: Noord- en
Midden-Nederland (Verloren, Hilversum 1997),
886blz., prijs f144,-.**

Een uitgebreid onderzoek naar bedevaartplaatsen in Nederland werd gestart in 1993. Een groot aantal medewerkers van het P.J. Meertens Instituut heeft na vijf jaar van onderzoek en inventarisatie de bedevaartcultuur van ons land in kaart weten te brengen. Het uiteindelijke resultaat bleek ruim 650 plaatsen in Nederland op te leveren.

Het overzicht is verdeeld in drie boekdelen, waarvan het eerste deel nu besproken wordt.

Het is een feit dat de laatste jaren een toenemende belangstelling is ontstaan voor het fenomeen 'bedevaart'. En hoewel diverse bedevaartplaatsen in ons land als redelijk bekend mogen worden verondersteld, zoals Heiloo, Dokkum en Wittem, is de hier besproken uitgave zo veelomvattend dat de argeloze lezer van de ene in de ander verbazing valt. Want waar hoorde men van het bestaan van centra in bijvoorbeeld Alem, Bergen, Haarlem, Katwijk, Olburgen, Schoondijke of Westkapelle? En dan te bedenken dat de 210 besproken plaatsen pas een derde deel van het totale onderzoek vormen. Maar het meest verwonderlijke is dat niemand toch had kunnen bevroeden dat er boven de grote rivieren en in Zeeland zoveel historie op bedevaartgebied te vinden zou zijn.

Het schitterende boek is niet alleen een wetenschappelijk werk geworden, maar is juist voor de leek, die zijdelings geïnteresseerd is, een duidelijk en gemakkelijk leesbaar naslagwerk. De materie is zo verhelderend neergeschreven en zo goed gedocumenteerd dat de lezer de neiging heeft om maar meteen op weg te gaan om de beschreven plaatsen te bezoeken. Wat een mooi vooruitzicht dat nu ook deel twee is verschenen over de provincie Noord-Brabant, en dat er straks ook nog een deel over Limburg uit zal komen!

J. Trippenzee sr/jr

Sfinx

heeft
geen geheimen
meer!

'ONDERZOEKSBOEKEN STUREN
HET ZELFSTANDIGE LEREN VIA EEN
UITGEKIEND STAPPENPLAN'

'VOOR HET GEMEENSCHAPPELIJKE DEEL VAN
HET VWO OF BIJ WIJZE VAN AANVULLING OP DE
PROFIELDELEN IS ER *SFINX, DE 20STE EEUW*'

Sfinx
geschiedenis voor de tweede fase

VWO onderzoeksboek

1

Sfinx
geschiedenis voor de tweede fase

VWO informatieboek

VWO informatieboek

Sfinx
geschiedenis

De 20ste eeuw

Thieme

Postbus 7 7200 AA Zutphen

Sfinx voor de tweede fase heeft afzonderlijke edities voor havo en vwo, is nu compleet met een afzonderlijke methode geschiedenis voor de basisvorming en kent inmiddels een groot aantal enthousiaste gebruikers. Wilt ook u meer weten van *Sfinx*? Neem dan contact op met onze Docentenlijn: (0575) 59 48 80, of bezoek onze website <http://www.thieme.nl>. Onze educatief adviseurs zijn ook te bereiken via e-mail: info@thieme.nl

*Wat moet het geschiedenis-
onderwijs de leerlingen aan
historische kennis meegeven?*

*Het rapport van de
commissie-De Wit stelt dat
verschillende gespreks-
partners uit 'de samenleving'
veel waarde hechten aan
chronologische overzichts-
kennis. Er moet een nieuwe
balans komen tussen kennis,
inzicht en vaardigheden.*

*De discussie over die nieuwe
balans wordt momenteel op
diverse plaatsen gehouden.*

*De redactie van Kleio is
benieuwd naar uw mening
over de inhoud van de
historische overzichts-kennis,
die iedere leerling op school
bijgebracht zou moeten
worden. Vul de enquête in en
stuur hem in een envelop
zonder postzegel naar:
Administratie VGN,
Antwoordnummer 43213,
2504 WB Den Haag.
De enquête zal ook onder
historici werkzaam aan de
universiteiten worden
verspreid.*

Toelichting

**Omcirkel bij elk feit en elke persoon
het cijfer dat aangeeft hoe belangrijk
u het item vindt.**

De betekenis van de cijfers:

1. Leerlingen moeten kunnen aangeven wat de gebeurtenis/ontwikkeling inhoudt en in welke tijd deze plaatsvond. En bij personen moeten ze kunnen uitleggen wie deze persoon was en wanneer hij/zij leefde.
2. Leerlingen moeten de gebeurtenis/ontwikkeling/persoon bij benadering in de tijd kunnen plaatsen.
3. Leerlingen moeten de gebeurtenis/ontwikkeling/persoon herkennen wanneer enige contextuele informatie wordt geboden.
4. Leerlingen hoeven geen kennis te nemen van de gebeurtenis /ontwikkeling /persoon.

Algemene vragen

Bij onze enquête ligt de nadruk op het kennisaspect. Welke kennis, inzicht en vaardigheden heeft een leerling nodig om na basisonderwijs en basisvorming te beschikken over besef van tijd en chronologie, personen, gebeurtenissen en processen te kunnen herkennen in hun historische context, om inzicht te hebben in de hedendaagse samenleving, om begrip te hebben van langdurige veranderingsprocessen, om kennis te hebben van onze cultuur mede in wisselwerking met andere culturen en kennis te hebben van waarden en normen, zowel in hun relativiteit en tijdgebondenheid als absoluut, zoals bijvoorbeeld mensenrechten en anti-racisme, aldus het rapport-De Wit.

Het is de bedoeling van de commissie-De Wit dat er één canon komt voor alle leerlingen. Iedereen moet dit minimumprogramma aan het einde van de basisvorming beheersen, van vbo tot en met gymnasium. Vanaf ongeveer het havoniveau moeten de leerlingen daarnaast een pluspakket krijgen (en daarna ook beheersen).

U kunt ervoor kiezen om uw eigen canon, uw basispakket voor iedereen, aan te geven – bij vraag 1 vult u dan nummer 1 in –; u kunt ook vanuit uw ervaring met leerlingen van een bepaald niveau zeggen: 'Ik geef aan wat mijn (havo of mavo of vwo of gymnasium) leerlingen moeten weten als ze overstappen naar de vierde klas'. Eigenlijk streept u dan een basispakket en een pluspakket voor een bepaald niveau aan.

Tenslotte: er blijft op deze manier een probleem liggen, de haalbaarheid van het een en ander. 'De samenleving' houdt daar geen rekening mee. Bij deze enquête gaat het om het bereiken van de doelstellingen van het geschiedenisonderwijs, zoals die verwoord zijn in het rapport van de commissie-De Wit, en al eerder in 1985 in het WRR-rapport over de basisvorming: met name het aspect van de chronologische overzichts-kennis.

Voor uitgebreide informatie over het rapport van de commissie-De Wit zie Kleio 1998/4, blz. 2 e.v.

Knip de volgende pagina af bij de stippellijn en vul voor- en achterkant in. Geef op het enquêteformulier eerst bij de drie algemene vragen met een cijfer aan wat u vindt. Mist u onderwerpen, voeg dan een apart velletje toe.

1. Voor welke doelgroep vult u deze enquête in?

1	vbo/mavo/havo/vwo
2	(i)vbo
3	mavo
4	havo
5	vwo
6	gymnasium

2. Hoe belangrijk vindt u het dat er een canon komt waarin wordt vastgesteld welke gebeurtenissen/ontwikkelingen/personen leerlingen minimaal in de tijd moeten kunnen plaatsen?

1	heel erg belangrijk
2	erg belangrijk
3	belangrijk
4	onbelangrijk
5	erg onbelangrijk
6	ongewenst

3. Hoe belangrijk vindt u het dat er een betere didactiek ontwikkeld wordt die bijdraagt aan het verwerven en onthouden van deze chronologische kennis?

1	heel erg belangrijk
2	erg belangrijk
3	belangrijk
4	onbelangrijk
5	erg onbelangrijk
6	heel erg onbelangrijk

Wilt u deze enquête ingevuld terugsturen vóór 10 maart a.s.

Canon Chronologische kennis

MIJN ANTWOORD OP VRAAG 1, 2 EN 3 (ZIE DE VORIGE BLADZIJDE) IS:

VRAAG 1: NR. ; 2: NR. ; 3: NR. .

1 2 3 4 Steentijd, bronstijd, ijzertijd	1 2 3 4 Osmaanse Rijk	1 2 3 4 Ramses II
1 2 3 4 Schrift	1 2 3 4 Azteekste Cultuur en Incarijk	1 2 3 4 Toet Anch Amon
1 2 3 4 Ontstaan agrarische samenlevingen	1 2 3 4 Bourgondische Rijk	1 2 3 4 Aristoteles
1 2 3 4 Rijk van Sumer	1 2 3 4 Bloeiende steden in West-Afrika	1 2 3 4 Socrates
1 2 3 4 Rijken van Egypte	1 2 3 4 Einde Byzantijnse Rijk	1 2 3 4 Homerus
1 2 3 4 Rijk van Assyriërs en Babyloniërs	1 2 3 4 Columbus in Amerika	1 2 3 4 Herodotus
1 2 3 4 Ontstaan jodendom	1 2 3 4 Renaissance	1 2 3 4 Confucius
1 2 3 4 Eerste Olympische Spelen	1 2 3 4 Ontdekkingsreizen	1 2 3 4 Jezus Christus
1 2 3 4 Atheense Cultuur/ democratie	1 2 3 4 Reformatie en Contrareformatie	1 2 3 4 Mohammed
1 2 3 4 Perzische Rijk	1 2 3 4 Boekdrukkunst	1 2 3 4 Augustus
1 2 3 4 Jaartallen van: Oudheid	1 2 3 4 Godsdienstoorlog in Frankrijk	1 2 3 4 Caesar
1 2 3 4 Rijk Alexander de Grote	1 2 3 4 Romanovs in Rusland	1 2 3 4 Cleopatra
1 2 3 4 Ontstaan christendom	1 2 3 4 De Opstand	1 2 3 4 Karel de Grote
1 2 3 4 Ontstaan boeddhisme	1 2 3 4 Vrede van Munster	1 2 3 4 Hendrik IV van Fr.
1 2 3 4 Joodse diaspora	1 2 3 4 VOC en WIC	1 2 3 4 Marco Polo
1 2 3 4 Romeinse Rijk	1 2 3 4 Dertigjarige Oorlog	1 2 3 4 Michelangelo
1 2 3 4 Romanisering van de Nederlanden	1 2 3 4 Gouden Eeuw	1 2 3 4 Jan Pieterszoon Coen
1 2 3 4 Volksverhuizingen	1 2 3 4 Suriname kolonie v.NL	1 2 3 4 Rembrandt
1 2 3 4 Maya-cultuur	1 2 3 4 Habsburgse Rijk	1 2 3 4 Filips II
1 2 3 4 Ontstaan islam	1 2 3 4 Absolutisme	1 2 3 4 Karel V
1 2 3 4 Jaartallen van: Middeleeuwen	1 2 3 4 Jaartallen van: Nieuwe Tijd	1 2 3 4 Willem van Oranje
1 2 3 4 Arabische Rijk	1 2 3 4 Franse Revolutie	1 2 3 4 Luther
1 2 3 4 Verbreiding/bloei kloosterwezen	1 2 3 4 Verlichting	1 2 3 4 Calvin
1 2 3 4 Noormannen/Vikingen	1 2 3 4 Amerikaanse onafhankelijkheid	1 2 3 4 Alva
1 2 3 4 Rijk van Karel de Grote	1 2 3 4 Bataafse Republiek	1 2 3 4 Margareta van Parma
1 2 3 4 Frankenrijken	1 2 3 4 Industriële Revolutie	1 2 3 4 Moctezuma
1 2 3 4 Ontstaan Leenstelsel	1 2 3 4 Opkomst kapitalisme	1 2 3 4 James Watt
1 2 3 4 Heilige Roomse Rijk	1 2 3 4 Romantiek	1 2 3 4 Catharina de Grote
1 2 3 4 Reconquista	1 2 3 4 Opkomst nationalisme in Europa	1 2 3 4 Lodewijk XIV
1 2 3 4 Kruistochten	1 2 3 4 Nieuwe grondwet in NL	1 2 3 4 Montesquieu
1 2 3 4 Opkomst steden in Europa	1 2 3 4 Koninkrijk der Nederlanden	1 2 3 4 Robespierre
		1 2 3 4 Rousseau
		1 2 3 4 Voltaire
		1 2 3 4 Napoleon

1 2 3 4	George Washington	1 2 3 4	1848 revoluties in Europa	1 2 3 4	Oprichting Navo/Warschaupact
1 2 3 4	Willem I	1 2 3 4	Nederlands-Indië	1 2 3 4	Koude Oorlog / bewapeningswedloop
1 2 3 4	Thorbecke	1 2 3 4	Amerikaanse Burgeroorlog	1 2 3 4	Vietnamoorlog
1 2 3 4	Karl Marx	1 2 3 4	Opkomst imperialismes	1 2 3 4	Oprichting EEG en EU
1 2 3 4	Koningin Victoria	1 2 3 4	Italiaanse eenwording	1 2 3 4	Bouw Berlijnse Muur
1 2 3 4	Aletta Jacobs	1 2 3 4	Duitse eenwording	1 2 3 4	Opkomst jeugdcultuur/ individualisme
1 2 3 4	Nicolaas II	1 2 3 4	Eerste feministische golf	1 2 3 4	Burgerrechtenbeweging VS
1 2 3 4	Lenin	1 2 3 4	Opkomst lib/socialisme/ communisme	1 2 3 4	Ingrijpen SU in Hong./Tsechoslow.
1 2 3 4	Stalin	1 2 3 4	Schoolstrijd	1 2 3 4	Onafhankelijk Suriname
1 2 3 4	Wilhelm II	1 2 3 4	Eerste Wereldoorlog	1 2 3 4	Arab.-Israël. oorlogen/ oliecrises
1 2 3 4	Bismarck	1 2 3 4	Algemeen kiesrecht in Nederland	1 2 3 4	Culturele Revolutie China
1 2 3 4	Wilson	1 2 3 4	Volkenbond	1 2 3 4	inde apartheidspolitiek Z. Afrika
1 2 3 4	Mussolini	1 2 3 4	Russische Revolutie	1 2 3 4	Militaire staatsgreep Chili
1 2 3 4	Franco	1 2 3 4	Verzuiling in NL	1 2 3 4	Oorlog Irak-Iran
1 2 3 4	Seyss-Inquart	1 2 3 4	Verdrag van Versailles	1 2 3 4	SU valt Afghanistan binnen
1 2 3 4	Gandhi	1 2 3 4	Groeiend nationalisme in de koloniën	1 2 3 4	Uiteenvallen Sovjetunie
1 2 3 4	Hitler	1 2 3 4	Turkije onder Atatürk	1 2 3 4	Glasnost en Perestroika in SU
1 2 3 4	F.D. Roosevelt	1 2 3 4	New Deal in VS	1 2 3 4	Afbraak Berlijnse Muur/ Vereniging. Duitsland
1 2 3 4	Churchill	1 2 3 4	Fascisme in Italië	1 2 3 4	Golfoorlog
1 2 3 4	Anne Frank	1 2 3 4	Economische wereldcrisis	1 2 3 4	Oorlog/uiteenvallen Joegoslavië
1 2 3 4	Wilhelmina	1 2 3 4	Spaanse Burgeroorlog	1 2 3 4	Akkoord Israël - PLO
1 2 3 4	De Gaulle	1 2 3 4	Stalinisme	1 2 3 4	Onafhankelijkheid Indonesië
1 2 3 4	Allende	1 2 3 4	Hitler rijkskanselier/ nat-soc.	1 2	
1 2 3 4	Soekarno	1 2 3 4	Conferentie van Munchen	1 2	
1 2 3 4	Soeharto	1 2 3 4	Chinees-Japanse oorlog	1 2	
1 2 3 4	J.F. Kennedy	1 2 3 4	Dictaturen Midden-Amerika	1 2	
1 2 3 4	M.L. King	1 2 3 4	Komst televisie	1 2	
1 2 3 4	Mao	1 2 3 4	Tweede Wereldoorlog	1 2	
1 2 3 4	Ayatollah Khomeiny	1 2 3 4	Japanse expansie in Zuidoost-Azië	1 2	
1 2 3 4	Nelson Mandela	1 2 3 4	Politionele acties		
1 2 3 4	Fidel Castro	1 2 3 4	Dekolonisatie		
1 2 3 4	Reagan	1 2 3 4	Oprichting Verenigde Naties		
1 2 3 4	Chroesjtsjov	1 2 3 4	China wordt communis- tisch		
1 2 3 4	J. Arafat	1 2 3 4	Proclamatie staat Israël		
1 2 3 4	M. Thatcher				
1 2 3 4	Gorbatsjov				
1 2 3 4	Saddam Hoessein				
1 2 3 4	H. Kohl				

Kleiookrant

...ronduit 'ongewenst' dat universi-
taire instellingen zich telkens la-
ten verleiden tot het creëren van

al behaalt uiteindelijk
een redelijk perce-
de eindstreep. Bij
dingen is meer

Nieuws van het

VGN

bestuur

Het is ons voornemen om een kort verslag van elke bestuursvergadering op de website van de VGN te publiceren en uiteraard in iedere Kleiookrant verslag te doen van onze werkzaamheden.

Daaronder valt op dit moment zeker de voorbereiding van de jaarvergadering op 20 maart in de Gertrudiskapel in Utrecht, waar 's middags de aanbevelingen uit het rapport-De Wit uitgangspunt zullen zijn voor een gedachtewisseling onder leden en bestuur van de VGN.

De stukken voor de jaarvergadering zijn afgedrukt in het middenkatern van dit nummer van *Kleio*.

Lopende zaken

- De stofomschrijvingscommissie voor het onderwerp Nederlands-Indië/Indonesië is aan de slag gegaan. Wij achten het van belang dat enkele leden van een stofomschrijvingscommissies twee jaar in functie blijven om de continuïteit te waarborgen. En dat is deze keer gelukt.

- De VGN subsidieert in het kader van de internationalisering het verblijf van een Oost-Europeaan op de Euroclio-conferentie in Edinburgh in maart aanstaande.

- Tot ons genoegen zijn de festiviteiten voor het lustrum zeer geslaagd geweest en nog

binnen de begroting gebleven ook. Complimenten voor beide aan John Raven.

- De eerste besprekingen over een tweejaarlijks, vanaf 2000, te houden evenement, de Geschiedenisdagen, zijn gevoerd. De VGN organiseert deze samen met o.a. het KNHG, het Historisch Platform, de KVAN en het Centrum voor Volkscultuur.

- Het lijkt ons een goed idee om alle commissies te vragen een of meerdere pagina's op de website aan te leveren over hun activiteiten op dit moment of andere wetenswaardigheden over de commissie. Ideeën hierover graag per e-mail of post naar ondergetekende.

Renée Schreuder

Commissie Bavo/Vmbo

De Cito-bavotoets 1998

De Bavotoets Staatsinrichting 1998 is een kennistoets waarmee jonge Nederlandse staatsburgers kunnen laten zien dat zij op de hoogte zijn van een aantal aspecten van het functioneren van onze samenleving. Deze toets geldt voor de 2-jarige bavo in 1999 en voor de 3-jarige in 2000.

Eenzijds is het niet duidelijk waarom je de huidige derdeklassers deze toets niet zou mogen voorleggen, maar dat je verplicht bent die van 1997 te gebruiken; anderzijds vinden we het een gemis dat je verplicht bent deze toets staatsinrichting of de toets

Onderzoek in de eigen omgeving (eventueel samen met aardrijkskunde) af te nemen. Volgend jaar komt er een geschiedenisstoets.

Deze wisselende aandachtspunten zijn ons inziens geen must; het betreft immers steeds een nieuwe groep leerlingen. Laat de keuze aan de docent hoe hij put uit de voorraad oude en nieuwe toetsen; in 'onze' kerndoelen is toch niets substantieels gewijzigd?

De toets 1998 bestaat uit vijf deeltolsten met een totaal van 37 vragen. De docent is vrij in de samenstelling van de toetsen met dien verstande dat deeltolst één of deeltolsten drie aanwezig moet zijn, met een minimum aantal van twee; drie of meer mag ook. In de opgaven mag niets

Komt u naar de jaarver- gadering?

In verband met de omvang van de te reserveren zaal en het aantal lunches, dat moet worden besteld, zou het bestuur het zeer op prijs stellen als u deze bon (of een kopie ervan) invult en in een open envelop voor 1 maart opstuurt naar:
Administratie VGN
Antwoordnummer 43213
2504 WB Den Haag

Geen aanmelding ... geen lunch!

Ja,

ik kom naar de jaarvergadering en gebruik de lunch

Naam

Adres

Postcode

Woonplaats

worden veranderd en de tijdsduur is een doorsnee les van vijftig minuten. De instructie is helder, de vragen zijn gevarieerd, zowel concreet als theoretisch en redelijk actueel. Zij betreffen organisatie, werking en sleutelbegrippen van het politiek-staatkundig bestel (op gemeentelijk, landelijk en Europees niveau) en de rechtspraak van Nederland.

Voor het eerst geeft het Cito referentiegegevens voor de interpretatie van de toetsscores met daarbij een handreiking voor het omzetten van de scores naar cijfers. Het is jammer dat er slechts drie combinatiesuggesties worden gedaan. Omdat deze tabellen je enig rekenwerk uit handen nemen, lijkt het niet waarschijnlijk dat collegae andere combinaties van toetsen aan hun leerlingen zullen voorleggen. Zouden vier toetsen voor vwo-leerlingen teveel zijn?

Opvallend vinden we dat het Cito de cesuur voor onvoldoende/voldoende legt bij 40% onvoldoende en een gemiddelde van 5,5. Daarnaast stelt zij dat deelttoets 1 en 2 eenvoudiger zijn dan deelttoets 3, 4 en 5 en op grond van de proeftentamen wordt zij daarin voor mavo/havo/vwo gesteund. Maar voor vbo-leerlingen is ook deelttoets 2 te moeilijk; didactisch en leerpsychologisch vind ik het onjuist leerlingen vragen voor te leggen waarvan je bijna zeker weet dat ze de door jou gekozen norm niet kunnen halen.

Bij vraag 1.6 vinden wij het bij de vraagstelling niet duidelijk dat er zowel argumenten voor als tegen de schadevergoeding gegeven moeten worden. In het correctievoorschrift zijn een paar antwoorden wat kort door de bocht, bijvoorbeeld die van 4.3, 4.4, 5.5 en 5.6. Vraag 2.5 is simpeler dan de vraagstelling suggereert; onduidelijkheid kan ontstaan doordat voor- én nadelen genoemd moeten worden. Kan dit niet beter vervangen worden door 'Welke rechten hebben boeren wel of niet?' of iets dergelijks? De antwoordbladen zijn voor

vbo heel goed, maar havo/vwo-leerlingen hebben die steun niet nodig, uitgezonderd vraag 3.1 waar geen uitleg wordt gevraagd, maar wel in het correctievoorschrift wordt geëist. Daarom kan vooraf aan de leerlingen mededelen 'niet alleen noemen, maar ook uitleggen' geen kwaad. Bij vraag 3.5 tenslotte kan in het antwoord ook één minister genoemd worden. Niet de hele regering hoeft weg.

Marie-Jes Boonekamp en
Annet van Leersum

Commissie PaBo

Verslag van de Studiedag 7 oktober 1998

Op 7 oktober jl. organiseerden de Commissie PaBo van de VGN en de SLO gezamenlijk een studiedag voor Pabodocenten geschiedenis en medewerkers van culturele instellingen. Plaats van samenkomst was de Hogeschool Domstad in Utrecht.

In het ochtendprogramma stond het door de SLO ontwikkelde Pabo-curriculum (conceptversie) centraal; de middag stond in het teken van het Cultureel Erfgoed.

Na de opening door de voorzitter van de Commissie PaBo was het woord aan Sjef Schmiermann, docent geschiedenis aan de Hogeschool De Kempel. Hij schetste de contouren van de samenwerking tussen elf Pabo's in Zuid-Nederland, Utrecht, Zwolle en Hengelo (Interactum, Fontys en Breda), die onder begeleiding van het KPC bezig zijn met de ontwikkeling van een kwaliteitskader op basis van het eindrapport over het Pabocurriculum van PML en de Startbekwaamheden.

Het concept Pabo-curriculum werd geïntroduceerd door Theo Beker, projectleider geschiedenis bij de SLO. Het *Curriculum Geschiedenis en didactiek op de Pabo* is ontwik-

keld naar aanleiding van een veldaanvraag van de VGN. Inmiddels is een conceptversie gereed, waarin uitspraken gedaan worden over de kaders, de geschiedenisleerstof in de lerarenopleiding basisonderwijs en de opleidingsdidactische vormgeving. Er volgen nog drie bijlagen: een tijdbalk, een exemplaar familiegeschiedenis en een exemplaar voor het analyseren van geschiedenismethoden.

Vervolgens gaf Cees van der Kooij, naast Theo Beker auteur van het Pabo-curriculum, een nadere toelichting op de doelstellingen en de inhoud. Het curriculum is bedoeld als een onderwijsleerplan: iedere Pabo moet het zelf uitwerken. Bij de leerstof voor geschiedenis en staatsinrichting komen in iedere module vijf gebieden integraal aan bod, 'Wat is geschiedenis?', 'Historische kennis en inzichten', 'Historische vaardigheden', 'Analyse van de staatsinrichting' en 'Vakdidactische kennis en inzichten en vaardigheden'.

In het curriculum wordt voorgesteld in de propedeuse instroomtoetsen af te nemen. Om dit curriculum te realiseren zijn minimaal 4 modules (160 SBU) noodzakelijk.

Het ochtendprogramma werd afgesloten met een discussie in drie groepen over de opzet van de modules, de instroomtoetsen en de fasen in het leerproces. Tijdens de discussie bleek weer eens hoe groot de verschillen in werkwijze tussen de verschillende Pabo's zijn.

Het middagprogramma werd geopend door Hiske Land, consulente educatie bij de Federatie Stichts Cultureel Erfgoed. Zij ging vooral in op het belang voor instellingen voor cultureel erfgoed om goede contacten te onderhouden met de Pabo's. Niet alleen om de culturele en historische interesse van de studenten te prikkelen, maar vooral ook omdat zij de leerkrachten van de toekomst zijn. Musea zouden Pabo's moeten zien als doorgeefluik naar de basisscholen. Contacten, die nu nog vaak een ad hoc-karakter

hebben zouden intensiever moeten worden. Vervolgens besprak Karin Kievit, medewerkster van Erfgoed Actueel, het project *Goed bekeken*, waarin cultureel erfgoed voor basisschoolleerlingen toegankelijk wordt gemaakt. Vanuit gerichte kijkopdrachten in de klas gaan de kinderen hun eigen omgeving verkennen. Bij het project hoort ook een instructievideo voor leerkrachten, waarvan een klein deel werd vertoond. De bijbehorende handleiding was voor alle conferentiedeelnemers beschikbaar.

Nadat Wiel Lenders, directeur van het Bevrijdingsmuseum 1944 in Groesbeek, het een en ander over de achtergronden van 'zijn' museum verteld had, ging hij vooral in op de voorwaarden waaraan een goede samenwerking tussen musea en scholen zouden moeten voldoen. Musea zouden een gevarieerd, gestandaardiseerd programma moeten kunnen bieden, waarin het museum vooral gezien wordt als een verlengde andere leeromgeving. Dat programma moet relatie hebben met de inhoud van de kerndoelen. De musea moeten kennis hebben van de inhoud van de schoolboeken en tenslotte moeten er goede persoonlijke contacten zijn tussen het museum en de scho(o)l(en).

De laatste spreker was Cees van der Kooij. Hij ging nader in op het Schoolmuseum-project Noord-Nederland in het kader van Cultuur en School, dat gedragen wordt door de drie federaties van musea in Friesland, Groningen en Drenthe en door twee hogescholen met een lerarenopleiding basisonderwijs: de Christelijke Hogeschool Noord-Nederland en de Hanzehogeschool, Hogeschool Groningen. De studenten krijgen tijdens hun derde studiejaar de mogelijkheid om te kiezen voor de module "Werken in het museum". Zij bereiden een bezoek voor van hun stageklas aan een museum, waarna uitvoering en evaluatie volgt. De musea leveren voorwerpen in bruikleen voor de introductie in de stageklas en de studen-

ten maken educatief materiaal, dat bruikbaar is bij het museumbezoek.

In het voorjaar van 1998 hebben hieraan deelgenomen: 99 studenten, 134 basisscholen en 67 musea.

Er zijn plannen om het project uit te breiden voor het jonge kind (de groepen 3 en 4) en voor samenwerking met Duitse scholen en musea.

Het was een interessante dag, waarin Pabo-docenten en museummedewerkers veel over elkaars werkwijze hebben gehoord en waarbij er volop gelegenheid was tot het leggen van contacten.

De lezingen van de sprekers van deze dag zullen binnenkort verschijnen in de volgende Nieuwsbrief van de Commissie PaBo van de VGN.

Marjan de Groot-Reuvekamp

Het NET

<http://members.tripod.com/histoforum>

Geschiedenisdocent Albert van der Kaap opende een eigen geschiedenis-site, die de moeite waard is om te bezoeken. Hier vind je een schat aan nuttige en praktische informatie. Naast een uitgebreid overzicht van historische cd-roms, programma's en Internet-sites, is er ook kant en klaar materiaal om de leerlingen te laten werken met onderzoeksoopdrachten, bijvoorbeeld voor de brugklassers over de verschillen tussen de oude en de moderne Olympische Spelen, oefenmateriaal 'feit of fictie' voor het beoordelen van tekstfragmenten, en wat bronnen met vragen. Voor hogere leerjaren is er onderzoeksmateriaal te vinden over uiteenlopende thema's als de verzuiling, de eerste wereldoorlog en cartoonist Frits Behrendt. Verder is er materiaal te vinden over het eindexamenthema 'Nederland 1880-1919'.

De site is aantrekkelijk vormgegeven, makkelijk bedienbaar, zeer informatief en een inspirerend voorbeeld van de mogelijkheden die Internet te bieden heeft. Wie volgt?

Daarvoor hoeft je niet lang te zoeken! Tik in:

<http://members.tripod.com/terietstap/>

Sabine te Rietstap, lerares geschiedenis aan het Stedelijk Gymnasium in Leiden, heeft een site gemaakt voor haar leerlingen met scriptiehulp, proefwerkhulp, huiswerk, ontspanning en 'geschiedenis-schakels' naar allerlei leuke informatieve zaken.

ARA-site

Helemaal gericht op het nieuwe eindexamenonderwerp Nederland is de gloednieuwe site van het Algemeen Rijksarchief. Via www.dmcg.nl/demo/rad kom je terecht in het eerste 'Archief in de klas'-project dat het ARA speciaal voor het VO maakte. In samenwerking met enkele docenten werden er bronnen geselecteerd en voorzien van een inleiding en vragen. Er worden zeven onderwerpen aangeboden: Domela Nieuwenhuis, Storck en co, Van Heek en co, vrouwenkiesrecht, lonen-prijzen-consumptie, de spoorwegstakingen van 1903 en de arbeids- en leerplichtwet.

Volgens eigen zeggen is het materiaal geschikt voor havo/vwo, maar oordeelt u zelf. Bij het ARA is men erg nieuwsgierig naar uw reactie.

School en Computer '99

ESS

In maart en april worden weer op zes plaatsen in het land de School en Computer-beurzen gehouden. Zowel hardware-leveranciers als producenten van educatieve software zijn aanwezig. De laatste ontwikke-

Inleverdata van Kleiokopij

KLEIO zal in 1999 acht keer verschijnen.

Kopij voor de Kleiokrante (berichten, nieuwtjes en ingezonden brieven) en bijdragen van de commissies kunnen ingeleverd worden bij de eindredacteur van KLEIO:

voor het maartnummer uiterlijk 1-3

voor het aprilnummer uiterlijk 9-4

voor het juninummer 14-5

voor het juli/augustusnummer uiterlijk 18-6

voor september uiterlijk 1-9

voor oktober/november 12-10

voor december uiterlijk 19-11

Over enig uitstel valt te praten. Neem dan wel voor de bovenvermelde inleverdatum contact op met eindredacteur Tineke Bogaerts.

Omvangrijke artikelen passen niet in de krant. Deze worden als zelfstandige en geïllustreerde bijdragen geplaatst, nadat ze zijn gelezen door enkele redactieleden en goedgekeurd. Dergelijke kopij kunt u dus niet zonder overleg vooraf voor een bepaald nummer inleveren. Stuur artikelen tijdig op naar de redactiesecretaris Jos Trippenree of neem contact op. Dan weten we wat eraan komt.

Adres eindredactie:

Omloop-West 9,

3402 XM IJsselstein.

Tel. 030 - 6883576.

Fax 030 - 688 8459

E-mail: c.bogaerts@consunet.nl

Adres secretariaat:

Beltmolen 30,

3833 KM Leusden.

Tel./fax 033 -

494 18 24.

lingen voor educatief gebruik zijn te zien. U kunt de programmatuur ook zelf uitproberen.

Data en plaatsen:

17 maart Groningen,

Martinihal

24 maart Eindhoven, Evoluon

31 maart Zwolle, IJsselhallen

7 april Amsterdam, RAI

14 april Nijmegen, Triavium

21 april Rotterdam, Erasmus

Expo- en Congrescentrum

Openingstijd: van 12.00 -

17.00 uur. De toegang is gratis.

Verdere informatie: op school

moet een School en Com-

puterkrant gearriveerd zijn!

Gelijktijdig met de beurzen worden regionale ICT-onderwijsdagen georganiseerd door het Procesmanagement ICT in het onderwijs van het ministerie van OCenW, op dezelfde locatie, of dicht in de buurt (Zwolle). Doel van deze bijeenkomsten is de samenwerking tussen scholen te bevorderen, netwerken te

vormen en informatie en oplossingen van problemen uit te wisselen. U kunt u hier voor schriftelijk opgeven. Het formulier moet al op school liggen.

Voor meer informatie:

www.ess.nl.

Met de VGN naar Sint Petersburg (25 april t/m 5 mei 1998)

In het vroege voorjaar hadden we - een groepje van vijftien personen, waarvan er drie in 1985 mee waren geweest met de Rusland-reis - een eerste kennismakingsmiddag in Zaandam, bij het tsaar Peterhuisje. Hier volgen enkele impressies van deze bijzondere reis, georganiseerd door Johan Raven die daarvoor een opmerkelijk reisbureau, de Stichting WENT, uit Amstelveen in de arm had genomen.

Het begon met een verrassing: wij moesten door de vliegbepalingen Schiphol opgelegd, een tussenstop plus overnachting maken in Helsinki. Dit bleek een bijzonder boeiende stad: ruim, de Finse Golf toen nog bedekt met ijs. Met een boeiende architectuur, monumentale herinneringen aan het eens machtige Russische imperium waar Finland deel van uit maakte en daartegenover staaltjes van Finse opstandigheid. Een in steen gestold nationalisme: Finse Jugendstil die aansluit bij West-Europa (Saarinen jr bijvoorbeeld). Wij overnachtten in een supersonisch functionalistisch, 21-ste eeuwse hotel, vlak bij de luchthaven. Voor de meesten van ons gezelschap was dit een eerste kennismaking met een onbekende deel van de Europese Gemeenschap.

De stad en de gids

De tweede dag, 's middags, vlogen wij door naar Sint-Petersburg, over de ijsmassa's van de Finse Golf. Bij aankomst wachtte ons een Nederlands sprekende Petersburgse gids op. Zij heeft ons van 26 april t/m 5 mei gegidst, zonodig getolkt en gepoogd op elke vraag antwoord te geven, fantastisch. In de lucht zat nog een lichte prikkeling van vorst, je hoorde de laatste resten smeltwater wegsijpelen in de zwarte aarde en je rookte de uit haar winterslaap ont-dooiende natuur. Het asfalt vertoont gaten, ook op de luchthaven. Met een busje gaan we hier van vliegtuig naar aankomsthal. Een vliegtuig is geland, het onze, en lost zijn passagiers. Met welk doel komt men hier? Gaat het om Maffia?

Ons hotel, 'Moskou', is een typische erfenis uit de Sovjettijd, helaas waren ook de service (geen tot traag) en het diner (koud) nog uit die tijd. Maar het programma maakte dit ruimschoots goed. Ook de ligging van dit complex aan de Neva, tegenover het eeuwenoude Nevskij-klooster temidden van de indrukwekkende laatste rustplaatsen van beroemde Russen (componisten, schrijvers, politici). En aan het begin van een der meest beschreven straten ter wereld: de ruim vier kilometer

lange Nevsky-Prospect.

De rivier de Neva is wel een kilometer breed. Het ijs was al gesmolten, maar zo nu en dan dreven er nog grote schotsen voorbij. Spectaculair!

Het grote voordeel van een reis als deze is dat er vele deuren opengaan, die voor de individuele reiziger gesloten blijven. Om enkele te noemen: het Marine Archief; een ontmoeting met de officiële vertegenwoordiger van het Huis Romanov in Sint-Petersburg, de heer Arzischewskij Ivan Sergeewitsj; een ontmoeting met een diner bij Russen thuis; bezoek aan het Herzen-Instituut (de lerarenopleiding) en een middelbare school; het vestingeiland met de marinebasis Kronstadt; het Kirov-museum.

Onze gids Elena Koetnaja is hierbij van onschatbare waarde geweest. Een wandelende bron van informatie. Zo liet zij zich ontvallen dat "... de aanwezigheid van Maffia voor de Russische economie in opbouw een zegen is! Rusland heeft immers zo'n geringe middenklasse en je moet de Russische economische ontwikkeling vergelijken met die van het wilde Amerikaanse kapitalisme eind 19e eeuw..."

Elena had het in elk opzicht getroffen, zowel met haar familie als met haar baan. Zij had een zoontje en 'Mammoesjka' (oma) kon gelukkig geregeld op hem passen. Haar man verdiende een aardige boterham met een auto-'make-up' bedrijfje. Zij behoorden tot die dunne laag van de nieuwe russische middenklasse. Ook hun 'datsja', de zegen van de Russische samenleving, kwam ter sprake. We kregen oog voor de op 10 cm hoogte afgeknipte kartonnen melkpakken overal achter de gordijntjes, waarin de stekken van tomatenplanten en sperziebonen in de zon hun best deden te groeien om bij de datsja tot volle wasdom te komen.

Op 1 mei vindt er een massale uittocht naar de datsja's plaats. Het conserveren van groenten en fruit: jam maken en compote, wekken, het in het vat inleggen van kool is een eeuwenoude Russische overlevingsstrategie.

Gebouwen en mensen

Elke rondrit door deze stad, elk bezoek, aan paleizen veelal, versterkt het gevoel dat het niet anders heeft gekund. Hier moest de revolutie die het gezicht van de 20e eeuw bepaald heeft, wel uitbreken. Wat een decor en wat een tegenstelling: een heersende klasse van adellijke rijken tegenover het gros der bevolking, het proletariaat. Een middenklasse was er amper, een pijnlijke parallel met de huidige tijd. Die ongelijkheid bleef mede in stand door de zeer invloedrijke Russisch-Orthodoxe kerk.

We hebben dan ook vele kerken bezocht. Eerst de Bloedkerk op de plaats waar tsaar Alexander II in 1881 door een aanslag om het leven kwam. Ruim twintig jaar werd aan deze bijzonder rijk versierde kerk gewerkt. Illustratief voor het feit dat ruim honderd jaar geleden nog zoveel geïnvesteerd kon worden in een dergelijke onderneming. Hoewel de naam verwijst naar de door moordenaars hand omgekomen 'tsaar-hervormer' lijkt mij de associatie met het zweet en bloed van de arbeiders die deze bouwprestatie leverden meer voor de hand liggend.

De indrukwekkende kathedraal van de Moeder Gods van Kazan kun je niet missen. Paul I gaf opdracht tot de bouw. Ook hij werd vermoord. Dit was tot voor enkele jaren geleden het 'Museum van de geschiedenis der religies en het Atheïsme'. Russisch-orthodoxe geestelijken proberen er nu een, sinds 1932, afgesneden traditie nieuw leven in te blazen.

Met name oudere vrouwen zie je kerkgebouwen betreden. Op zich is religiositeit wijd verbreid en worden kerkdiensten steeds meer bezocht. Niet verwonderlijk wanneer je terugdenkt aan de afgelopen eeuw met twee wereldoorlogen, een burgeroorlog en ook nog eens binnenlandse terreur en onderdrukking. De Tweede Wereldoorlog heeft van de twee miljoen inwoners van de toen Leningrad geheten stad, zeker de helft geëist. Het nog steeds zichtbare gevolg hiervan, is het bijzonder grote aantal alleenstaande oudere vrouwen. Een zorg voor de stad, want wie helpt hen de winter door te komen? Op het Plein der Overwinning staat een zeer indrukwekkend monument ter herdenking van de 900 dagen durende belegering, voor de Verdedigers van Leningrad. Sjostakovitz 7e symfonie zorgt voor een blijvende muzikale herinnering.

Achter gesloten deuren

Het bezoek aan het Russisch Nationaal Archief van de Marine is zo'n 'gesloten deur'. Een uitgebreide staf deskundigen wachtte ons op. Dit Archief is in 1724 gesticht door Peter de Grote. Vol trots toonde men ons stukken die aan deze grote historische figuur en zijn bezoek aan de Republiek herinneren. Wij mochten deze archivalia zelf ter hand nemen en door bladeren!

De stedenatlas van Blaeu! Een schets en notitieboekje van Peter de Grote "zelf!" en een briefwisseling van zijn hand. Dit archief waar de gehele geschiedenis van de Russische vloot wordt bewaard was tot voor kort gesloten voor publiek. Deze militair strategisch belangrijke informatie moest, uiteraard, geheim blijven. Sinds 1993 is er een nieuwe archiefwet die een grote(re) openheid toestaat, zowel voor Russen als buitenlanders.

Een ander voorbeeld van 'een deur die open gaat' is het bezoek aan Halina. Bij haar gaan we een echte Russische maaltijd inclusief wodka en wijnen nuttigen. Onze bus zet ons af in een buitenwijk van Sint Petersburg, waar de ene grauwe flat na de andere volgt. De berken waren nog zwart, net als de onverharde weg en het terrein rondom de flats zwart waren van de modder en de plassen water.

Mevrouw Halina's flat heeft twee kamers. De keuken, amper vier vierkante meter met een zinken gootsteentje, stond tot de nok toe vol met pannen en ander kookgerei. De kamer was met ons en één lange tafel helemaal vol. Maar rijk gedekt: mooi Russisch porselein, Napoleontisch blauw met gouden randen, en barokke kristallen glazen. De maaltijd was heerlijk. Veel kool, biet, augurk en zure room.

Halina, een gulle Russin, was lerares frans en door gasten te ontvangen zoals wij schnabbelt zij een noodzakelijk graantje om te overleven mee. Haar maandinkomen was circa 300 roebel per maand, maar om rond te komen had ze 900 roebel per maand nodig.

Haar hartelijkheid en de overdaad vormden een schril contrast met de economische realiteit en de omgeving.

Excursies

We bezochten Kronstadt, zee-fort, handels haven en stad, een van de meest geroemde creaties van Peter de Grote. Uren met de bus door die laagvlakte met berken tot de Finse Golf, waar nog steeds ijsschotsen drevén.

Wat is er behalve fraaie standbeelden overgebleven van die roem uit het verleden? Overal verval en roest. Roestende waterkeringen, roestende sluizen, roestende pijpleidingen, roestende auto wrakken, zelfs het dok uit de tijd van Peter de Grote. Ja... wat roestte niet? Enkel in de haven lagen nog diverse marineschepen in goede staat. Zelfs het wegdek roestte. Kronstadt heeft een bijzonder plaveisel, namelijk een 'beklinkering' van roosterwerk van gietijzer. Als standbeelden konden spreken...?

Helaas is mij ontgaan waar het huidige belang van Kronstadt ligt. Zeker niet als strand- of toeristische accommodatie wat onze gids hoopte. De eeuwen oude fortificaties roestten ook!

Op de terugreis het museumlandgoed van Ilja Repin, de schilder van menig historiestuk (Wolgaslepers); van 1918 tot 1940 behoorde dit grondgebied bij Repino aan de Finse Golf bij Finland.

Voor een groep als de onze, leraren geschiedenis, is een bezoek aan een middelbare school zelfs in de krokusvakantie interessant. Aandoenlijk was de ontvangst door vier vijftienjarige meisjes, keurig in zwarte rokjes en witte blouses, die ons in het museum van de school de heldhaftige geschiedenis van de stad in de Tweede Wereldoorlog uit de doeken deden. De barre tochten over het Ladoga-meer zijn in wandschilderingen vastgelegd. Deze rondleiding eindigde met het ontsteken (stroombesparing) van de eeuwige vlam ter nagedachtenis van de vele doden. Vanzelfsprekend werd een minuut stilte in acht genomen!

Geld: natuurlijk in dollars. Iets wat je nu, november 98 na de gigantische koersval van de roebel, volledig begrijpt.

Natuurlijk viel het op dat in het grote westers aandoende warenhuis Gostinuj Dvor aan de Nevskij Prospect er meer kijkende dan kopende mensen rond liepen; of dat het in al die winkels, met prachtig geëtaleerde chique kleding, lederwaren of juwelen super stil was. Dat een ritje met de vaak overvolle stadsbussen ongeveer een dubbeltje kostte. En dat het drankje bij hotel Jevropeskaja (Europa) in dollars werd betaald en dat er uitsmijters bij de in- en uitgangen stonden.

En het toegangsbiljet voor ballet- en opera-voorstellingen moest, door West-Europeanen, in dollars betaald worden. Toen er op een avond voor mij geen kaartje bleek, werd er alsnog bij de ingang van het theater een voor mij gekocht. Ik mocht dit niet verder vertellen vanwege

het enorm prijsverschil: een tientje in plaats van dertig dollar. Maar ik kan de directie geen ongelijk geven. De kwaliteit van het gebodene was grandioos.

Er is zoveel te vertellen. Over het bezoek aan Novgorod, de 'bakermat van het Russische rijk': een stad 200 kilometer naar het oosten, gelegen aan de snelweg naar Moskou. Een busrit van zeker drie uren over een tweebaansweg, soms een levensgevaarlijke driebaans. Een stad met een 'Kremlin', zelfs de oudste vesting van Rusland. En tientallen kerken, veelal zwaar gerestaureerde, witte met gouden koepels, of van baksteen, met zilveren koepels. Getuigen van de invoering van het Christendom waardoor deze stad al in de 10e eeuw een machtig geestelijk centrum werd en van ondernemende kooplieden, die de handel tussen de Oostzeestaten en Byzantium beheersten. Een aantal kerken is 'Opslagkerk': de onderste verdieping van deze kerken diende als pakhuis; de verdieping erboven was voor de eredienst.

En dan die 'snelweg' naar Moskou. Links en rechts rijen houten huizen met tuinen die vlijtig bewerkt worden. Staat de tijd hier stil? Zoals in het sinds 1957 aan Kirov gewijde museum, 'Staatsmuseum van de Geschiedenis van St Petersburg'. Een riant vijf-kamer appartement (1910) dat in 1926 aan Kirov, ooit "vriend en geliefde broeder" van Stalin, werd toegewezen, toen hij Secretaris van de Partij van de regio Leningrad was. In de eetkamer op tafel de kranten, boeken en geschriften die hij de laatste dag van zijn leven nog had gelezen, 1-12-1934. Vele foto's en documenten leidden de bezoeker door de Stalinistische tijd van industrialisatie en gedwongen collectivisatie. Ook door woonvertrekken als de eetkamer en de studeerkamer met een ijsberenrucht-met-kop op de vloer en Kirov's dodenmasker op een kastje. Of het Joesoepov-paleis waar de aanslag op Raspoetin werd beraamd en uitgevoerd. De hoofdrolspelers van toen zijn nu als wassenbeelden vereeuwigd.

Hoop op de toekomst

In het Poesjkin-park, tegenover de Peter en Paul-vesting, met kathedraal (waar de laatste Romanovs inmiddels ook zijn bijgezet) aan de andere oever van de Njewa, werd hard gewerkt aan de openstelling voor het publiek op 1 mei. De beroemde beelden werden bevrijd uit hun winterbekisting. Ook dit maakten we mee. Maar toen was het dan ook echt lente. Binnen de tien dagen van ons bezoek zagen we de omslag van ijschotsen naar bloeiende sneeuwkllokjes en krokusjes met een groen lentewaas in alle bomen. Er blijft hoop voor Rusland. Na elke barre, lange winter toch weer een zomer.

Ellen Marrenga

VGN-Hanzestedenreis

Estland en Letland - mei 1999

De oorspronkelijke opzet van de Hanzestedenreis is in overleg met de Stichting WENT, de reisorganisator, ietwat omgebogen.

Nog steeds staan Hanzesteden centraal, maar het accent zal komen te liggen op de ongeschonden juweeltjes van Hanzesteden in Estland en Letland. Een vliegtuig van SAS brengt de deelnemers naar Tallinn, vanwaar de reis vervolgd wordt per bus tot en met Riga. Vanuit de Letse hoofdstad wordt teruggevlogen naar Schiphol.

Naast een flinke portie cultuur wordt op deze afwisselende reis ook de natuur niet veronachtzaamd.

Reisinformatie

Gemikt wordt op een minimale groepsgrootte van 20 personen. Onze vaste gids ter plekke is de Engelssprekende mevrouw Daina, Letse van geboorte en wonend in Estland, met wie zeer goede ervaringen zijn opgedaan. Het verblijf vindt plaats op basis van half-pension in goede tweepersoons hotelkamers. De reissom voor VGN-leden bedraagt f1950,- per persoon op basis van een tweepersoonskamer; niet-leden betalen f100,- meer. Dit bedrag is exclusief luchthavenbelasting en visum- en visumbezorgingskosten; daarvoor moet gerekend worden op ongeveer f75,-.

Aanmelding geschiedt door overmaking van een aanbetaling van f250,- p.p. op postbanknummer 128701 t.n.v. Penningmeester VGN te Den Haag, onder vermelding van 'Hanzestedenreis'.

Voor verdere informatie kunt u bellen met Johan Raven, Didactiek-en Activiteitencommissie VGN, tel. 058 257 40 50.

Programma op hoofdlijnen

Vrijdag 30 april

Vertrek 10.55 uur per vliegtuig van Schiphol naar Tallinn. Aankomst plaatselijke tijd 15.35 uur. 's Avonds een eerste kennismaking met de stad.

Zaterdag 1 mei

Tallinn is als Hanzestad vooral bekend onder de naam Reval en wordt voor het eerst genoemd in 1154. Uitgebreide stadswandeling, totale duur vier uur, halverwege onderbroken door een lunch.

Zondag 2 mei

Lahemaa National Park van Estland, met onder meer een bezoek aan het 18e eeuwse landgoed Palmse, een rondleiding in het vissersdorp Altja en bezichtiging van het kasteel Rakvere.

Maandag 3 mei

Busexcursie naar het architectonisch interessante St. Brigitta Klooster, gebouwd in 1421 en nu deels een ruïne, en een rondrit langs industriesteden uit het Sovjettijdperk. Daarbij ligt de nadruk op de economische problematiek van het land en de daarmee samenhangende etnische problemen.

Dinsdag 4 mei

Bezoek aan de Estische eilanden Saaremaa en Muhu. De relaties met de Hanzetijd en de Zweedse en Deense invloeden worden ter plekke duidelijk.

Woensdag 5 mei

Per bus van Tallinn naar Tartu, de oude universiteitsstad Dorpat. Stadsexcursie van ongeveer 2 uur. Ontmoeting met historici van de universiteit.

Donderdag 6 mei

Van Tartu naar Riga in Letland. Bustocht langs een oude historische route met diverse bezienswaardigheden. Doorreis naar Riga.

Vrijdag en zaterdag

Aspecten van Riga, de enige metropool van de Baltische Staten. Terugreis naar Nederland; geplande aankomst op Schiphol om 19.05 uur.

Stichting WENT

Bekeken wordt of ontmoetingen met Esten en/of vertegenwoordigers van de Russische minderheid alsmede archiefbezoek in het programma kunnen worden ingebouwd.

De Holocaust in Europees perspectief

Lesproject

Het boek *Zeg dat we het niet vergeten, het verhaal van de Holocaust* is geschreven door Susan D. Bachrach en uitgegeven door Lemniscaat in Rotterdam.

Het begeleidend onderwijsmateriaal draagt de naam *Een van ons*. Het bestaat uit zes leerlingenboekjes, een docentenhandleiding en een videoband. Het is ontwikkeld door het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum (APS) te Utrecht en de Stichting Echelon te Amsterdam.

De auteurs zijn: Ido Abram, Monique de Jong en Jos van Remundt, m.m.v. Tamar Doff.

Boek en lesmateriaal zijn geschikt voor 14-15 jarigen in alle vormen van voortgezet onderwijs.

Bestellingen

Scholen kunnen een pakket bestellen met de volgende inhoud:

- het boek;
- docentenhandleiding;
- 25 mapjes (voor 25 leerlingen); in ieder mapje zitten zes verschillende leerlingenboekjes;
- de videoband.

Dit kost f150,-; bestelnummer 757001.

De verschillende onderdelen zijn ook los te bestellen:

- het boek *f* 39,50, bestelnummer 757003;
- docentenhandleiding *f* 25,-, bestelnummer 757004;
- set van zes verschillende leerlingenboekjes *f* 20,-, bestelnummer 75005;
- de videoband *f* 22,50, bestelnummer 757006.

De prijzen zijn exclusief verzendkosten.

Besteladres:

APS/VODA, Postbus 85475, 3508 AL Utrecht.

Tel. 030-285 6655.

In vogelvlucht enkele karakteristieken van dit materiaal

Dit zeggen de auteurs:

- ‘Niet het Nederlandse perspectief staat centraal, maar het *Europese*. De Holocaust, de Shoah, de Endlösung, de oorlog tegen de joden, was immers een Europese aangelegenheid.’
- ‘Ook staat niet één kind centraal, in de persoon van Anne Frank of iemand anders, maar alle kinderen en jongeren, die toen vervolgd werden. *Twintig van hen* volgen we in het boek op de voet.’
- ‘We hebben het in het boek niet alleen over joodse kinderen, maar ook over *gehandicapte, homoseksuele en zigeunkinderen en jongeren*. En ook over de vervolging van de *kinderen van Jehova's getuigen* en bijvoorbeeld *Pools-katholieke kinderen*.’
- ‘We besteden niet alleen aandacht aan de ouders, de slachtoffers en de verzetsmensen, maar ook aan de *omstanders: de meelopers en toekijkers*. Zij vormen in elke oorlog veruit de grootste groep. (In tijden van vrede trouwens ook.) Dankzij de meelopers en toekijkers kunnen de ouders hun gang gaan. In *Een van ons* schetsen we de portretten van tien vervolgd, een vader en een omstander. De tien vervolgd kozen we uit de bovengenoemde twintig kinderen en jongeren in het boek van Bachrach.’

Dit zeggen enkele recensenten:

- ‘Van de jongeren zijn portretfoto’s en korte biografieën afgedrukt. Die brengen hen en daarmee de lesstof dichtbij. Ook de kracht tot nadenken wordt gestimuleerd’ (*Het Onderwijsblad*).
- ‘Prachtige foto’s. Goed leesbare teksten. Opdrachten gericht op persoonlijke betrokkenheid. Een aangrijpend en niets onthullend verslag. Ook voor jonge kinderen zeer geschikt’ (*Kleio*).

'HET PRACHTIGE LEESBOEK PRIKKELT DE FANTASIE VAN DE LEERLINGEN EN GAAT BEWUST EEN STAP VERDER DAN DE NIEUWE KERNDOELEN AANGEVEN'

Sfinx

VOOR DE
BASISVORMING
IS VERSCHENEN!

Sfinx is nu compleet met
afzonderlijke methoden
geschiedenis voor de twee-
de fase en de basisvorming.
Wilt ook u meer weten van
Sfinx? Neem dan contact
op met onze Docentenlijn:
(0575) 59 48 80. Onze
educatief adviseurs zijn ook
te bereiken via e-mail:
info@thieme.nl

Thieme

Postbus 7 7200 AA Zutphen

'VIA DE WERKBOEKEN ZETTEN DE LEERLINGEN
HUN EERSTE STAPPEN IN DE WERELD VAN HET
ZELFSTANDIGE ONDERZOEK'

